

Nieuwe praktijken in de wijken

COMMUNITY of PRACTICE CULTUURIMPULS

Inhoud

#	Voorwoord	5
#	1 De oogst van één jaar cultuurimpuls	7
#	2 Cultuur als duurzame strategie in de herstructurering	11
#	3 Maatschappelijke relevantie en kwaliteit	15
#	4 De projectscan als instrument	17
#	5 Projecten	19
	• Amsterdam CBK Zuidoost	20
	• Amsterdam Koers Nieuw West	24
	• Arnhem Cultuurscout Malburgen	30
	• Delft Poptahof	36
	• Deventer New Arts Studio KzrsIndn	42
	• Eindhoven T+huis	48
	• Groningen Zina	54
	• Maastricht Veer Ein!	60
	• Rotterdam Cultuurscouts	66
	• Rotterdam Bakens van Beverwaard	70
	• Utrecht Cultuurhuis Stefanus	76
	• Utrecht Cultuurhuis Kanaleneiland	80
#	Nawoord	86
#	Colofon	87

partners

subsidiënten

**Nieuwe
praktijken
in de wijken**

Voorwoord

In een groot aantal Nederlandse steden wordt met veel enthousiasme en inzet van menskracht gewerkt aan de herstructurering van wijken en buurten. Tot voorkort was deze herstructurering nog sterk fysiek gericht. Veelal naoorlogse woningen werden gesloopt en vervangen door nieuwbouw, vaak eengezinswoningen in de koopsector. Inmiddels is het accent verschoven en wordt duidelijk dat wij het met fysieke ingrepen alleen niet redden. Daar worden de huidige bewoners niet beter van. Vaak treft het hen juist negatief: gedwongen verhuizing, hoge kosten en vertrek uit een bekende omgeving. Het accent van de stedelijke vernieuwing/herstructurering verschuift richting sociaal en economisch ingrijpen. Dat ook cultuur een rol in dit proces kan spelen, wordt langzaam duidelijk en in een aantal wijken zien we hier al voorbeelden van terug.

Cultuur speelt dus een rol in het participatieproces. Het wordt ingezet om op een vernieuwende manier met elkaar in gesprek te komen en het geeft vorm aan de identiteit van de wijk en haar bewoners. Tevens draagt het bij aan het zichtbaar maken en verwerken van emotionele stappen in het proces, bijvoorbeeld met een sloopspektakel. Cultuur kan zich ook met haar

gebouwen en bezoekers vestigen in de herstructureringswijk en daarmee het imago positief beïnvloeden. Het gaat vaak om geïsoleerde, kleine projecten. Zelden zijn in deze wijken stevige en langlopende cultuurprogramma's opgesteld. Pas als dat zover is, wordt zichtbaar wat met cultuurimpulsen kan worden bereikt. Dat moeten wij willen, maar of dat lukt is de vraag.

Er wordt snel bezuinigd op cultuur. Eigenlijk is dit onzin, want in verhouding met sociaal-economische en vooral fysieke investeringen gaat het om relatief weinig geld. Het probleem is echter dat cultuur vaak als elitair wordt gezien, of als het toetje. Slagroom op de taart dus en ook zonder is die lekker.

Ik hoop dat wij die tijd achter ons laten en wij in de herstructurering durven te kiezen voor stevige cultuurprogramma's.

Karin Schrederhof, directeur Woonbron Delft

< [Expeditie in Utrecht](#)

De oogst van één jaar cultuurimpuls

Inleiding

Er klinkt een roep om kunst met een grotere maatschappelijke relevantie, getuige het manifest van de Cultuurformatie. De kunstwereld zoekt naar een herpositionering van cultuur in de samenleving. Carolien Gehrels, wethouder cultuur in Amsterdam, daagt de kunstwereld uit tot een herbezinning op haar maatschappelijke rol. Met de instelling van een Fonds Cultuurinnovatie heeft de minister van cultuur ruimte gegeven voor experiment op dit vlak. Kunst in de wijken is een vorm waarin kunst zich verbindt met de maatschappij op wijkniveau, met bewoners, met de gebouwde omgeving of de openbare ruimte. Toen in Parijs de banlieus in brand stonden vroeg menigeen zich af of dit in Nederland ook zou kunnen gebeuren. Er werd onderzoek geëntameerd om de temperatuur te meten in de wijken van Nederlandse steden. Hieruit bleek dat in Nederlandse wijken de temperatuur niet zo snel zou oplopen naar het niveau van Parijs, maar er toch 140 wijken in Nederland zijn met een cumulatie van problemen: onderwijsachterstanden, werkloosheid, onveiligheid en criminaliteit. Wijken met een hoog aantal verschillende nationaliteiten en veel achterstanden dreigden steeds verder achteruit te gaan. In de nieuwe wijkaanpak werd aanvankelijk sterk de nadruk gelegd op fysieke maatregelen, sloop en nieuwbouw van verouderde woningen en positionering van de wijk op een woningmarkt voor de middenklasse.

Naast de fysieke pijler werden nog twee benoemd: de economische en de sociale. Geen wonder dat de meeste wijkplannen zich op deze drie pijlers concentreerden. Pas na verloop van tijd kwamen de cultuurprojecten binnen het gezichtsveld.

Dat is opmerkelijk omdat het in de achterstandswijken toch vooral om een cultureel probleem

gaat: maatschappelijke uitsluitingsverschijnselen, mensen die zich een tweederangsburger of helemaal geen burger meer voelen en het gevoel hebben dat ze geen of weinig mogelijkheden hebben om op eigen kracht hun situatie te verbeteren. Naast achterstanden, in termen van kwalificatie voor de arbeidsmarkt, spelen typische globaliseringskwesaties een grote rol, zoals uitsluiting en collectieve vernedering, bijvoorbeeld in het Islamdebat, met grote risico's in gedrag, veiligheid en criminaliteit als gevolg.

Wat cultuur vermag

Ondanks het gebrek aan beleidsaandacht voor cultuur als strategie zijn de afgelopen jaren in vele wijken afzonderlijke culturele projecten van start gegaan. Soms op initiatief van daar wonende kunstenaars of creatieve ondernemers, soms op initiatief van meer institutionele partijen, corporaties en gemeenten. Het onderzoek van ABF Research naar de cultuurimpuls in de wijken zorgde voor een doorbraak. Jan Brouwer toonde aan dat aandachtswijken mét cultuur, zich sneller herstelden dan dezelfde wijken zonder cultuur. Dat inzicht heeft aan de basis gelegen van de CoP Cultuurimpuls. Cultuur blijkt een echte waardemaker en wel langs vier lijnen:

- Als individuele weg voor talentontwikkeling
- Als middel voor participatie aan de samenleving
- Als identiteitsverschaffer in de vorm van gebouwen en evenementen
- Als betekenisverlener aan veranderingen in omgevingen

Cultuur kan sluimerend talent aanspreken, een verrassend perspectief openen en het kan collectief gevoel van trots en identiteit oproepen dat zelfs zo ver kan gaan dat mensen zich niet van de wijk afkeren, maar juist erbij willen horen. Kunst en cultuur kunnen kwaliteiten die onzicht-

HOE BIND JE MENSEN AAN KUNST PROJECTEN

baar zijn weer aan de oppervlakte brengen en daarmee een groot effect hebben op bewoners en op de buitenwereld. Dat is wat cultuur vermag. Dat is de overtuiging van de oprichters van de CoP, maar tegelijkertijd het bewijs dat geleverd moet worden als basis voor de legitimatie van een intensievere, meer duurzame en minder incidentele cultuuraanpak in de wijken.

Als het dan zo is dat kunst en cultuur ertoe doen en in staat zijn het herstellend vermogen van de wijk te vergroten, kunnen we dan ook aantonen hoe het werkt, waarom het herstellend vermogen vergroot wordt en in welke mate? En of kunst en cultuur door een betere inbedding en opdrachtverlening ook effectiever kunnen worden ingezet voor wijkverbetering?

Om de effectiviteit te onderzoeken, te meten en te verbeteren is de Community of Practice Cultuurimpuls opgericht. Een leeromgeving voor professionals in de culturele wijkaanpak. De kern van de CoP wordt gevormd door een vijftiental projecten in het land, het Landelijk Platform Cultuuraanpak, ondersteund door ABF Cultuur, de Stad bv, FORUM en Kunstenaars&CO. De CoP Cultuurimpuls bestaat nu één jaar. Volgende om de eerste oogst te inventariseren en te bepalen of en hoe we verder gaan. Het eerste was het jaar van de ontdekking, met expedities en reflectie, het tweede wordt het jaar van de beproeving. Met de oogst aan nieuw instrumentarium en goed voorbreide experimenten wordt het werk geprofessionaliseerd en middels meting en onderzoek worden de resultaten aantoonbaar gemaakt.

Wat we al wisten over kunst en cultuur als waardemakers

In de 40 prioriteitswijken van de 140 aandachtswijken, ook wel krachtwijken genoemd, is het aantal culturele voorzieningen lager dan in de overige aandachtswijken. Onderzoek van Brouwer (2007) laat zien dat er in die wijken vrijwel geen werkgelegenheid is in kunst en cultuur en dat monumenten of andere identiteitsdragers ontbreken. In slechts 2,5% van de wijken zit 40% van de werkgelegenheid in de kunst en cultuur. Wijken in Nederland met veel kunst en cultuur

hebben duidelijk een (veel) hogere vastgoedwaarde dan vergelijkbare andere wijken. Bovendien lijkt het zo te zijn dat het aanwijzen van monumenten een sterke positieve invloed heeft op de waarde van het omliggende vastgoed (Brouwer, 2007). De nationale en internationale onderzoeken geven de hoopvolle boodschap dat kunst en cultuur trekkers zijn voor de stedelijke vernieuwing. Wijken met veel kunst en cultuur lijken zich sneller te herstellen dan vergelijkbare andere wijken.

Kunst en cultuur kunnen dus waardemakers zijn voor de krachtwijken en hun bewoners. Het creatieve vermogen, het sociaal vermogen, het financieel-economisch vermogen en de leefbaarheid en het welzijn in deze wijken kan verhoogd worden door de inbreng van kunst en cultuur, zowel in tijdelijke projectvorm als in de vorm van meer permanente locaties. Voor gemeenten, de nationale overheid, woningcorporaties, bedrijven, welzijnsinstellingen, scholen, en voor kunstenaars en kunst- en cultuurinstellingen zijn er meerdere mogelijkheden om cultuurimpulsen te geven aan de krachtwijken. Dit kan door bijvoorbeeld waardevolle gebouwen te ontwikkelen en de creatieve economie te stimuleren, maar ook door culturele impulsen te geven in de vorm van community art en andere cultuurparticipatie, cultuureducatie, kunst in de openbare ruimte en andere kunstuitingen.

Doelstelling: professioneel leernetwerk

De deelnemers aan de CoP Cultuurimpuls zijn organisatoren, veelal kunstenaars, cultuurmakelaars, financiers en deelnemers van culturele en kunstzinnige projecten. De ambitie van het leernetwerk is tweeledig: professionalisering en legitimering. Professionalisering heeft betrekking op de 'hoe-vraag': de wijze waarop de cultuurprojecten worden vormgegeven en uitgevoerd door de lokale cultuuraanpakkers en kunstenaars. De cultuurprojecten in de wijken zelf, de samenwerking van de betrokken partijen en de regie op de projecten staan daarin centraal. De legitimering heeft betrekking op de 'wat-vraag': wat is het effect van de cultuurprojecten en waarom

is het belangrijk cultuur in de wijken een vaste plaats te geven.

Professionalisering van de uitvoering en samenwerking met andere partijen in de wijk wordt in de CoP bevorderd door:

- Een toolkit te ontwikkelen waarmee de kwaliteit en de effectiviteit van culturele projecten in de wijk kunnen worden bevorderd en de resultaten van specifieke impulsen en strategieën kunnen worden beoordeeld. De toolkit maakt de projecten vergelijkbaar op hun doelen, middelen, werkwijze en ambities. Inmiddels omvat deze ook een nulmeting van de stand van zaken in de projecten (projectscan) en de wijk (wijkfoto) waarmee later nagegaan kan worden wat de mogelijke effecten van de cultuurimpuls (via het project/de projecten) is geweest
- Per project tot verbeterde praktijk te komen door reflectie en advies van andere deelnemers in de CoP en een kijkje in de keuken van vergelijkbare projecten (in expedities). De reflectiesporen spelen hier een rol bij: deelnemers brengen de lessen uit de reflectie op drie thema's die in alle projecten spelen mee naar de individuele projecten en vertalen die per project. Het reflectiespoor legt de link van professionalisering naar bewijsvoering, legitimering, bewijs dat cultuur werkt en hoe het werkt.

Legitimering van de cultuurimpuls wordt bereikt door de effecten te meten, de verbanden te leggen met de verbetering van de toestand van de wijk (statisch) en het revitaliserend vermogen in de wijk (dynamisch). Met revitaliserend vermogen bedoelen we dat de leefbaarheid of het sociaal vermogen, het organiserend vermogen (sociale netwerk, cohesie), het economische vermogen (waarde) en het culturele en creatieve vermogen (cultuurparticipatie, imago, identiteit) van de wijk verbeteren onder invloed van culturele projecten. Wat aangetoond moet worden is óf een culturele impuls effect heeft op de verbetering van leefbaarheid, veiligheid, het netwerk, de sociale binding, de vermogens (competenties) en de verwachtingen van bewoners.

Daarvoor is nodig dat:

- De wijken met cultuurprojecten gemonitord en vergeleken worden met wijken zonder cultuurprojecten
- Een meetinstrument ontwikkeld wordt waarmee de verschillende indicatoren gevolgd kunnen worden
- Een link gelegd kan worden tussen de verbeteringen in de wijk en het profiel van de projecten
- Een onderbouwing wordt geleverd voor het verhaal dat cultuur werkt dat overtuigend is voor actoren in de wijkverbetering

Op het raakvlak van professionalisering en legitimering streeft het leernetwerk er naar om meer en betere kennis te vergaren over een effectieve cultuurimpuls in achterstandswijken. Aantoonbare effectiviteit is de basis van de legitimering van een extra cultuurimpuls in achterstandswijken. Hoe en waarom kunnen culturele projecten het duurzaam revitaliserend vermogen van krachtwijken en haar bewoners vergroten? Aan de basis van deze culturele projecten staat het creatieve vermogen van de kunstenaar/initiatiefnemer. Van de opbrengst van de CoP profiteren zowel de bewoners, de wijkprofessionals als de beleidsmakers.

Het idee van de CoP is dat door projecten in een cyclisch proces te brengen van ontwerp, uitvoering en evaluatie in een goed georganiseerde professionele leeromgeving, alle partijen steeds competent worden in hun onderlinge samenwerking en steeds beter in staat zullen zijn de juiste projecten in te zetten voor de juiste vragen. In figuur 1 (pagina 8) gaan de projecten van onderaf de opwerkingsfabriek in en komen er aan bovenkant verbeterd weer uit. De projecten worden vormgegeven in de onderste laag, vervolgens in een omgeving geplaatst van wijkverbetering of herstructurering en de impact op duurzame revitalisering wordt gewaardeerd middels een effectmeting. De verrijkte projecten maken vervolgens opnieuw de beweging door in de opwerkingsfabriek, soms in een nieuwe vorm.

De professionalisering (de ontwikkeling van

Cultuur als duurzame strategie in de herstructurering

De plek van cultuur in de wijkaanpak

In het kader van de herstructurering van verouderde wijken wordt kunst door corporaties vaak ingezet als een vorm van bewonersparticipatie bij het sloop en nieuwbouw proces. Soms is cultuur letterlijk een vorm van rouwbegeleiding. In andere gevallen draagt cultuur ook bij aan de beeldvorming van de toekomst van de wijk.

In de wijkaanpak van het Rijk wordt cultuur, samen met sport en architectuur op de top van een Maslov-piramide geplaatst, waarvan de basis wordt gevormd door de meest directe behoeftes van de wijkbewoners: "Boven aan de piramide gaat het om investeringen die de wijk en de bewoners iets extra's geven. Iets om over na te denken, om nieuwe ervaringen of talenten te ontdekken, of gewoon de dingen die het leven en de wijk net een beetje mooier maken." (voortgangsrapportage wijkaanpak, januari 2010). Zo beschouwd lijkt cultuur niet meer dan een kers op de taart.

In veel wijkactieplannen en de wijkontwikkelingsplannen die nu in de maak zijn worden kunst en cultuur ingezet om de participatie bij bewoners te bevorderen. In het WAP Maastricht Noord-

oost bijvoorbeeld gaat het om "het actief inzetten van kunst(enaars) om samen met bewoners en organisaties vorm te geven aan de transformatieprocessen in de wijk."

In Maastricht Noordoost wordt door het samenwerkingsverband van Traject (welzijn) met Kumulus (cultuureducatie) vooral ingezet als middel ter versterking van de sociale pijler. Het bevorderen van participatie en cultuurbereik, talentontwikkeling en het versterken van sociale netwerken (figuur 2). In het nieuwe wijkontwikkelingsplan maakt cultuur expliciet deel uit van de sociale agenda.

Op andere plaatsen heeft cultuur een prominente rol gekregen, namelijk als aparte pijler in de wijkaanpak naast de sociale, fysieke en economische pijler (figuur 3). Bijvoorbeeld in Koers Nieuw West in Amsterdam is een apart programma onderdeel Cultuur opgenomen.

Pact op Zuid, de wijkenaanpak voor Rotterdam Zuid, gaat nog een stap verder. Het besef dringt door dat cultuur niet alleen op sociaal vlak effect heeft, maar ook in het fysieke en economische domein. Fysiek, doordat culturele plekken in de meeste gevallen iconen zijn van de wijk en

methodieken) heeft het grootste accent onderin de opwerkingsfabriek, maar werkt door in de samenwerking met stakeholders in de wijk op het tussenniveau en op de effecten en de meting in het bovenste niveau. De legitimering heeft het zwaarste accent in de hoogste laag waarin de waardering plaatsvindt en voor de opdrachtgevers een overtuigende onderbouwing wordt geleverd voor de kracht van cultuur in de wijk. Deze legitimering heeft vervolgens weer effect op de samenwerking in het tussenniveau en op de duurzaamheid en de kwaliteit van de projecten op het laagste niveau.

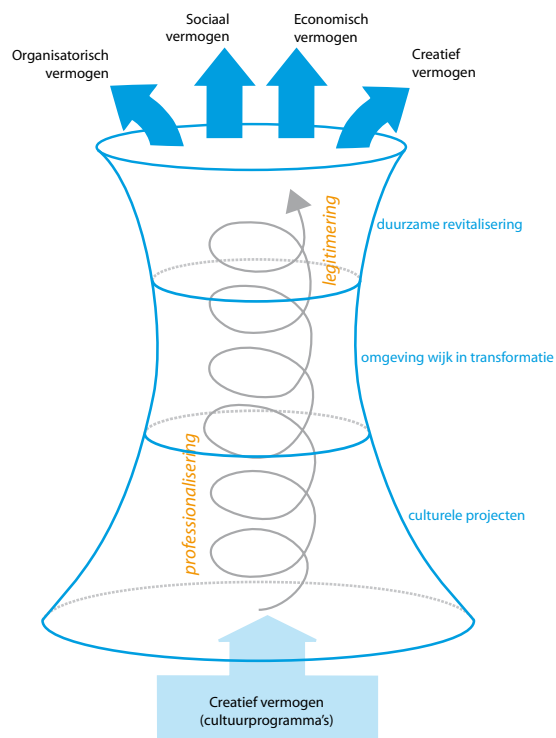
De CoP Cultuurimpuls heeft een landelijk netwerk gecreëerd waarbinnen initiatiefnemers van kunst- en cultuurprojecten een gesprek kunnen aangaan met potentiële opdrachtgevers, financiers, fondsen en brancheorganisaties. Ook de 'opdrachtgevers en stakeholders' in de buurt kunnen zich in het netwerk professionaliseren in hun rol en het communiceren met de program-

mamakers en kunstenaars over de verwachtingen ten aanzien van de inbreng van cultuur in de projecten. Daarvoor wordt een gemeenschappelijke taal ontwikkeld waarin de verwachtingen ten aanzien van de cultuurimpuls kunnen worden uitgedrukt en geëvalueerd. Alleen om deze reden al is het netwerk als ontmoetingsplaats voor de verschillende betrokkenen onmisbaar.

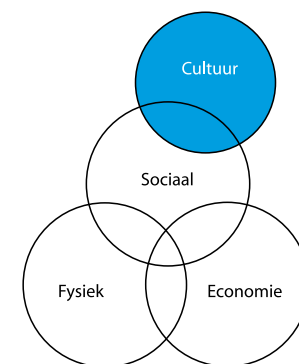
De 'opwerkingsfabriek' (figuur 1) heeft tijd nodig om resultaat te kunnen hebben: het creatief vermogen van de cultuurprojecten wordt in het eerste onderzoeksjaar ingevoerd en beoordeeld. Op basis daarvan wordt kennis ontwikkeld waarmee actoren effectievere projecten kunnen inrichten. In het tweede jaar zijn de samenwerkingspartners professioneler geworden en kennen elkaars taal en verwachtingen. De projecten gaan zich op die manier ook beter verhouden tot hun omgeving, de wijk in transformatie. De omgeving en de stakeholders komen in het tweede en derde jaar meer op de voorgrond te staan. Het resultaat wordt in de twee achterevolgende jaren gemeten aan de hand van het profiel van de projecten en de verbetering van het revitaliserend vermogen van de wijk. De CoP Cultuurimpuls streeft naar een looptijd van minstens drie jaar omdat het nauwelijks mogelijk is in een kortere periode enig effect van professionalisering en revitalisering vast te stellen.

Om de opwerking tot zijn recht te laten komen wordt kennis gedeeld. De 'next practices' zullen voor een groter publiek toegankelijk worden gemaakt middels symposia, nieuwe media, een boek en andere vormen van publicatie.

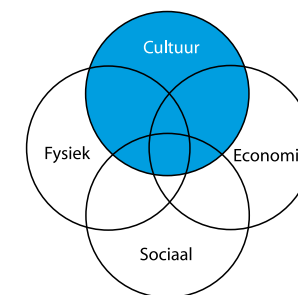
Dit werkboek is de eerste publicatie van de CoP Cultuurimpuls. Hierin worden de resultaten van het eerste jaar van het leernetwerk gepresenteerd. Naast de ontwikkelde tools worden de projecten voor het voetlicht gebracht in projectbeschrijvingen en met de eerste resultaten van het onderzoek (wijkfoto en projectscan). Het werkboek is gepresenteerd op het symposium Nieuwe Praktijken in de Wijken dat op 25 maart 2010 op en rond het Afrikaanderplein in Rotterdam Zuid werd georganiseerd.

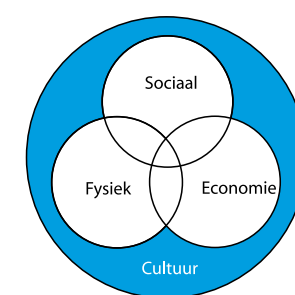
Figuur 1: Opwerkingsfabriek van de CoP Cultuurimpuls

Figuur 2

Figuur 3

Figuur 4

katalysator voor de fysieke herstructurering. En cultuur heeft economische betekenis, omdat het waarde genereert en nieuwe economische functies mogelijk maakt: de creatieve economie.

Cultuur heeft daarom een soort status aparte gekregen in de Rotterdamse aanpak. Niet zozeer als een zelfstandige pijler, maar als de verbindende aanpak tussen en binnen de drie pijlers (figuur 4). De projecten haken in op programmaonderdelen uit de andere pijlers. Cultuur wint aan betekenis, door in te grijpen op de ander domeinen. Kunst is veel meer dan de kers op de taart.

Deze positie is niet zonder risico voor de legitiemering van de cultuurinbreng. Cultuur is geen afzonderlijke pijler en daarmee vaak ook geen gesprekspartner. Cultureel ondernemers moeten zich voortdurend verantwoorden op elk domein, de sociaal-maatschappelijke, economische en fysieke context van de wijk. Cultuur in de wijk is diffuus, multidisciplinair, en daardoor krachtig en kwetsbaar tegelijk.

Cultuurimpulsen op de ritmes in de transformatie

In de zoektocht van de CoP naar een duurzame vorm van cultuurinterventies in wijktransformaties heeft de expeditie in Poptahof Delft veel nieuwe inzichten opgeleverd. In de buurt Poptahof is een aantal succesvolle kunstprojecten gerealiseerd, zoals het sloopevent Metamorfosen. Het projectbureau Poptahof onderzoekt nu of het vervolg van het cultuurprogramma kan

worden verbonden aan de ritmes in de wijk. Het dagelijks leven, de seizoenen, de verschillende religies, de verschillende bevolkingsgroepen en levensstijlen, de woning, het interieur, de gebouwen, de straten en pleinen hebben elk eigen ritmes of tijdscurves (figuur 4). Het geheel aan ritmes kan een rode draad zijn voor de verbinding tussen cultuur en transformatie. Dit geeft opdrachtgevers en organisatoren van kunst- en cultuurprojecten in krachtwijken een tool in handen om met kunst en cultuur betekenis te geven aan de veranderingsprocessen in de wijk. In de Poptahof heeft het projectbureau een leefstijlonderzoek verricht. In de omvangrijke herstructureringsoperatie zal de buurt van kleur veranderen waarbij de oude identiteit versmelt met een nieuwe, meer stedelijke identiteit. Met culturele interventies kunnen de oude en nieuwe bewoners wennen aan deze nieuwe situatie en richting geven aan hun nieuwe identiteit. In figuur 5 is dit schematisch weergegeven aan de hand van het ritme van de sloop en nieuwbouw van de flats in de Poptahof.

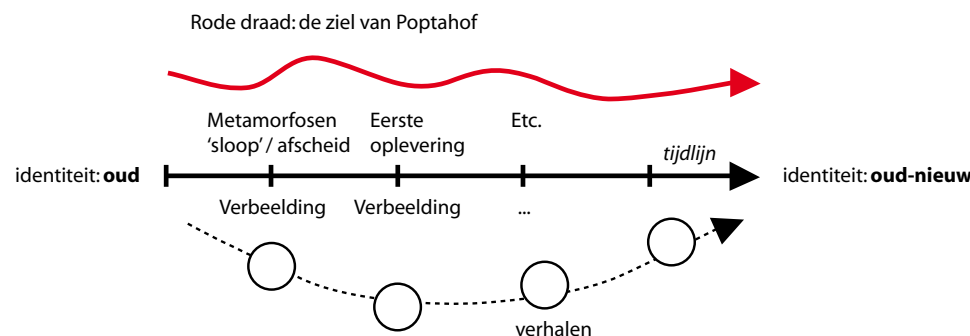
De verbindingen tussen stakeholders en domeinen: het proces

Om duurzaamheid van culturele projecten te bevorderen is veel gediscussieerd over de rol die de projecten zelf willen en kunnen spelen in de buurt. In de expeditie naar twee cultuurhuizen in Utrecht (Kanaleneiland en Overvecht) stond dit onderwerp centraal. Bij de cultuurhuizen dringt het besef door dat zij veel meer betekenen voor de omgeving dan decisionmakers beseffen. Cul-

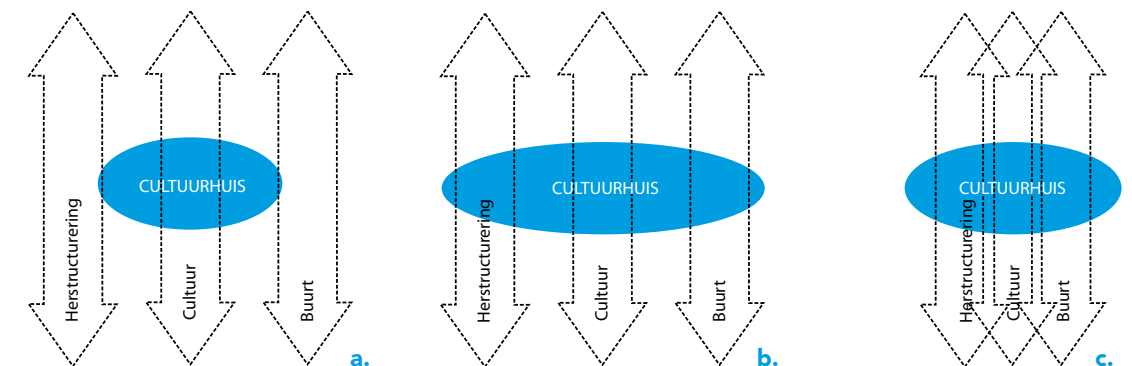
tuur heeft een waarde op zichzelf en is daarnaast op twee manieren verbonden met de wijk. Enerzijds met de herstructurering, met partners die gezamenlijk beleid maken op de vernieuwing van de wijk: corporaties, gemeente en vastgoedpartijen. Aan de andere kant is er een verbinding met de buurt: met bewoners, minderheden, welzijnsorganisaties etc. In figuur 6 wordt verbeeld hoe de cultuurhuizen zich kunnen verhouden tot de wijk. Als sec op cultuur gericht productiehuis (a), als een plek die ingrijpt op het herstructureringsproces en betekenis heeft voor de ontwik-

keling van de buurt (b) of als een instelling die bijdraagt aan de ontkokering in de wijk (c). Dat laatste is de ultieme ambitie van veel cultuurmakers: met cultuurprojecten bruggen slaan tussen verschillende disciplines en organisaties in de wijken. Maar de vraag is hoever deze ambitie kan rijken. De kracht van de cultuurhuizen ligt in het ontwikkelen van een cultureel programma dat verbindt, inspireert en motiveert. Daardoor wordt het cultuurhuis onmisbaar in het transformatieproces zonder zich te hoeven mengen in de institutionele strijd rond de wijkvernieuwing.

Expeditie in Maastricht

Figuur 5: Ritualisering van het ritme sloop/nieuwbouw in Poptahof, Delft

Figuur 6: Cultuurhuis als verbindende factor

Maatschappelijke relevantie en kwaliteit

Maatschappelijke relevantie is terug als thema in de cultuur. Cultuurinterventies in achterstandswijken hebben vooral maatschappelijke relevantie als zij hoge artistieke kwaliteit combineren met voldoende sociale kwaliteit. Anders gezegd: het moet artistiek verantwoord zijn en het moet aantoonbare impact hebben op de leefbaarheid en het vermogen van de wijk om zichzelf te herstellen. De combinatie van deze twee criteria is niet zonder spanning. Het afgelopen jaar is deze spanning onderzocht om zicht te krijgen op de 'eigenschappen', waarmee de kwaliteit van kunst in de wijken kan worden gewaarborgd. In

het reflectiespoor Artistieke en sociale kwaliteit is een eerste aanzet gedaan om te komen tot de formulering van deze eigenschappen.

Artistiek: welke eisen dienen aan de kunstenaar(s) gesteld te worden?

De oorspronkelijkheid en passie van de kunstenaar is de basis van alles. Deze oorspronkelijkheid moet de verwachting van opdrachtgevers kunnen weerstaan. In een geslaagd kunst in de wijk-project wordt de eigen agenda van de kunstenaar succesvol geïntegreerd met de wensen van de opdrachtgever. De kunstenaar

ziet het project als een zoektocht waar hij door gefascineerd wordt. Vervolgens is hij in staat een artistieke vertaling te maken, waar hij zelf de regie over houdt, zo nodig met enige strengheid. De kunstenaar bepaalt zijn eigen agenda en blijft verantwoordelijk voor het eindresultaat. De oorspronkelijkheid van de kunstenaar leidt tot een unieke vorm, en niet tot een kunstje dat telkens herhaald wordt.

Het proces maakt wezenlijk deel uit van het project. Daarom is het essentieel dat de kunstenaar over voldoende sociale kwaliteiten beschikt, zoals betrokkenheid, gedrevenheid, inleving en empathie, doorzettingsvermogen en goede communicatieve vaardigheden. Daarnaast is hij in staat tot professioneel en projectmatig handelen. Hij/zij moet in staat zijn om alle partijen in de goede richting te krijgen.

Sociaal: welke impact heeft het project op de wijk?

Cultuurinterventies in achterstandswijken zijn geslaagd als zij een impuls geven aan diversiteit, verbinding en ontmoeting in de wijk. De sociale dimensie veroorzaakt een spanning tussen het draagvlak in de wijk en de eigen agenda van de kunstenaar. Bij een succesvol project ontstaat er in een wederkerig proces tussen kunstenaar en deelnemers een geschikte balans. Deelnemers voelen zich mede-eigenaar en zijn trots op het resultaat. De deelnemers worden aangesproken op hun kwaliteiten en talenten. Het project heeft tot resultaat dat de situatie niet meer hetzelfde is als bij de aanvang, al was het maar omdat deze anders gepercipieerd wordt door de deelnemers en het publiek. Het project laat mensen anders kijken en denken, het overstijgt het individuele, het raakt een universeel thema. Een succesvol project slaagt erin naast de directe deelnemers een groter, nieuw publiek in achterstandswijken met cultuur in aanraking te brengen.

Uit de beschrijving blijkt al dat de sociale en artistieke arena niet gescheiden kunnen worden. Veel eigenschappen hebben een artistieke en een sociale kant. In het tweede onderzoeksjaar

zullen we ons concentreren op de vraag hoe opdrachtgevers met deze eigenschappen kunnen omgaan. Het heeft geen zin aan het begin van een kunstproject de uitkomst in de mate van participatie, leefbaarheid of cohesie vast te leggen. Het gaat het er meer om een omgeving te creëren waarin de eigenschappen en het engagement van de kunstenaar met de wijk voluit tot hun recht kunnen komen. Tot welke wederzijdse verplichtingen tussen kunstenaar en opdrachtgever leidt dat? Welke rol speelt de scan daarin? Hoe kan de opdrachtgever sturen in het hard maken van de verwachtingen? Deze inbedding van kwaliteit door opdrachtgevers zal getest worden in de praktijk. De resultaten van de proefnemingen zullen worden vertaald in consequenties voor fondsen en opdrachtgevers. Ook opleidingen kunnen hiervan de vruchten van plukken in termen van benodigde competenties voor community art.

KUNST ALS MEDICIJN

CF 27-1-09

De projectscan als instrument

De CoP is een belangrijk laboratorium en proeftuin geweest voor de ontwikkeling van een project- en programmascan voor sociaalartistieke praktijken. De scan is een nieuwe variant op het besismodel van Sikko Cleveringa (Uit de kunst in de wijk, 2005). Vooral met de integratie van de systematiek van Jan Brouwer (Cultuurimpuls stedelijke vernieuwing, 2007) en de introductie van het radarmodel door Tamara Metz heeft de scan waardevolle nieuwe dimensies gekregen. Hieronder staat een korte introductie op de scan en in de beschrijving van de projecten is een eerste experimentele toepassing te zien. Het LPC presenteert in juni 2010 een handboek sociaal artistieke praktijken met daarin de volledig uitgewerkte scan, meer achtergronden en praktijktoepassingen.

Creatieve kracht

De belangrijkste karakteristieken van een sociaalartistiek project zijn te vangen in een radar met acht assen. In het midden staat de creatieve kracht die in principe de regie heeft over het kunstproject. Dit kan een professioneel kunstenaar zijn maar ook een kunstvakdocent, programmeur, conservator, ontwerper of andere creatieveling.

Proces en resultaten

Op de horizontale en verticale assen wordt aangegeven in welke mate het specifieke kunstproject resulteert in een relatie met een specifieke doelgroep, een publiek, een gemeenschap en/of een plek. Op de diagonale assen wordt aangegeven in welke mate de doelgroep en relevante maatschappelijke en/of culturele instellingen participeren in het project. Hoe groter het bereik en de participatie, hoe verder naar buiten er op de assen wordt gescoord. De score kan intuïtief op een as worden uitgezet of enigszins gestan-

daardiseerd in termen van maatschappelijke en sociale participatie (zie verdere toelichting hieronder). Als je de punten op de acht assen met elkaar verbindt, vormen de lijnen een ring die ook gezien kan worden als de begrenzing van een vlak met een zwaartepunt. De ring en het zwaartepunt zijn typerend voor dat project op dat specifieke meetmoment.

Effecten

Rondom deze variabelen staan vier clusters van maatschappelijke doelstellingen waar het project impact op heeft. Het zijn indicatoren voor effecten op beeldvorming in het publieke domein, sociale cohesie, persoonlijke emancipatie en fysieke leefbaarheid. Hier kan ook op worden gescoord, al is dat veel speculatiever dan de concrete projectresultaten en processen. In het model wordt wel een causale relatie gesuggereerd tussen bepaalde assen en bepaalde effecten, maar deze relatie zal in de meeste gevallen niet een op een zijn en ook niet direct zijn aan te tonen. In veel gevallen worden de betreffende effecten vaak wel aangevoerd als motivatie waarom een bepaalde as van belang is voor een specifiek project.

Ambities, nulmeting en realisaties

De projectscan kan op verschillende momenten in een projectcyclus worden gebruikt. De scan is in ieder geval heel praktisch om bij aanvang van een project zowel de ambities te benoemen als de nulsituatie. Bij de afronding van het project kunnen de feitelijke realisaties worden gescoord. Het verschil tussen de ringen geeft een goed beeld van de (beoogde) dynamiek van het project. Op deze wijze kunnen verschillende projecten met elkaar worden vergeleken en het zwaartepunt van het projectvlak is te gebruiken als typologie van de projecten.

Metaforen

Het beeld van de projectscan sluit aan op diverse metaforen die de laatste tijd in de CoP Cultuurimpuls zijn gebruikt. De metafoor van het project als steen in de vijver met in ringen de projectresultaten en het effect als golfslag op de wallenkant. De creatieve kracht als spin in het web die alle draden met elkaar verbindt. De scan als een radarscherm waarop je de contouren en de beweging van een project kan waarnemen.

Assenkruis en kwadranten

De horizontale en verticale assen vormen ook een assenkruis dat behulpzaam is bij de verdere duiding van projecten. Er zijn vier kwadranten met een bepaalde betekenis. Projecten links van het midden zijn gericht op mensen, de projecten rechts van het midden zijn meer op stenen en ruimtes georiënteerd. De projecten aan de onderkant verbinden zich sterk met een specifieke leefwereld en de projecten boven de streep blijven meer in het publieke domein ofwel de systeemwereld. Valt het zwaartepunt van een project in het kwadrant linksboven, dan is er waarschijnlijk sprake van een klassiek cultuurbereik project. Linksonder: een klassiek

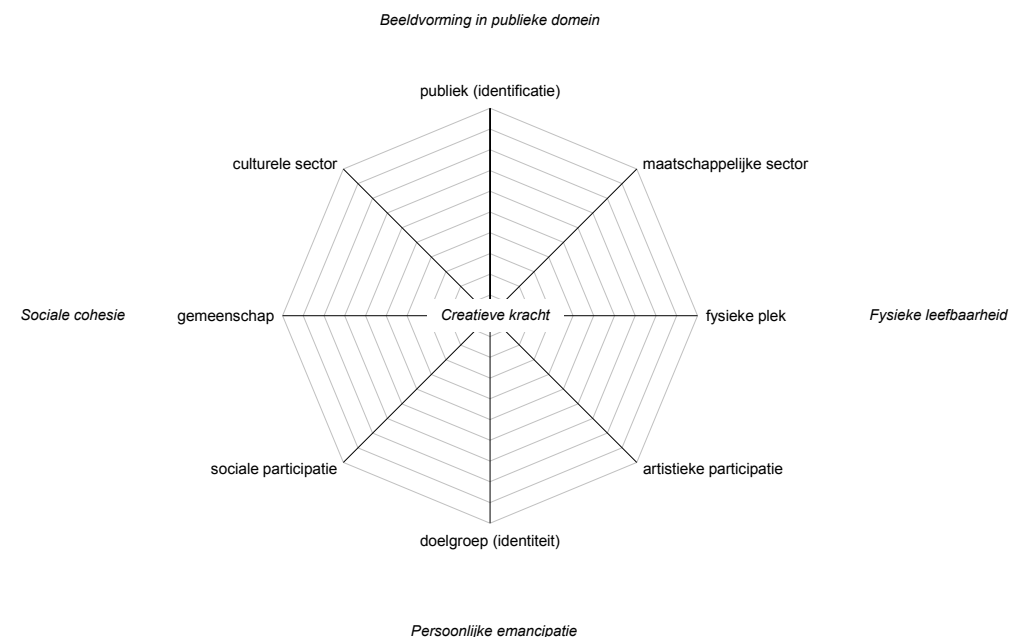
Community Art-project, rechtsonder: een project in de sfeer van talentontwikkeling of cultureel ondernemerschap en rechtsboven: projecten rond maatschappelijk vastgoed, iconen in de wijk of culturele planologie.

Het assenkruis van de diagonalen geeft mogelijk een indicatie van de duurzaamheid van een project. Je kan stellen dat een toenemende participatiegraad en daarmee toenemend ownership van de doelgroep en professionele instellingen een indicator is van het verduurzamen van de interventie. Het project wordt minder afhankelijk van de individuele creatieve kracht.

Nader onderzoek moet nog uitwijzen of de assenkruisen in deze vorm inderdaad bruikbaar zijn voor een dergelijke typologie en interpretatie en in welke mate dit algemeen geldig is.

De programmascan

Als je de zwaartepunten van een groot aantal projecten onderbrengt in een assenkruis krijg je een puntenwolk die karakteristiek is voor die verzameling. Dat is een interessante toepassing voor een meerjarig programma van kunstprojec-

Figuur 7: Projectscan sociaalartistieke praktijken. Basismodel

5

Projecten

Toelichting Stadscan

Van iedere stad is een scan gemaakt. Daarvoor is een aantal sociaal culturele gegevens bij elkaar gebracht. De scan bestaat uit de volgende onderdelen.

Korte karakteristiek van de stad via een aantal opmerkingen. Bovendien is een tabel opgenomen met een aantal basiskennmerken van iedere stad.

In het *bovenste staafdiagram* is de leefbaarheid nog eens per aspect weergegeven. Daarin staat naar links in het rood het percentage wijken dat matig of slecht scoort op een bepaald aspect. Naar rechts staat in het groen het percentage wijken dat juist goed scoort op het genoemde aspect. Er zijn 5 aspecten waarop er een score is. Dat zijn de woningvoorraad, de voorzieningen, de veiligheid, publieke ruimte, sociale samenhang en samenstelling bevolking.

Er zijn twee kaarten. De eerste kaart gaat over de leefbaarheid in de stad op basis van de leefbaarometer. De wijken zijn op een schaal die loopt van <zeer negatief> tot <uiterst positief> geordend. De kaart geeft de algemene waardering voor de leefbaarheid. Op de kaart is ook aangegeven de wijk waar het project van de cultuurimpuls plaats vindt. De tweede kaart laat de samenstelling van woningvoorraad zien naar woonmilieu en naar de omvang van de cultuursector. Woonmilieus zijn onderscheiden in centrum stedelijk, buiten centrum, groen stedelijk, dorps en landelijk wonen. Daarbinnen is met donkere en licht kleuren aangegeven of er binnen dat milieu sprake is van een aanzienlijke cultuursector. De omvang is bepaald aan de hand van de werkgelegenheid in de cultuur en het aantal monumenten. Als een wijk met cultuur. Meestal is dat het centrum van de stad.

ten. Het volstaat om een representatief aantal projecten binnen het programma te toetsen met scores en de zwaartepunten van deze projecten te plaatsen in het assenkruis van de scan. Dan zal dan blijken of binnen het programma dominant gescoord wordt binnen een van de vier kwadranten van het assenkruis of dat er een bepaalde spreiding is. Dit beeld is makkelijk verder te interpreteren. De idee is dat op programmatisch niveau bewuster dan nu kan worden gekozen voor bepaalde zwaartepunten en ook meer samenhang kan ontstaan tussen verschillende artistieke interventies binnen een zelfde gebied en periode.

Intuïtieve en exacte toepassingen

De scan is eigenlijk het leukste in zijn pure vorm zoals deze in figuur 1 is afgebeeld. Leg 'm op tafel als je met een aantal mensen over een project gaat praten en gebruik de assen om intuïtief aan te wijzen hoe ver je wilt gaan op bepaalde assen en wat in dit geval de maatschappelijke variabelen zijn. Wie is de doelgroep? Welk verhaal wordt er verteld en aan wie? Tot welke plek verhoudt dit project zich en welke gemeenschap wil je bereiken met dit project? Wat regelt de doelgroep zelf en hoe gaan we om met zijn artistieke talenten? Speelt het centrum voor de kunsten ook een rol en willen we dat de woningcorporatie dit binnen haar eigen beleid een plek geeft? Op deze manier is de scan al een aantal keer experimenteel toegepast en heeft hij zijn waarde bewezen. Bijvoorbeeld in een atelier over artistieke kwaliteit met een keur van gerenommeerde Community Art-makers en in een intervisie workshop met de cultuurmakelaars van Arnhem (beiden in november 2009).

Onderzoeksbureau ABF Cultuur heeft de scores vertaald in een project- en programmamonitor met een geautomatiseerde vragenlijst. De variabelen zijn daarmee gekwantificeerd. Elke deelnemer aan de CoP heeft een vragenlijst voor haar project of programma ingevuld en het resultaat en de interpretatie is opgenomen in de projectbeschrijvingen.

Links onderaan de linkerpagina is de opbouw van de bevolking gegeven in de hele stad en de betreffende wijk waar het project plaatsvindt. Er is een onderscheid gemaakt naar leeftijd en etniciteit.

Links midden staan twee spindiagrammen. In de spin worden vijf aspecten onderscheiden. Deze betreffen een steeds verdergaande culturele activiteit in termen van tijd en geld. Dat zijn achtereenvolgens:

- Passieve culturele participatie via het aantal bezoeken aan een of andere culturele instelling. Dat wordt gemeten via steekproeven (AVO) en is uitgedrukt in het aantal bezoeken per hoofd van de bevolking.
- Kunst educatie kan gaan om het volgen van lessen aan een culturele instelling of het volgen van een cursus. Het wordt gemeten via steekproeven (AVO) en wordt uitgedrukt in het percentage van de bevolking dat kunsteducatie geniet.
- Actieve culturele participatie betreft het alleen of in groepsverband uitoefenen van een culturele activiteit. Dat kan gaan om vormgeving, muziek, dans, zang, media etc. Dit is gemeten via het percentage deelneming van de totale bevolking.

- De professionele culturele sector betreft de totale omvang van de culturele sector. Dat is uitgedrukt in het aantal arbeidsplaatsen in de culturele sector per hoofd van de bevolking.
- De creatieve industrie is breder dan de culturele sector en omvat ook media, ontwerp, onderzoek, advies en ICT. De omvang van de sector is uitgedrukt in het aantal arbeidsplaatsen per hoofd van de bevolking.

Van alle 5 de indicatoren is het gemiddelde voor de GSB gemeenten bepaald. Dat zijn alle gemeenten boven de 100 duizend inwoners. De groene spin in het midden is de score voor de GSB gemeenten. Deze is voor alle aspecten op 3 gezet. De rode lijn geeft voor iedere stad de gestandaardiseerde afwijking ten opzicht van dit gemiddelde. Als de rode lijn ruimer is dan de groene dan is de score op alle aspecten beter. Valt de rode draad binnen de groene lijn dan geldt het omgekeerde.

De rechter spin geeft het zelfde voor centra en voor aandachtswijken. De groene lijn in het midden is weer het gemiddelde voor de GSB gemeenten. Als de rode of blauwe lijn ruimer is dan is de score hoger ten opzichte van de centra en de aandachtswijken.

Amsterdam | CBK Zuidoost

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Oso Sma / Huisvrienden
Omschrijving	Jaarlijks een tijdelijke monumentale installatie realiseren met actuele beeldende kunst in een semi publieke hal van sociale maatschappelijke voorziening
Organisatie	Centrum Beeldende Kunst Zuidoost (CBK Zuidoost) in samenwerking met Cultureel Educatief Centrum Zuidoost (CEC gebouw)
Programmалеider	Annet Zondervan, directeur CBK Zuidoost a.zondervan@zuidoost.amsterdam.nl 06 - 20 80 25 91
Artistiek leider	Annet Zondervan in samenwerking met de kunstenaar die de opdracht uitvoert
Duur programma in maanden	13
Belangrijkste doel	Kwaliteit van cultuuruitingen vergroten
Ambitie programma	Doel is een autonoom kunstwerk te maken dat reuring geeft; positief of negatief. Het kunstwerk zelf en / of het maken van het kunstwerk is katalysator voor het uitlokken van sociale processen. Daarbij zijn diverse niveaus zichtbaar: soms zijn gebruikers van het gebouw co-producent; soms is de uitgelokte interactie meer receptief, verbaal; soms is het kunstwerk en 'the making of' onderdeel van een lescurriculum van een van de onderwijsorganisaties in het pand. Nevendoel is de hal van het atrium met een monumentale toevoeging meer identiteit te geven

Oso Sma

Mensen verrijken met cultureel kapitaal... en daarmee de wijk verrijken

Centrum Beeldende Kunst Zuidoost ligt in het stadshart van het Amsterdamse Stadsdeel Zuidoost, beter bekend als de Bijlmermeer. Al meer dan twintig jaar programmeert CBK Zuidoost hedendaagse beeldende kunst met interculturele accenten voor een breed publiek. Met tentoonstellingen, opdrachten, educatie en een kunstuitleen is de instelling een platform waarop beeldende kunst de discussie voedt over maatschappelijke ontwikkelingen.

Als deelnemer aan het programma CoP Cultuurimpuls heb ik expedities - werkbezoeken aan andere hotspots in perifere gedeeltes van steden - meegemaakt. Ook heb ik veel manifeste teksten met missies en ambities van cultuurinstellingen voorbij zien komen. En ik heb de geboorte aanschouwd van een heuse projectscan voor sociaalartistieke praktijken: een model waarlangs wijkgerichte projecten in kaart kunnen worden gebracht.

Nu, na het eerste jaar, ligt er de vraag van de stichting Cultuurimpuls: 'Wat heb je geleerd? Was er een doorbraak in jouw denken over cultuur in de wijk?' Het is aanmatigend deze vragen ontkenkend te beantwoorden. Dat doet ook geen recht aan de realiteit. Maar nieuwe inzichten onder woorden brengen... dat is geen makkelijke opgave.

In de eerste plaats is er de gedachte 'laat alle bloemen bloeien': van gemeenschapskunst gemaakt in workshops met bewoners tot projecten die gerealiseerd zijn zonder interactie met bewoners die na oplevering reuring geven in de wijk. Beide methodes hebben een eigen waarde en genereren een eigen dynamiek. Afhankelijk van de behoefte kies je voor de ene of de andere. Verder heeft Cultuurimpuls mij bevestigd in al eerder bestaande hersenspinsels over monumentale kunst op straat: flarden in het hoofd die blijken te wortelen in een fundamentele basis. Hoe kun je actuele permanente kunst in de buitenruimte zo programmeren dat het én spannend is om te zien én een bijdrage levert aan de kwaliteit van een stad en haar bewoners?

Sleutelwoord is wat mij betreft kwaliteit. Culturele interventies verschillen in dat opzicht niet zo veel van stedenbouwkundige ingrepen. In Amsterdam Zuidoost is veel ervaring opgedaan met het slopen van, in de plannen mooie, maar in de realiteit treurige hoogbouwflats. Zuidoost - stad van migranten in alle maten en soorten - bruist tegenwoordig van spannende architectuur. Er zijn culturele voorzieningen waar menigeen jaloers op is; er is een gevarieerd woningaanbod gericht op zowel de sociale sector als de koopsector. Het resultaat is een succesvolle (zwarte) middenklasse die blijft in plaats van vertrekt. En deze blijvers effenen de weg voor een betere woonomgeving voor iedereen.

Kunst op straat in een wijk, een buurt of een stad werkt ook zo, is mijn overtuiging. Het geeft een plek identiteit en uitstraling. Het maakt een plek, en daarmee de mensen, belangrijk en gezien. Voor mij is het binnen het domein van monumentale kunstopdrachten van ondergeschikt belang of het kunstwerk daadwerkelijk met de bewoners is gemaakt. Het kan, maar het hoeft niet. Natuurlijk bestaan er succesvolle voorbeelden met bewoners als producent. Maar die 'kunstwerken' zijn toch vaak noodverbandjes. Afbraakflats die worden opgeleukt met vergrote kindertekeningen van de hand van de jeugd welke in die flat verpietert.

Echt belangrijk is dat het kunstwerk getuigt van een reflectie op de context. En dan niet alleen de stedenbouwkundige context maar ook de sociale, culturele of historische context. Een product met autonome kwaliteit, al dan niet in een proces met bewoners vormgegeven.

Oso Sma / Huisvrienden

Oso Sma, ofwel Huisvrienden, is een jaarlijks terugkerende opdracht van het CBK aan een kunstenaar om een tijdelijke monumentale installatie te realiseren met actuele beeldende kunst in een semi publieke hal van het Cultureel Educatief Centrum (CEC), een sociaal maatschappelijke voorziening in Zuidoost.

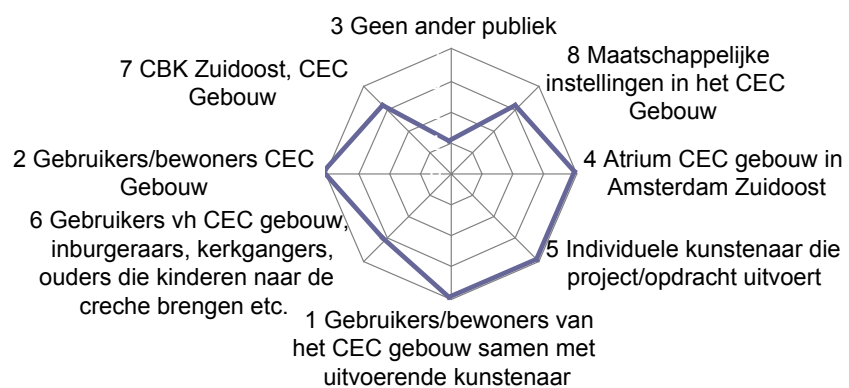
Doel is een autonoom kunstwerk te maken dat reuring geeft; positief of negatief. Het kunstwerk

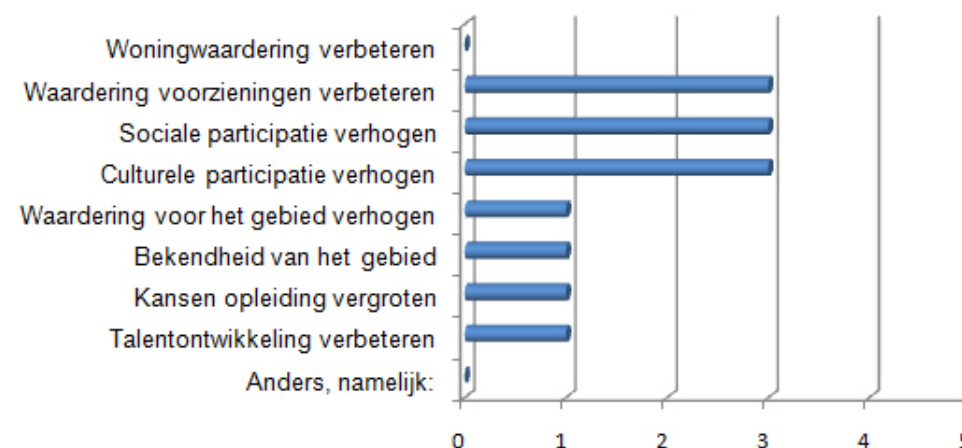
zelf en/of het maken van het kunstwerk dient als katalysator voor het uitlokken van sociale processen. Daarbij zijn diverse niveaus zichtbaar: soms zijn gebruikers van het gebouw co-producent; soms is de uitgelokte interactie meer receptief, verbaal; soms is het kunstwerk en 'the making of' onderdeel van een lescurriculum van één van de onderwijsorganisaties in het pand. Nevensdoel is de hal van het atrium met een monumentale toevoeging meer identiteit te geven. De kunstenaar krijgt van het CBK twee opdrachten mee: het atrium moet gedurende de realisatie van het werk gebruikt worden als atelier en een deel van de gebruikers van het CEC gebouw moet actief betrokken worden bij het werk. Bewoners en bezoekers van het gebouw zien het kunstwerk daardoor groeien en hebben contact met de uitvoerende kunstenaar. Door de herhaling van het project en de wisseling van gerealiseerde, tijdelijke kunstwerken raken gebruikers / bewoners van het gebouw gewend aan hedendaagse beeldende kunst. Zonder kunstwerk vindt men de hal 'kaal'.

Shebang

Bereik en deelname van programma

Effecten programma

Amsterdam | Koers Nieuw West

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Cultuureducatie als programmaliijn binnen Koers Nieuw west
Omschrijving	Creatieve allianties tussen scholen en culturele organisaties gericht op focuslijnen; taal, binnen en naschools, talentontwikkeling. Uitbreiding en verdieping kennis educatie op scholen in Nieuw West
Organisatie	Koers Nieuw West
Programmaleider	Marion Jonk
Duur programma in maanden	14
Belangrijkste doel	Aandacht, profilering van de initiatiefnemer

Stichting Nieuw en Meer

Ambitie en werkwijze

Het programma Kunst en Cultuur van Koers Nieuw West heeft als ambitie dat Kunst en Cultuur de mensen in Nieuw West met elkaar verbindt, door ze elkaar te laten ontmoeten, economisch en maatschappelijk te versterken, en door talenten te ontwikkelen bij jong en oud. Bestaande initiatieven worden versterkt, nieuwe initiatieven worden warm onthaald. Alle initiatieven zijn met elkaar verbonden in hun eigen omgeving, maar ook met elkaar. Zo ontstaat een sterk netwerk dat ervoor zorgt dat Kunst en Cultuur is verankerd in de samenleving. De culturele krachten in de wijken van Nieuw West zijn zichtbaar met inspirerende programma's die de eigenheid, vermenging en vernieuwing van de verschillende gemeenschappen laten zien. Er zijn plekken waar presentatie en uitgaan mogelijk is; waar productie, ontwikkeling en laboratorium hand in hand gaan; en waar amateurs en professionals elkaar ontmoeten. Het zijn 'hotspots' waar het voor de bewoners goed toeven is, waar de wijk trots op is.

Kunst- en Cultuureducatie (KCE) is onderdeel van het programma Kunst en Cultuur en van de actielijn binnen Koers Nieuw West Leren en Opgroeien (onderwijs). De positie van KNW/KCE kenmerkt zich door: aanjagen en versnellen van processen, initiatief nemen, mensen en organisaties bij elkaar brengen, enthousiasmeren, motiveren, én initiatieven/trajecten weer loslaten mits borging is geregeld. De basis is communiceren met alle betrokken lagen en verbindingen leggen tussen het ambtelijke, bestuurlijke, beleidsmatige, coördinerende en uitvoerende niveau. Een 'on-going' proces van inspelen op en bijstellen van wat zich aandient. Vanuit de positie van aanjager/versnelser en initiatiefnemer wordt de deskundigheid van mensen en organisaties aangesproken en ingezet. Tegelijkertijd wordt de verantwoordelijkheid gelaten en gegeven waar die – afhankelijk van het niveau – thuishoort. KNW neemt niet de ontwikkeling van beleid en uitvoering voor zijn rekening, maar kan wel naar oplossingen zoeken en ontbrekende deskundigheid toevoe-

gen. KNW ondersteunt scholen/icc'ers/bsc'ers in het maken van de vertaalslag tussen beleid en concrete uitvoering en zoekt naar structurele financieringsmogelijkheden.

Samenwerken en netwerken

KCE hecht veel waarde aan het realiseren van samenwerking en netwerken tussen scholen en culturele partners. Daarbij gaat het om communiceren op verschillende niveaus en om verantwoordelijkheden geven en neerleggen waar ze horen. Zo ontstaat draagvlak. De werkwijze houdt in dat steeds wordt gesignaleerd waar een traject goed gaat, waar het stopt en hoe het - vanuit verschillende perspectieven - weer in de juiste richting gestuurd en vaart in gebracht kan worden. Oftewel: inspelen op wat zich aandient. Primair gaat het om het ontwikkelen van vragen door scholen en culturele instellingen aan elkaar: welke inhoudelijke focus kiest een school, welke culturele partner past daarbij, welke vragen stellen school en culturele partner aan elkaar om tot een goed aanbod te komen, hoe komen projecten op de juiste manier bij de leerlingen in de klas, etc.? Communiceren en concretiseren moeten gelijk opgaan. Voor de projecten kunst- en cultuureducatie focussen de scholen zich op een drietal onderwerpen:

- Taal
- Doorlopende leerlijnen
- Samenhang binnenschools-buitenschools aanbod

Voor de borging van kwaliteit is een model van werken in ontwikkeling met specialisten, die samen met de scholen en de kunstenaars projecten ontwikkelen, uitvoeren, evalueren en bijstellen.

Deelname aan de CoP

Mede door het instellen van Rijks- en Gemeentelijke (stimulerings) maatregelen is er de afgelopen jaren veel veranderd op cultuureducatief gebied. De resultaten hiervan zijn onderzocht en regelmatig worden landelijke en stedelijke congressen georganiseerd. Maar de wijze waarop de uitwisseling en kennisoverdracht tot nu toe

Studio West | Watervalfestival

Bereik en deelname van programma

heeft plaatsgevonden is onvoldoende effectief (productkant wordt meer belicht dan het proces) en sluit niet aan bij een integrale aanpak (vormen van nieuwe coalities waarbij partijen over de grenzen van hun terrein coalities aangaan) zoals KNW voorstaat.

Het klimaat binnen KNW is voldoende open om daadwerkelijk met het project Cultuurimpuls aan de slag te kunnen gaan. Dit betekent dat er op bestuurlijk niveau (centrale stad, stadsdeel en schoolbesturen), schoolniveau (directies, leerkrachten en ouders) en vanuit de culturele omgeving (kunstenaars en instellingen) voldoende draagvlak is om met elkaar in een dergelijk proces te stappen. De methodiek van de CoP past naadloos binnen de doelstellingen, visie en werkwijze van het ondersteuningsprogramma Kunst en Cultuureducatie.

Ik heb in totaal 3 expedities bezocht waarvan één, 'Kunst in de wijk' in Maastricht, over kunst en cultuureducatie specifiek in relatie tot het onderwijs aan bod is gekomen. Educatie heeft twee werkerterreinen; die van de scholen en die van de omgeving/community.

De bijdrage van KNW in de CoP is gericht op kunst en cultuureducatie binnen het onderwijs. Het was jammer dat er tot nu toe weinig aandacht was weggelegd voor dit onderwerp binnen de geselecteerde expedities. In Maastricht

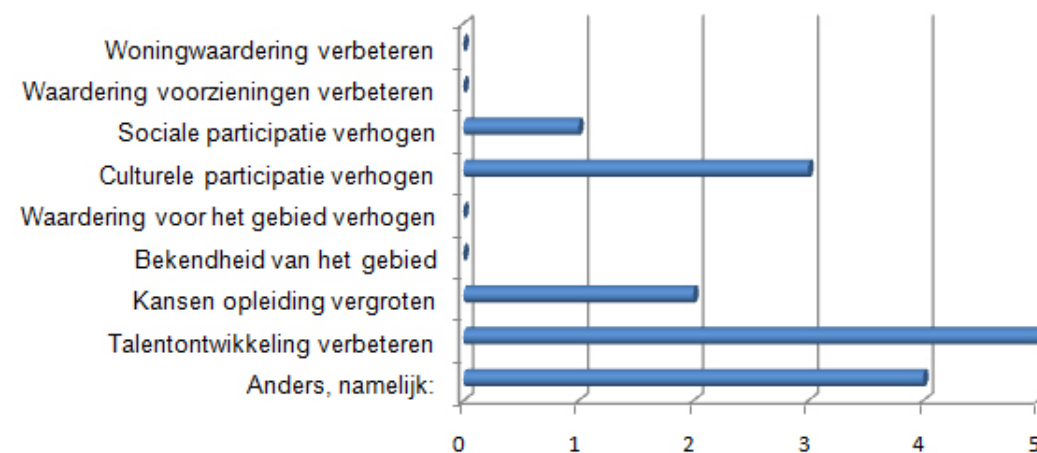
lag de nadruk van de projecten over cultuureducatie sterk op de omgeving.

De expedities hebben mij de mogelijkheid geboden om een aantal projecten van binnen uit te bekijken. Het is zeer inspirerend om met een diversiteit aan professionals dieper op de materie/projecten in te gaan. De werkwijze van de CoP maakt dat alle partijen in grote openheid en met respect naar elkaar de projecten onder de loep nemen. De probleemanalyses, mondeling en schriftelijk, laten mij ook weer op een andere manier naar de projecten in Nieuw West kijken. Het spreekt mij zeer aan dat niet de best practices centraal staan maar de processen en de context waarbinnen de projecten plaatsvinden. Een aantal onderdelen in de visie en werkwijze van het CoP komen overeen met die van KNW. Met name het bezoek, de analyse en verslaglegging van de expeditie Maastricht heeft mij laten zien dat we binnen KNW al een flink eind op weg zijn.

Koers Nieuw West is een onderdeel van de vernieuwingsoperatie in Amsterdam Nieuw-West en is een samenwerkingsverband tussen de stadsdelen Bos en Lommer, Geuzenveld-Slotermeer, Osdorp en Slotervaart, de stad Amsterdam, corporaties, ondernemers, scholen en andere maatschappelijke organisaties.

www.koersnieuwwest.amsterdam.nl

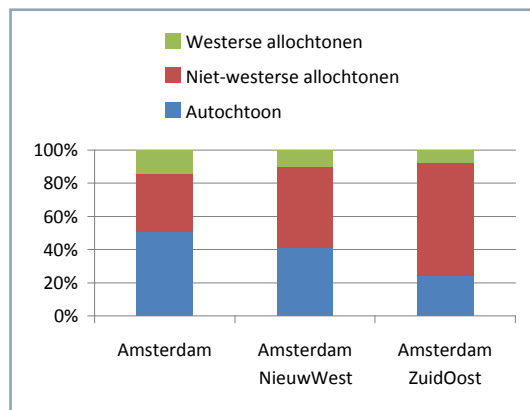
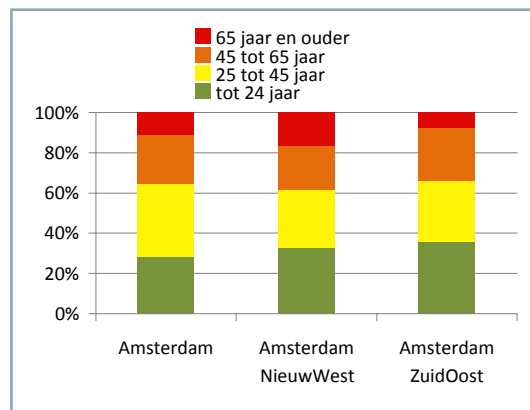
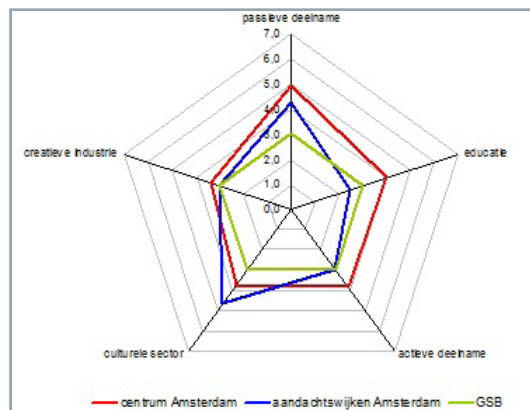
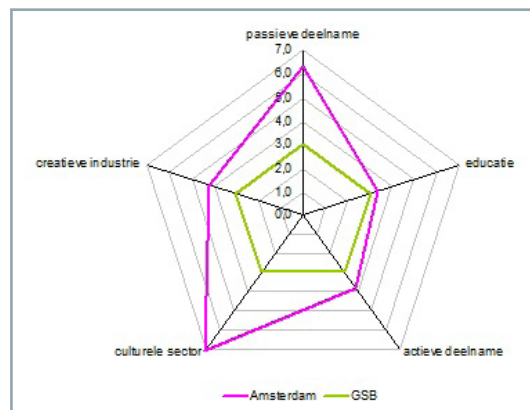
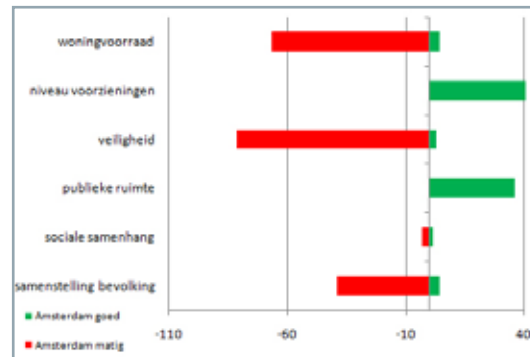
Effecten programma

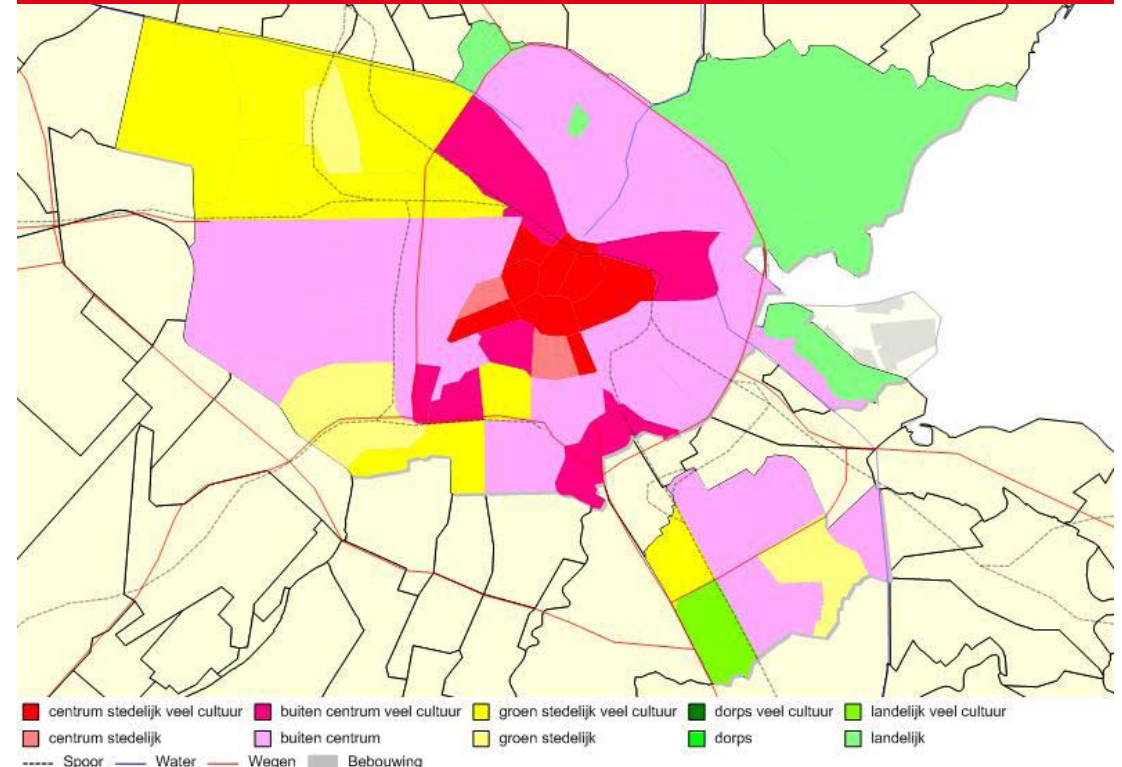
Amsterdam

- Bij uitstek culturele hoofdstad van ons land
- Stad ook met meeste allochtonen (49%)
- Diverse wijken behoren tot de 40 wijken
- Culturele participatie, culturele sector en creatieve industrie (veel) groter dan GSB
- Redelijke spreiding van culturele activiteiten
- Sterke creatieve sector met name in kunst en media

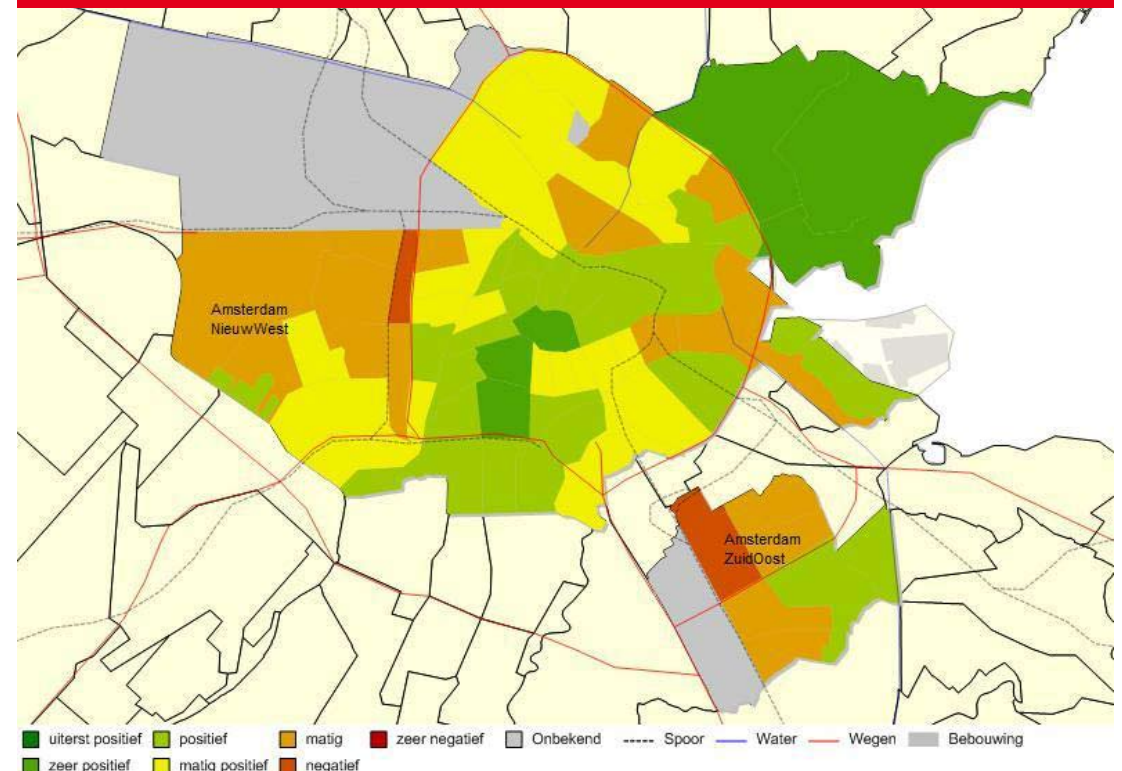
Kerncijfers gemeente GSB (2008)		
	Amsterdam	GSB
Bevolking totaal [dvd personen]	747	150,6
Opp totaal [ha]	20225	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	37	17,0
Voorraad totaal [dvd woningen]	388	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dvd euro]	19	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	54,4	61,6
1e en 2e generatie allocht, westeren en niet westeren [%]	49	31,0
Werkzame Personen [%]	66	59
Perc voorraad huursector [%]	76,7	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	7	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Arnhem | Swing on South

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Swing on South
Omschrijving	Twee professionele dansgezelschappen zetten de wijk aan het dansen
Organisatie	Introdans
Programmaleider	A. Vervoort, Manager Introdans Interactie
Artistiek leider	Adriaan Luteijn, artistiek leider Introdans Interactie
Duur programma in maanden	4
Belangrijkste doel	Mensen bij elkaar brengen
Ambitie programma	Meer aandacht voor dans in z'n algemeenheid. Toename van deelnemers aan amateurdansgroepen in de wijk. Verder ontwikkelen van de danseducatie. Creëren van een aantal gemeenschappelijke ervaringen in de wijk die de samenhang ten goede komen. Creëren positieve uitstraling van de wijk als geheel, in de context van de stad

Hondenshow

Cultuurscout Malburgen

Sinds een aantal jaren is Marijn Swarte als cultuurscout verbonden met de Arnhemse wijk Malburgen. De ambitie van de cultuurscouts is om via allerlei kanalen kunst & cultuur naar boven te halen en zichtbaar te maken. Want onder de grond broeit en bruist het. De cultuurscouts zijn aanspreekpunt voor bewoners, scholen en iedereen die op de één of andere manier iets met creativiteit, de kunsten, en cultuur wil. In juni 2010 staat een expeditie van de CoP Cultuurimpuls op de rol naar het project Swing on South (werktitel). Dit betreft voor een deel een uitwisselingsproject van de Arnhemse dansgroep Introdans met een Zuidafrikaanse dansgroep. Introdans is afgelopen augustus door hen op sleeptouw is genomen in de achterwijken van Durban (waar deze DanceCompany veel met dansprojecten werkt), en zij op hun beurt, volgend jaar naar Nederland komen om in de Arnhemse 'achterstandsbuurten' te komen werken. De nadrukkelijke insteek van Swarte is om dans als kunst discipline voor sociaal-artistieke projecten op de kaart te zetten, en daar diepgang te creëren: bewoners leveren input voor de voorstellingen, en ook het publiek moet zich herkennen in de gedachte thema's. Introdans heeft in het geheel de artistieke leiding. Daarnaast is er een omvangrijke randprogrammering, met films en debat.

Ervaringen in CoP Cultuurimpuls

De start van de CoP Cultuurimpuls rond februari 2009 werd gekenmerkt door een gezamenlijk zoeken naar de vorm. De vorm van het onderzoek, de vorm van de community en de vorm van de expedities. Achteraf gezien een treffende weerslag van de situatie waarin veel cultuurimpuls, al dan niet in de aandachtswijken, plaatsvinden.

De cultuurimpuls zijn even divers als de wijken waarin ze plaatsvinden en hebben te maken met een ongelooflijke verscheidenheid aan factoren, die weer van invloed zijn op de ontwikkeling van de impuls zelf. Dus waar moet je beginnen bij het onderzoeken van de resultaten van al die impuls? Juist ja, in de wijken zelf.

De zes expedities naar de wijken hebben dit eerste jaar vooral veel inzicht gegeven in de praktijk. Wat zijn de impulsen van dit moment en welke kleur hebben ze? Wat bieden ze inhoudelijk en wat is hun reikwijdte?

Alleen al deze zes expedities waren een verrijking en zetten de eigen dagelijkse beroepspraktijk in een veel breder perspectief. Hierdoor groeide bovendien het besef dat ondanks de enorme diversiteit aan impulsen, er ook overeenkomsten zijn aan te wijzen. Kennelijk zijn er toch aanwijsbare noemers die geformuleerd kunnen worden in een aantal onderzoeksvragen. Met andere woorden: het zijn niet zomaar losstaande cultuurimpuls met slechts plaatselijk en eenmalig effect, die nauwelijks of niet te meten is.

Deze constatering vind ik na het eerste jaar de grootste opbrengst van de Community of Practice. Hoe verschillend de cultuurimpuls ook zijn, er valt wel degelijk iets te onderzoeken. En als er iets te onderzoeken valt, valt er iets te leren. Dit van en met elkaar leren, draagt bij aan een open uitwisseling. Daarin worden alle factoren en signalen die van invloed zijn op de cultuurimpuls in de wijk volkomen serieus genomen.

De Community of Practice gaf mijn eigen praktijk in de Arnhemse wijk Malburgen een extra steuntje in de rug. Vanzelfsprekend neem je de ervaringen van anderen mee naar je eigen werkgebied en reflecteer je daarop. Het opdelen van de vragen in de vier reflectiesporen heeft erbij

Circus Poehaa

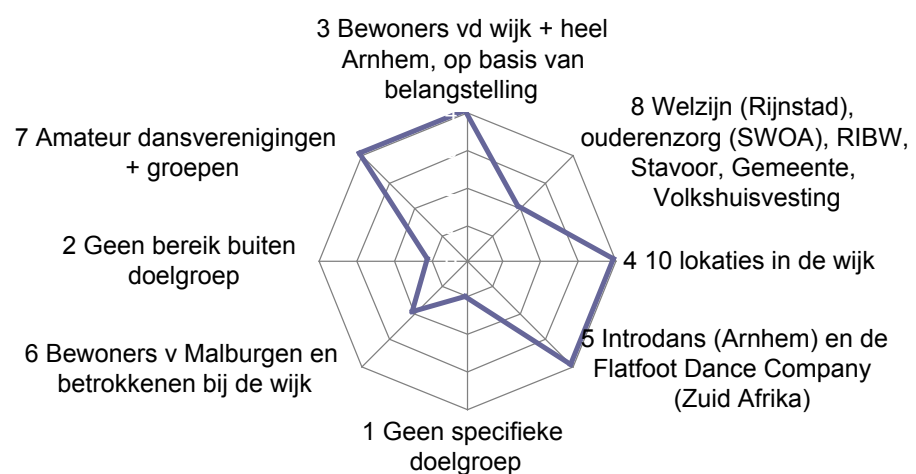

geholpen om de praktijk handzamer te maken. Door met onderzoekende ogen te kijken, werd ik uitgedaagd om bewuster met diverse cultuurimpulsen in de wijk om te gaan.

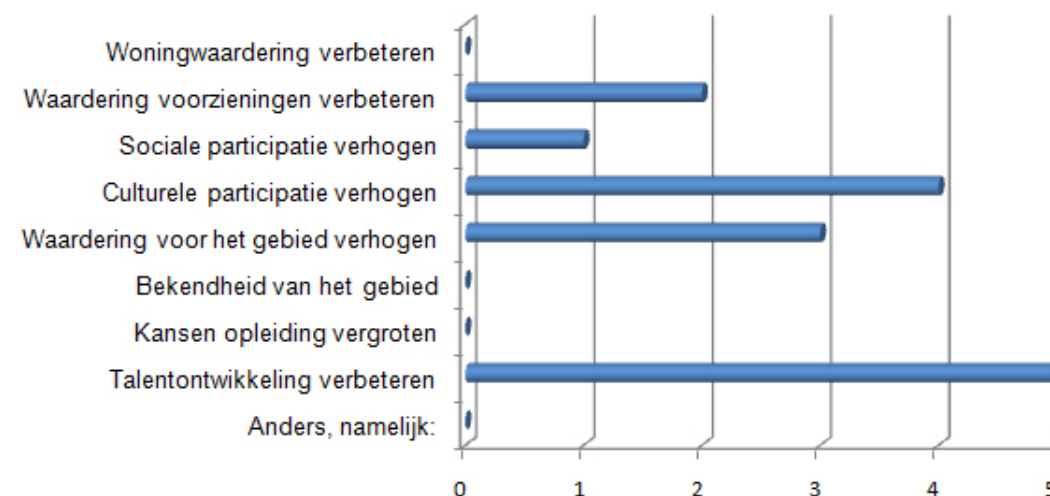
Het eerste jaar van de Community of Practice heeft mij uitgedaagd met de vraag: hoe kan ik de opbrengst van de cultuurimpuls in de wijk maximaal laten zijn, zowel voor het artistieke resultaat, het bereik van deelnemers als voor de effecten op langere termijn voor de individuele bewoners en de wijk in zijn geheel. Het kan niet anders dan dat dit de praktijk van cultuurimpulsen in de wijk ten goede komt.

< Henk Schiffmacher

Bereik en deelname van programma

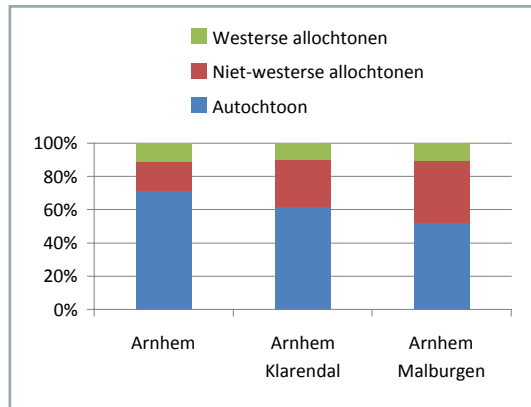
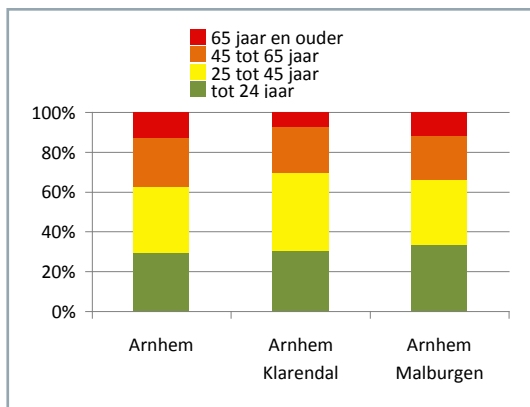
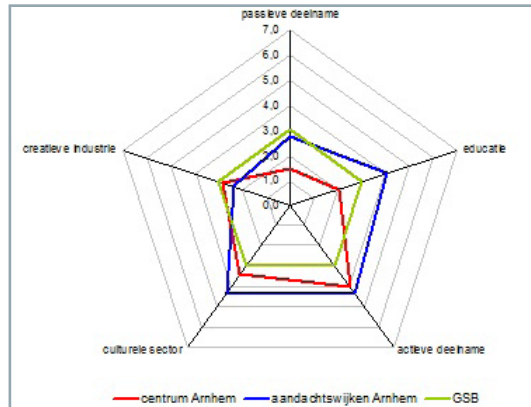
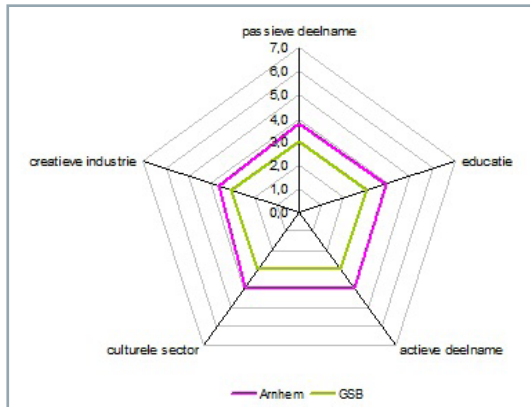
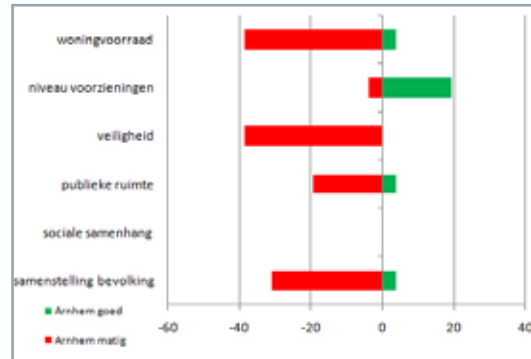
Effecten programma

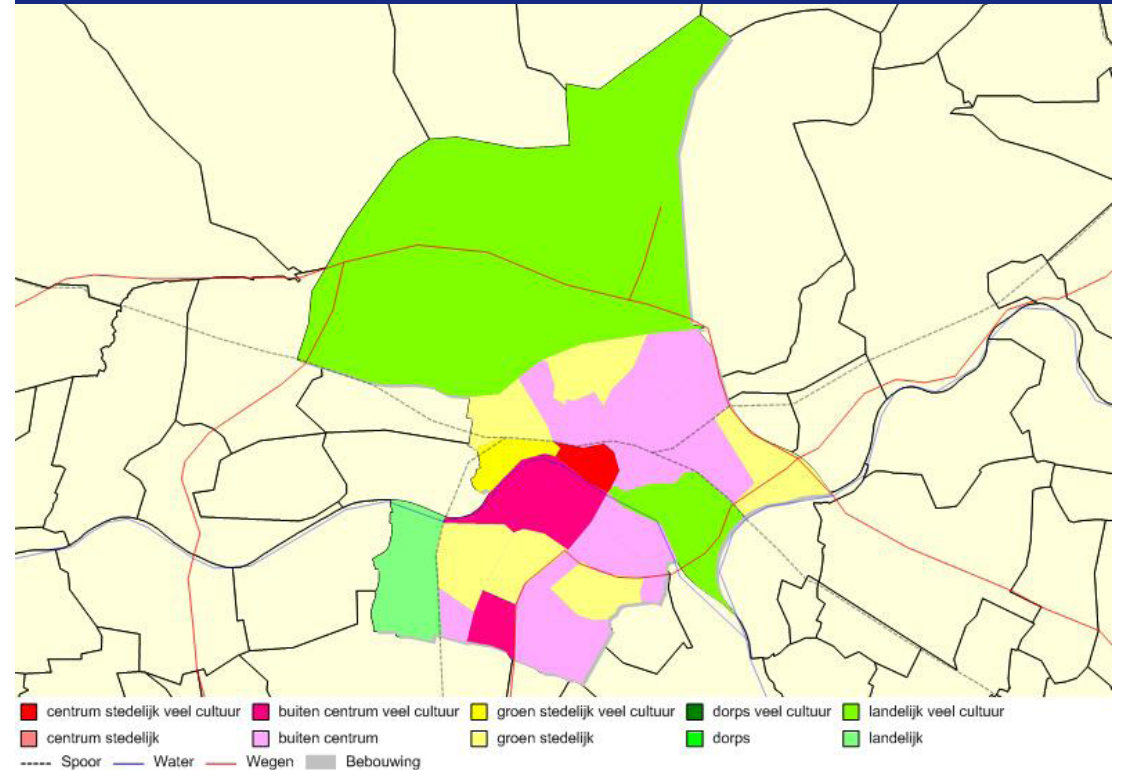
Arnhem

- Cultuurstad met ongeveer 150 duizend inwoners met gemiddeld aandeel allochtonen
- Diverse wijken behoren tot de 40 wijken
- Culturele participatie, culturele sector en creatieve industrie groter dan GSB
- Dat geldt ook voor aandachtswijken
- Spreiding cultuur buiten centrum redelijk
- Omvang creatieve industrie boven gemiddeld en redelijk gespreid

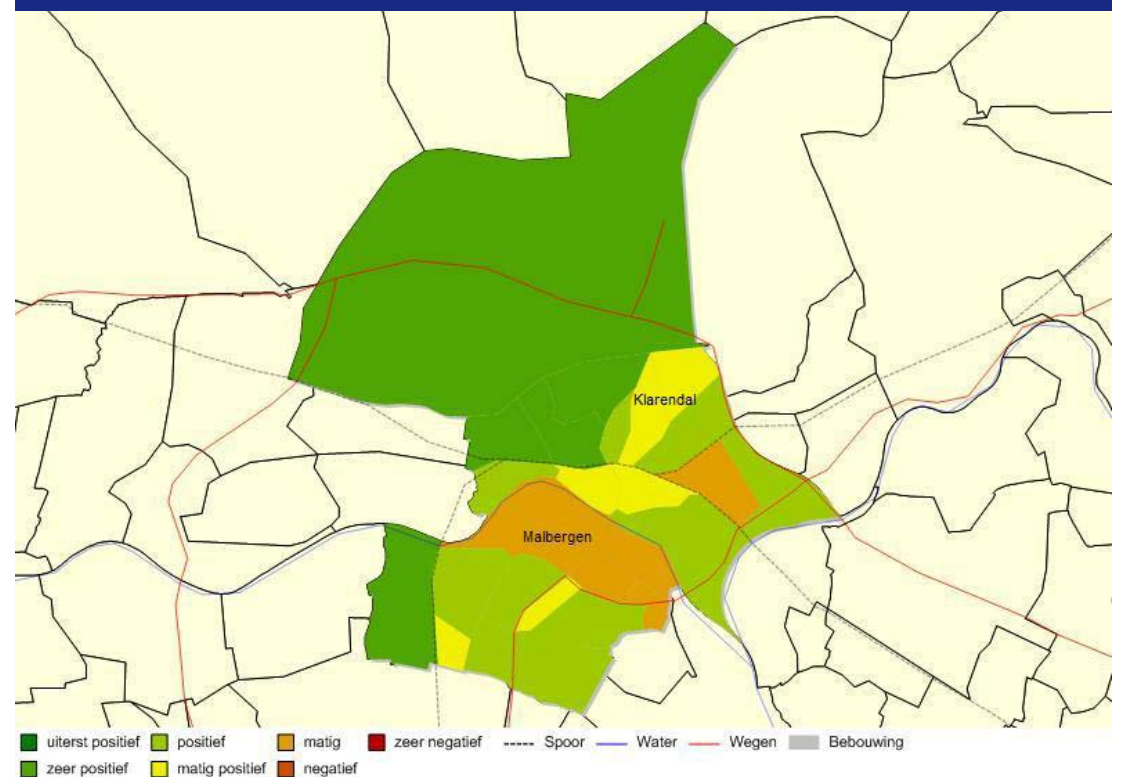
Kerncijfers gemeente GSB (2008)		
	Arnhem	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	144	150,6
Opp totaal [ha]	10151	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	14	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	66	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	18	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	62,8	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	29	31,0
Werkzame Personen [%]	68	59
Perc voorraad huursector [%]	57,2	56,2
Bedrijfs grootte [aantal personen per bedrijf]	11	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Delft | Poptahof

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Integrale vernieuwing Poptahof
Omschrijving	Interventies op fysiek (sloop, nieuwbouw van ruim 1000 woningen, herinrichting buitenruimte, uitbreiding commerciële voorzieningen / winkelcentrum), sociaal gebied, kunst& cultuur, fysiek beheer en buurteconomie
Organisatie	Projectorganisatie Poptahof (totaal), GEM Poptahof (grondexploitatie)
Programmaleider	Mireille Wiegman, algemeen projectleider & directeur GEM mireillewiegman@poptahof.nl
Artistiek leider	Charlotte Wierning, programmaleider pijler kunst & cultuur
Duur programma in maanden	152
Belangrijkste doel	Imagoverbetering van plek of wijk naar buiten
Ambitie programma	Het creëren van succesvolle woonmilieus (rood/geel) in lijn met 6 kernwaarden (hof, betrokkenheid, variatie, ruimdenkendheid, diaspora, waakzaam)

Nyama 2009

Projectbeschrijving

De doelstelling voor kunst en cultuur in de buurt Poptahof is het vormgeven en uitvoeren van een doorlopend en samenhangend cultuurprogramma dat de hoofddoelstelling van de vernieuwing van Poptahof ondersteunt: het realiseren van succesvolle woonmilieus waarin het plezierig wonen en ondernemen is. Die woonmilieus worden getypeerd aan de hand van kernwaarden en leefstijlen. In de totstandkoming van de kernwaarden zijn de ziel van de wijk en de potentie van de wijk gecombineerd tot een vernieuwde identiteit, een brand. De ziel van de wijk in een nieuwe toekomst! Deze identiteit (brand) van de Poptahof laat zich kenmerken door de volgende kernwaarden: variatie, ruimdenkend, diaspora, hof, betrokken en waakzaam en een gele en rode leefstijl.

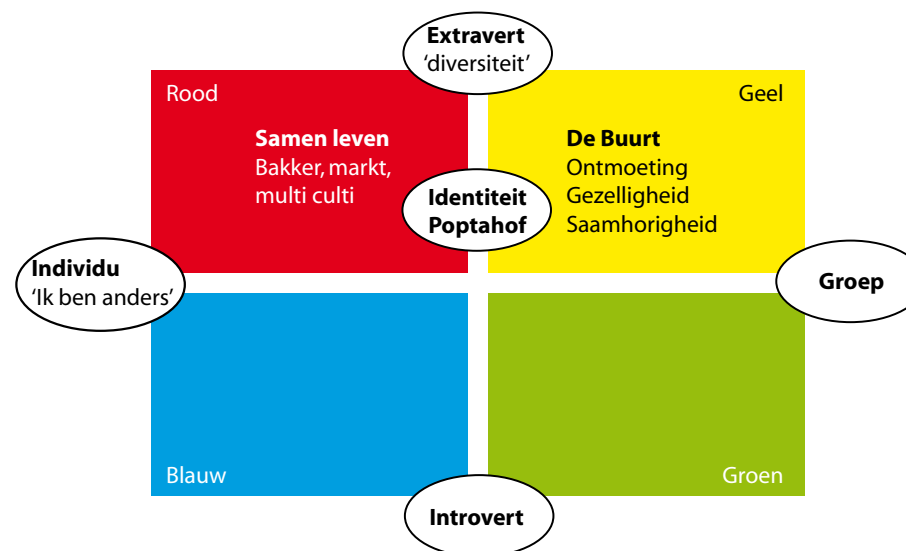
Om deze identiteit te versterken en te vestigen is het van belang dat alles in het project (ontwerpen, gedrag van de opbouwwerker, kunst- en cultuurevenementen, etc.) past binnen het kader van de kernwaarden en leefstijlen. Hiermee kan een wijk worden ontwikkeld die uitstraalt wat zij in de toekomst zal zijn en waartoe de gewenste doelgroepen zich aangetrokken zullen voelen. Enige spanningsopbouw tussen de verschillende leefstijlen is niet problematisch, maar kan juist als energie worden ingezet.

Het kunst en cultuurprogramma heeft als rode draad het zichtbaar en beleefbaar maken van de vernieuwde identiteit van de Poptahof. Deels voorafgaand aan de feitelijke fysieke vernieuwing (stenen).

Dit gebeurt door het toetsen van kunst- en cultuurinterventies aan de kernwaarden en leefstijlen en door aan te sluiten bij de diverse ritmes van de wijk. Bijvoorbeeld door aan te sluiten bij de ritmes van de vernieuwing: de sloop en de oplevering van bouwvelden. Maar ook de seizoenen en andere ritmes, die betekenis hebben voor huidige en nieuwe bewoners van de wijk, kunnen aanleiding zijn voor culturele interventies en daarmee identiteitopbouw (zie figuur 5 op pagina 14: *Ritualisering van het ritme sloop/nieuwbouw*. Uit verslag vervolgexpeditie CoP Cultuurimpuls Poptahof 9 juni 2009, Simon van Dommelen).

De interventies op het gebied van kunst en cultuur maken de identiteit van de Poptahof zichtbaar en beleefbaar en leveren ook nog op:

- Een positieve uitstraling: kunst en cultuur zijn leuk
- Symboliek: de mogelijkheid om iets te zeggen via de kracht van verbeelding, symboliek, waardoor mogelijkheden tot verbinding ontstaan voorbij taal

- Het ongreepbare maar essentiële van een wijk 'verbeelden' in uitingen, activiteiten, elementen
- De mogelijkheid voor meedoen en eigenaarschap
- Een laagdrempelige manier om emoties die horen bij herstructurering een plek te geven
- Een creatief klimaat: economisch interessant
- Een multiculturele aantrekkingskracht

En last but not least dienen de interventies ook de belangen van de partners (sociale cohesie, leefbaarheid, positief imago)

De kunst- cultuurinterventies krijgen betekenis binnen het grotere kader (strategie en doelstelling) van het algehele project. Dit impliceert dat het geen kwestie is van duizend bloemen laten bloeien of wat leuke projecten doen. Niet alle kunst- en cultuuri-deeën zijn dus 'goed'. De passendheid van het idee bepaalt uiteindelijk of het idee goed is.

De projectleiding binnen het projectbureau Poptahof is verantwoordelijk voor het formuleren van een visie hierop en biedt een kader, opdat de kunst- en cultuurprojecten ook daadwerkelijk betekenis voor bewoners, de huidige en de toekomstige, en de wijk genereren.

Een greep uit de kunstzinnige en culturele interventies die hebben plaatsgevonden om de nieuwe wijk beleefbaar en zichtbaar te maken voor (nieuwe) bewoners:

- Hoofdpodium voor stedelijk Jazz festival
- Vestigingsplaats creëren voor creatieve ondernemers (Broedplaats Purper)
- Multicultureel (Nyama) festival
- Artists in residence in leegstaande flats
- Grote culturele multimediale manifestatie in het kader van de fysieke start van de vernieuwing: metamorfose
- Gezamenlijk ontwerpen en beschilderen van de schutting rond de bouwvelden: schuttingtaal

De bedoeling is dat het kunst- cultuurprogramma een duurzaam onderdeel wordt van de wijk. Hiertoe is een stichting opgericht: Stichting Popta! Cultura Bunta. Deze stichting draagt uiteindelijk zorg voor de culturele en kunstzinnige programmering van (het park in) de wijk. De stichting wordt bemenst door bewoners en vertegenwoordigers van instellingen uit de buurt. De ontwikkeling van de stichting en haar leden is een speerpunt binnen het project Poptahof.

Betekenis Community of Practice Cultuurimpuls
Sinds mei 2009 participeert het project Pop-

tahof in de CoP Cultuurimpuls. Deze biedt de mogelijkheid tot feedback en input van diverse kenners uit de wereld van kunst en cultuur (het leernetwerk) op de aanpak in Poptahof. Dit levert extra kwaliteit voor het programma en biedt bovendien de kans om pilotgebied te zijn voor het ontwikkeling van een monitor cultuurimpuls.

- Naar aanleiding van een tweetal bijeenkomsten met de CoP zijn op grond van de gevoerde discussies een drietal doelstellingen geformuleerd:
1. Het imago van het Poptahof zichtbaar maken naar rest van de stad en nieuwe bewoners aantrekken;
 2. De nieuwe identiteit beleefbaar maken d.m.v. creatief ondernemerschap in woongebieden (broedplaats Purper) en winkelgebied Papsouwselaan en bij hoogtepunten van de bouw;
 3. Buurtbinding stimuleren: oud ontmoet nieuw en dat biedt kansen voor creëren van een nieuwe gezamenlijke identiteit.

In een workshop op 28 september 2009 zijn de doelstellingen besproken in een creatieve brainstorm met professionals die betrokken zijn bij de CoP Cultuurimpuls en/of het kunst en cultuurklimaat van Delft en Poptahof goed kennen.

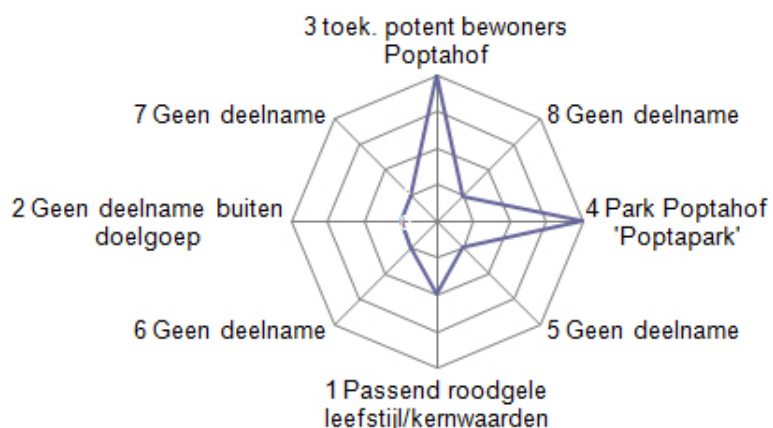
De brainstorm heeft een keur van inspirerende ideeën opgeleverd die input zijn voor het activiteiten en projecten in het programma.

De CoP Cultuurimpuls biedt de mogelijkheid om de bijdrage van kunst en cultuur in Poptahof verder te professionaliseren en een kwaliteitsverbetering te behalen. Daarnaast kan Poptahof haar ervaringen inbrengen t.b.v. andere projecten in het land.

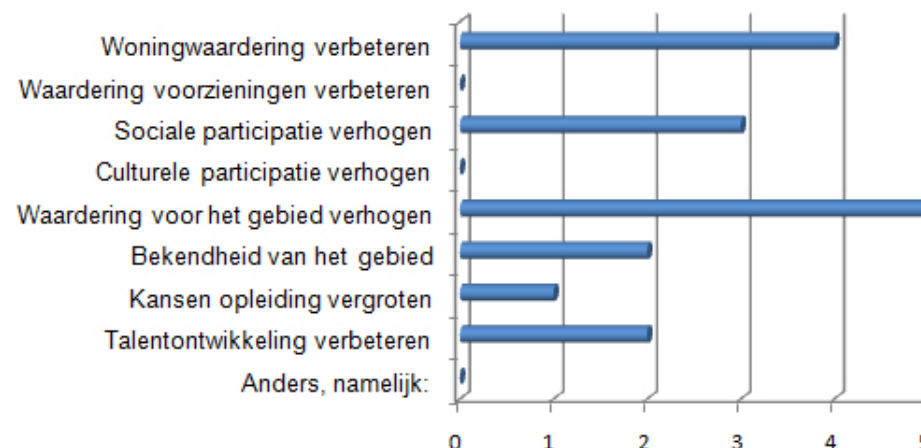
Nyama 2009

Bereik en deelname van programma

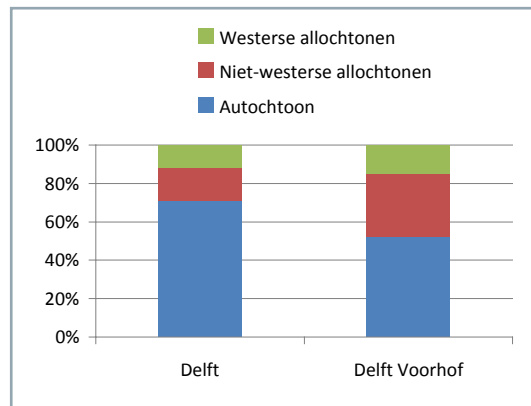
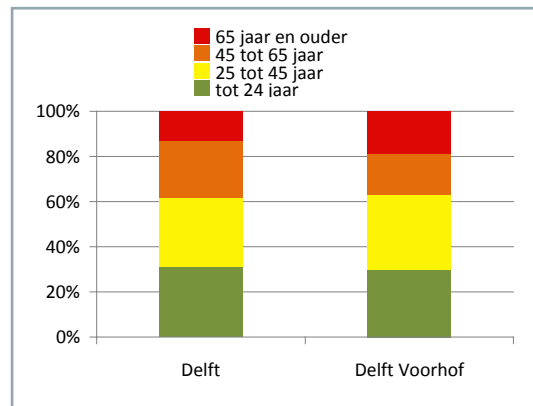
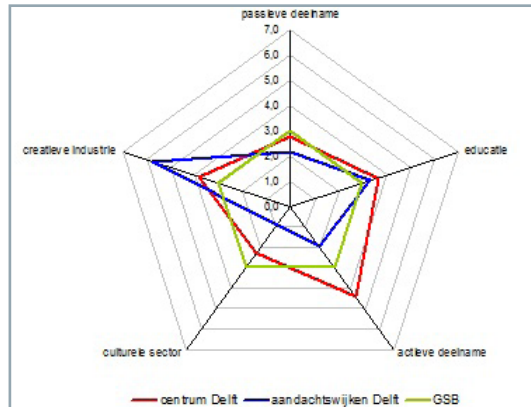
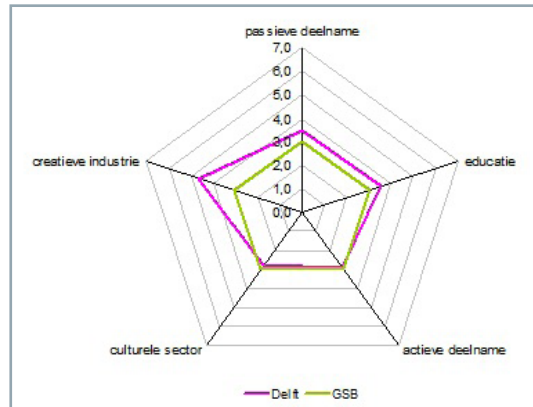
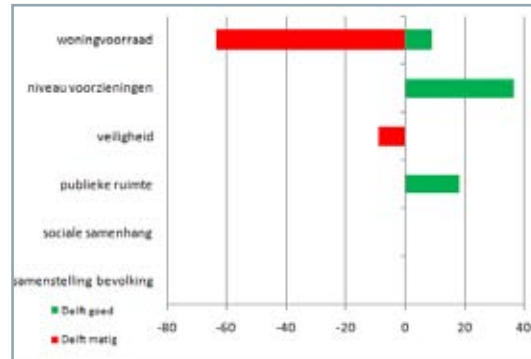
Effecten programma

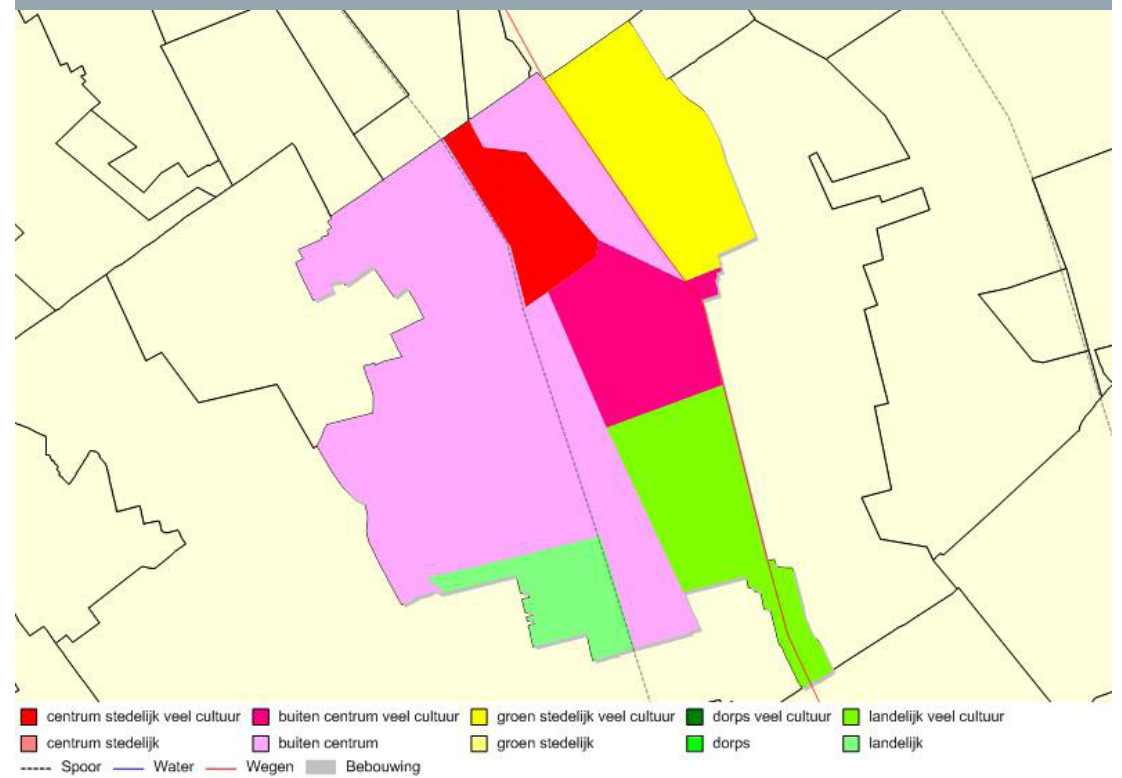
Delft

- Oudhollandse stad met historie en ongeveer 100 duizend inwoners
- Culturele sector en creatieve sector echter onder gemiddelde GSB gemeenten
- Sterke concentratie van in centrum
- Wat hogere passieve participatie maar overige culturele activiteiten beneden gemiddeld, zowel in centrum als in aandachtswijken

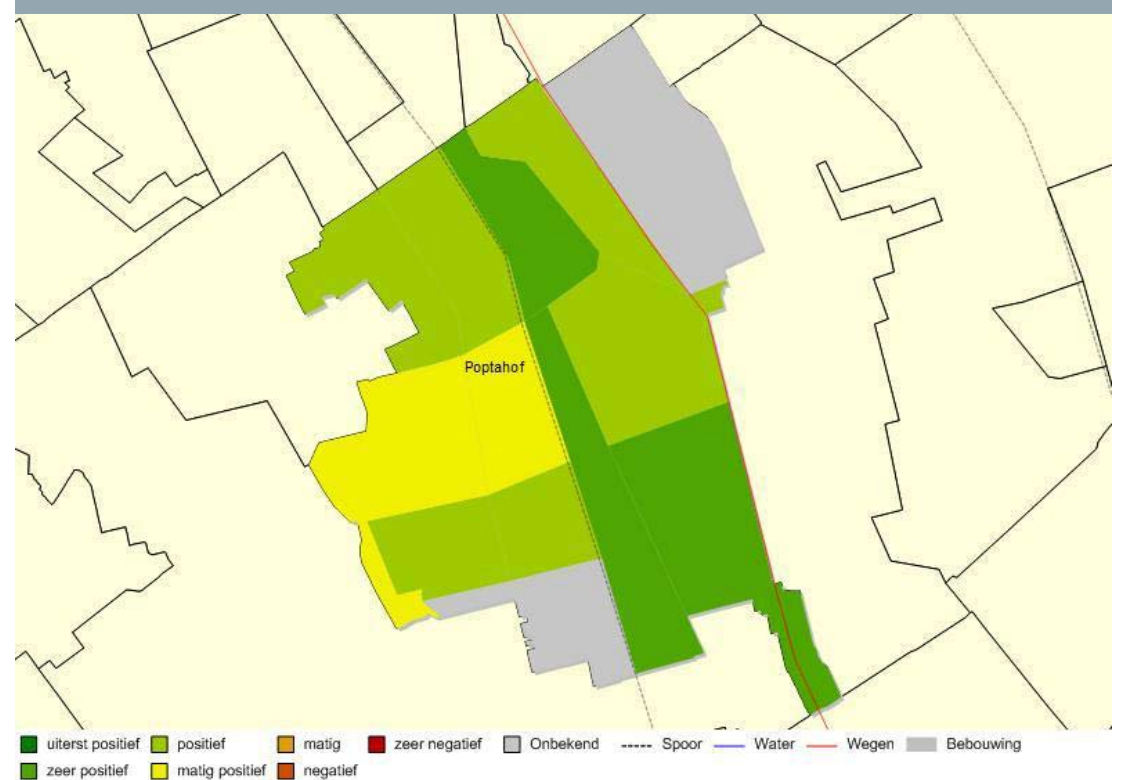
Kerncijfers gemeente GSB (2006)		
	Delft	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	96	150,6
Opp totaal [ha]	2407	8831,4
Dichtheid [pers/ha]	40	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	44	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	18	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	61,9	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	79	31,0
Werkzame Personen [%]	55	59
Perc voorraad huursector [%]	62,6	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	10	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Deventer | New Arts Studio KzrsIndn

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	New Arts Studio KzrsIndn
Omschrijving	Gevorderde Urban Arts Talentgroepen (HipHop, Beatcreation, Street en Breakdance hebben een eigen werkplaats + professionele coaching
Organisatie	Leeuwenkuil, centrum voor de kunsten
Programmaleider	Iris van der Boon, Hoofd afdeling Onderwijs en wijken iris.vanderboon@leeuwenkuil.nl
Artistiek leider	Erik de Lobel / Camiel Le Rutte, Projectmedewerker New Arts
Duur programma in maanden	12
Belangrijkste doel	Talenten deelnemers benutten

Dance like us | New Arts Studio

Community of Practice

Op 15 september j.l. is het netwerk van de CoP Cultuurimpuls afgereisd naar Deventer. De stad heeft vanaf 2001 een cultuurmakelaar en een gemeentelijk programma voor de ontwikkeling en begeleiding van sociaalartistieke projecten, ofwel community art. Sinds kort heet dat programma Kunst in mijn buurt. Een belangrijke nevendoelestelling van het programma is de stedelijke instellingen meer te betrekken bij de sociaalartistieke interventies. Het doel is de continuïteit en de kwaliteit te garanderen. De expeditie bestaat uit een presentatie van acht jaar culturaanragen in Deventer en werksessies rond de projecten Click van Adriaan Nette en Kunstenlab (CBK) en New Arts van Centrum voor de Kunsten De Leeuwenkuil en Poppodium Burgerweeshuis. Bij beide projecten zijn ook Raster welzijnsgroep en woonbedrijf leder1 betrokken. Belangrijke thema's zijn de duurzaamheid van sociaalartistieke interventies en in dat verband de rol van stedelijke instellingen in het stedelijke programma en in de afzonderlijke projecten.

Click

Click is een participatieproject van Adriaan Nette in het Landsherenkwartier in Deventer. De bewoners van het Landsherenkwartier geven samen betekenis aan een turbulente periode in hun leven: de ingrijpende sloop van hun buurt. De mensen in de buurt hebben over het algemeen een cultureel diverse achtergrond, lage inkomens en veel dagelijkse zorgen, maar hebben verder weinig gemeen dat hen in staat stelt om elkaar te steunen, laat staan te inspireren, om de aanstaande turbulentie in hun leven van een bedreiging om te zetten in een kans. Met Click willen zij daar wel een gezamenlijke vorm voor vinden. Zij doen dat met ondersteuning van kunstenaar Adriaan Nette. Nette regisseert een cyclus van twee culturele evenementen per jaar. In de zomer op straat met de landelijke burendag en in de winter met een lokaal evenement in de intimiteit van de huiskamers. De drive van de bewoners zelf is de belangrijkste aanleiding en de drager van de culturele manifestaties, maar zij worden daarbij ondersteund door artistieke professionals uit diverse disciplines, zoals

theater, muziek, poëzie en beeldende kunst. Door deze cyclus enkele malen te herhalen en daarmee te verbreden en te verdiepen, denken wij met deze gefragmenteerde gemeenschap daadwerkelijk toch tot een collectieve beleving te kunnen komen die de individuele leden inspiratie en power geeft om de onzekere toekomst constructief tegemoet te treden. Het project wil meer zijn dan een doekje voor het bloeden, het gaat de confrontatie met pijnpunten niet uit de weg, maar wil vooral integer van de nood een deugd maken.

New Arts Studio

New Arts Studio geeft ruimte aan jongeren voor ontwikkeling van cultureel ondernemerschap. Jongeren die op school, thuis of in het buurthuis ontdekken dat ze een bijzonder talent hebben voor muziek, dans, theater of welke kunstvorm dan ook, kunnen daar in de studio verder aan werken. New Arts Studio biedt professionele voorzieningen en begeleiding voor een verdere artistieke loopbaan. Door de samenwerking tussen Centrum voor de Kunsten, de Leeuwenkuil en poppodium Burgerweeshuis met onder andere het onderwijs en het jongerenwerk, biedt New Arts Studio vanuit het Werkplein Keizerslanden jongeren (ook uit de rest van Deventer) een geweldige kans om zich te ontplooiën en hun talenten te ontwikkelen.

Programma Kunst in mijn buurt

Het programma Kunst in mijn buurt richt zich op de ontwikkeling en begeleiding van sociaalartistieke praktijken in de gemeente Deventer. Belangrijke doelgroepen zijn mensen die weinig of geen gebruik maken van professionele culturele voorzieningen. Het programma onderzoekt hoe de kunsten alsnog een rol van betekenis kunnen krijgen binnen hun leefwereld. De belangrijkste activiteiten zijn het praktisch aanjagen van sociaalartistieke projecten met deze doelgroepen, het strategisch stimuleren van stedelijke instellingen om de sociale en artistieke kwaliteit van deze projecten te bewaken en het beleidsmatig bundelen van deze inspanningen en ervaringen op gemeentelijk niveau.

Resultaten van de CoP: de kracht van het verbinden

Het programma Kunst in de wijk heeft actief geïntervenieerd in de moeilijkste wijken in Deventer en is er in geslaagd ook de moeilijkste doelgroepen, cultureel divers en met lage opleiding, te bereiken. De belangrijkste les van deze expeditie is de kracht van de verbinding die de culturaanjager legt tussen het programma Kunst in de wijk, de kunstinstellingen, kunstenaars en de wijk/doelgroepen. Zo garandeert Kunstenlab de kwaliteit van het kunstaanbod, maar legt ook de verbinding tussen bewoner, kunstenaar en corporatie. De meerwaarde van peergroups in een project is onder andere het bereiken van een grotere doelgroep. Het kan wel, maar niet onder dwang: creativiteit laat zich niet verplichten maar wel verleiden onder de juiste condities.

Uit een recente evaluatie van acht jaar culturaanragen blijkt dat inmiddels meerdere culturele instellingen, het welzijnswerk, onderwijs en de woningcorporaties inderdaad deze uitdaging zijn aangegaan, maar dat voor de toekomst nog beter kan worden vastgesteld wat nu feitelijk hun rol moet zijn in zowel het gemeentelijke programma als in de afzonderlijke projecten. Daarbij zijn een aantal ontwikkelingen van belang:

- Het programma evolueert van pionieren naar verankeren en daarbij past ook een herijking van ieders rol
- Het aantal sociaalartistieke projecten neemt in zoverre toe, dat de instellingen capaciteitsproblemen ervaren
- Er is een tendens om paraprofessionals zoals regiekunstenaars en peergroup educators in te zetten. Dat is niet alleen praktisch (vanwege de capaciteitsproblemen) maar ook inhoudelijk interessant. Het heeft echter ook weer consequenties voor de rol van stedelijke instellingen

Eenzijds hebben we in Deventer dus al veel ervaring met de betrokkenheid van stedelijke instellingen maar anderzijds is hun feitelijke rol juist nu ook weer een actueel thema.

Ervaringen met CoP in Deventer

Op de eerste plaats moet gesteld worden dat de deelname aan de CoP vanuit Deventer voor de partners in Deventer beperkt is gebleven tot de ontvangst van de expeditie op 15 september en dat verder niemand de tijd of prioriteit heeft gehad om aan expedities elders mee te doen. Ik heb als cultuurmakelaar (en kerngroep lid van de CoP) wel met veel plezier aan alle expedities deelgenomen. De expeditie in Deventer heb ik in overleg met mijn adviesgroep de Brouwmeesters

gebruikt om vragen te agenderen waar we zelf in de waan van de dag moeilijk aan toe komen (herijking van de rol van stedelijke partners in het programma en inzet van regiekunstenaars en peergroup educators). Het was voor de partners in Deventer nuttig om die issues nog eens voor te kunnen leggen aan collega's van elders maar het heeft nog geen nieuwe inzichten opgeleverd. Ik heb wat deze vragen betreft tijdens de andere expedities zelf ook niet echt nieuwe inzichten kunnen verwerven die ik 'mee naar huis' zou kunnen nemen.

Waar de expedities en reflectiesporen wel uitermate inspirerend in zijn geweest, is dat zij een ideaal laboratorium vormden voor de ontwikkeling van de project- en programmascan. Deze kunnen als basis dienen voor een project en programmamonitor die in Deventer (en daar-

buiten) systematisch gebruikt kan worden voor professionalisering en legitimering van praktijken. Het rendement daarvan ligt nog in het verschiet maar ik heb daar hoge verwachtingen van. Een ander inzicht dat ik tijdens de CoP heb verworven (en die ook een plek heeft gekregen in de scan) is een toegenomen inzicht in de relatie tussen de cultuurimpuls in cultureel burgerschap en de cultuurimpuls in stedelijke vernieuwing (investeren in mensen en/of in ruimte). Wat mij opvalt is dat deze twee 'werelden' elkaar niet alleen in de CoP maar ook in het veld steeds beter weten te vinden en gaan samensmelten binnen integrale programma's. In Deventer lag het accent tot nu toe sterk op cultureel burgerschap maar het is goed mogelijk dat vanwege de CoP het programma de komende tijd meer aandacht gaat geven aan een cultuurimpuls in ruimte en in stenen.

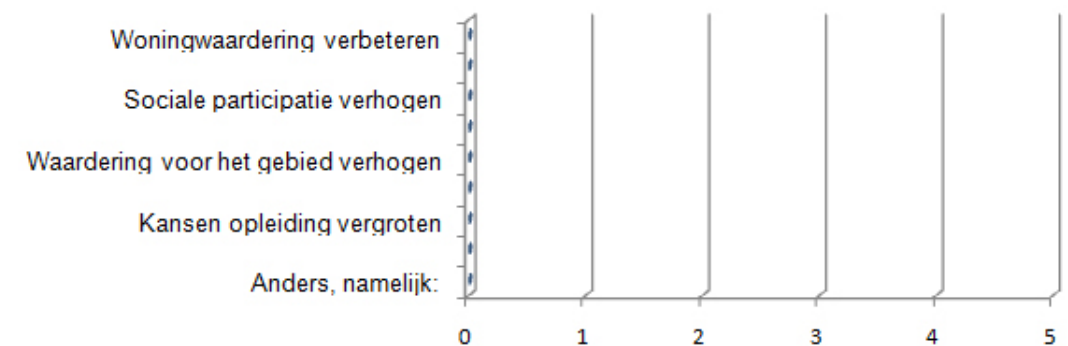
[Project Click](#)

Bereik en deelname van programma

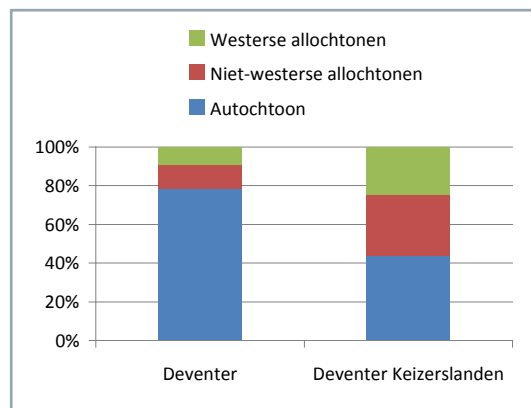
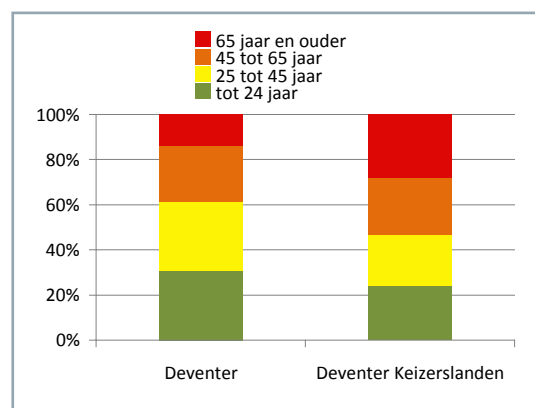
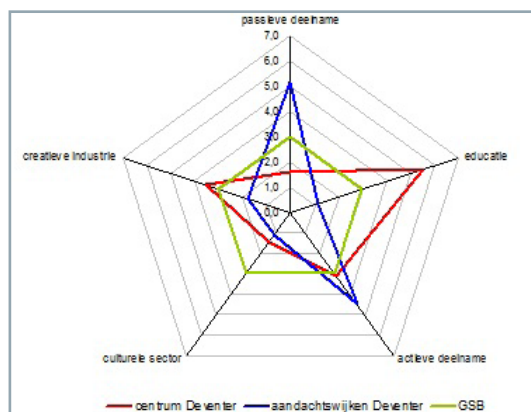
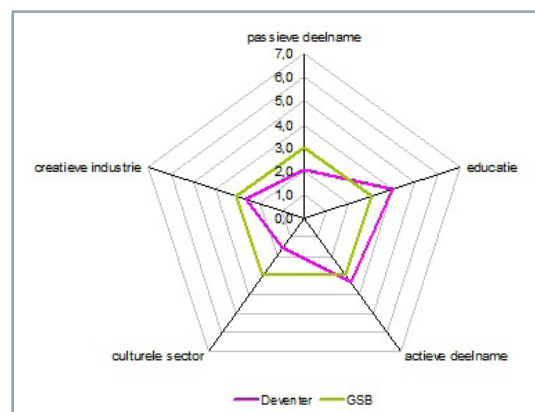
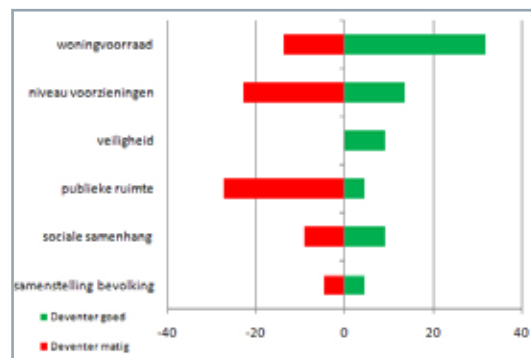
Effecten programma

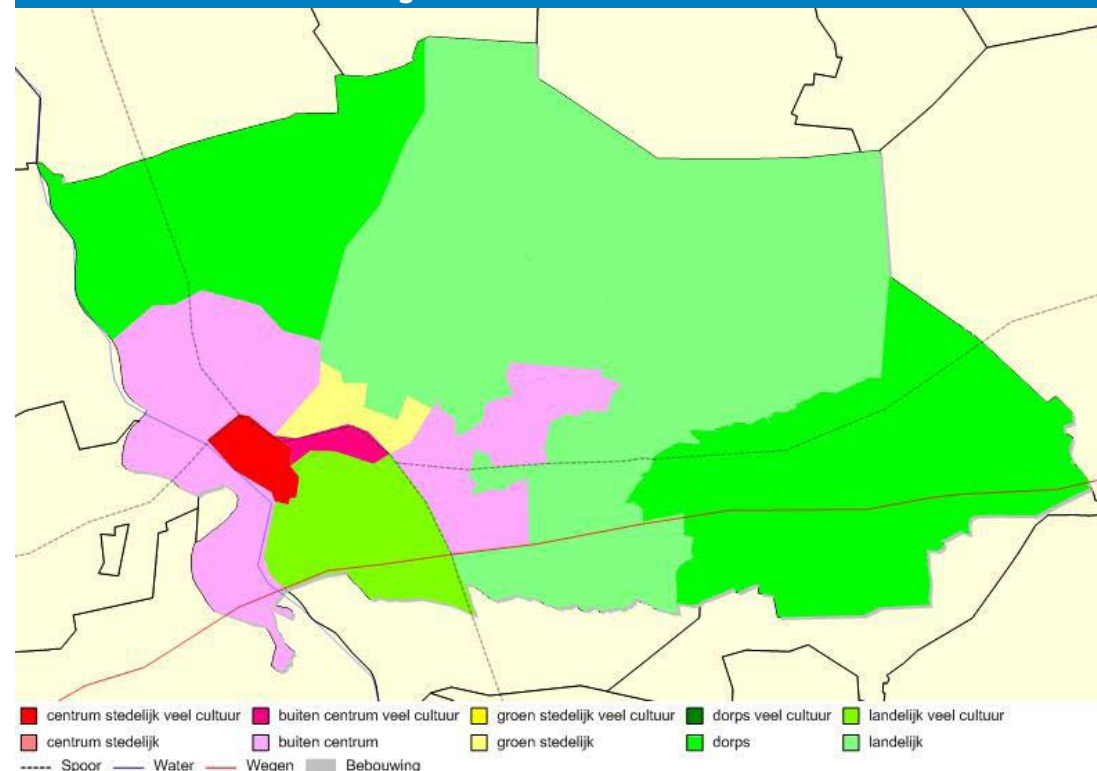
Deventer

- Oude Hanzestad aan de IJssel met bijna 100 duizend inwoners en laag aandeel allochtonen
- Een wijk behoort tot de 40 wijken
- Omvang educatie en actieve participatie boven gemiddeld.
- Passieve participatie en omvang cultuursector scoren laag
- Ook omvang creatieve industrie beperkt met uitzondering van ontwerp
- Sterke concentratie cultuur in het centrum

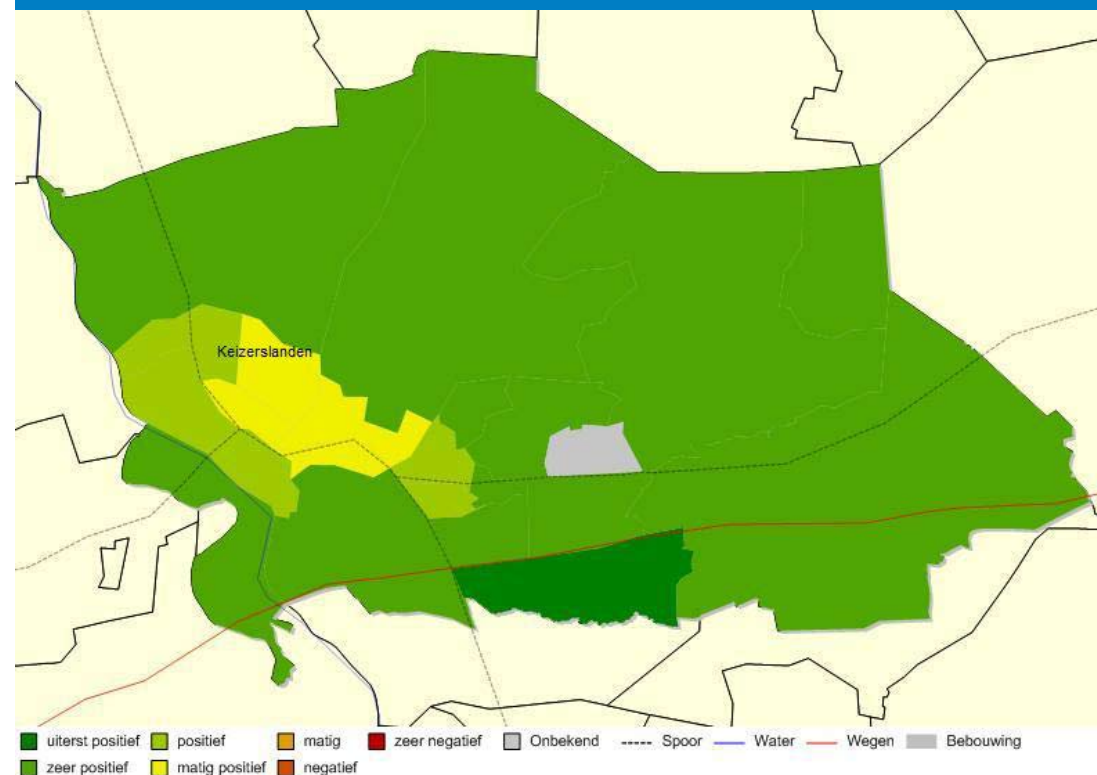
Kerncijfers gemeente GSB (2006)		
	Deventer	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	97	150,6
Opp totaal [ha]	13438	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	7	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	42	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	18	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	60,8	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	71	31,0
Werkzame Personen [%]	47	59
Perc voorraad huursector [%]	46,2	56,2
Bedrijfsomvang [aantal personen per bedrijf]	10	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Eindhoven | T+HUIS

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	T+HUIS
Omschrijving	Het T+HUIS maakt diensten voor kinderen, ondersteunt buurtinitiatieven en biedt een alternatieve, kleinschalige werk- en leervorm aan studenten. Het T+HUIS wordt geleid door een creatief team van designers en speelt in op de vraag van een buurt, daarom is het T+HUIS in Oud Woensel gespecialiseerd in kinderactiviteiten. Onze werkwijze is erop gericht om achterstanden te verkleinen door de kinderen spelenderwijs te laten leren. We doen dit door middel van taal, natuur/ techniek, sport en culturele activiteiten. Daarnaast is het T+HUIS een leerbedrijf waarbij het studenten een bedrijfskader biedt, waarbinnen projecten ontwikkeld en uitgevoerd worden. Studenten in het T+HUIS leren door ervaring op te doen, zo kunnen ze meteen de koppeling tussen theorie en praktijk maken
Organisatie	T+HUIS
Programmaleider	Sara de Boer en Dennis Meulenbroeks, directie mail@t-huis.info
Artistiek leider	Sara de Boer en Dennis Meulenbroeks, Service Designer
Duur programma in maanden	60
Belangrijkste doel	Talenten deelnemers benutten
Ambitie programma	Het T+HUIS heeft als doel de educatieve en sociale vaardigheden van de kinderen uit de wijk verbeteren en vergroten. Dit doet het T+HUIS door taalvaardigheden te stimuleren en binnen de programma's wordt extra rekening gehouden met de taalontwikkeling. Door de projecten voor alle kinderen in de wijk toegankelijk te maken creëert het T+HUIS een plek waar gespeeld kan worden zonder dat de verschillende afkomsten een rol spelen. Tot slot streeft het T+HUIS de horizon van de kinderen te verbreden middels de grote verscheidenheid van het totale aanbod

Focus van het T+HUIS:

Het T+HUIS (je spreekt uit 'Theehuis') is een organisatie die service design methodieken en Design Thinking toepast in een achterstandswijk. De T+HUIS diensten bestaan uit wekelijkse activiteiten voor kinderen van 3 tot 14 jaar uit Oud Woensel en terugkerende projecten op stedelijk niveau voor jongeren van 16 tot 28 van verschillende komaf.

Het T+HUIS maakt diensten voor kinderen, ondersteunt buurtinitiatieven en biedt een alternatieve, werk- en leervorm aan studenten van verschillende opleidingen. Het T+HUIS wordt geleid door een innovatief team van designers en speelt in op de vraag van een buurt, daarom heeft het T+HUIS in Oud Woensel zich gespecialiseerd in kinderactiviteiten.

Onze werkwijze is erop gericht om achterstanden te verkleinen door de kinderen spelenderwijs te laten leren. We doen dit door Sport-, Taal-, Techniek-, Natuur, Muziek en Culturele activiteiten in te zetten.

Daarnaast is het T+HUIS een leerbedrijf waarbij het studenten een bedrijfskader biedt, waarbinnen projecten ontwikkeld en uitgevoerd worden. Studenten in het T+HUIS leren door ervaring op te doen, zo kunnen ze meteen de koppeling tussen theorie en praktijk maken, onder het motto: 'Wie geen fouten maakt, maakt meestal niets'.

0-meting

In april 2009 nam het T+HUIS een 0-meting af. Deze 0-meting werd gefaciliteerd door Jan Brouwer, van ABF Cultuur via de Cultuur Impuls en

T+HUIS ontvangt tijdens de Design Management Europe Award 2009 een eervolle vermelding als non-profit organisatie. João Mena de Matos, jury moderator en directeur van European Design Centre: "De jury heeft enorme bewondering voor de manier waarop deze organisatie haar designdiensten aanbiedt aan specifieke groepen in de samenleving. Het laat zien dat design ook voor non-profit organisaties en overheidsinstellingen op een goede manier kan bijdragen aan de kwaliteit van dienstverlening. Design maakt steeds vaker het beslissende verschil. De succesvolle inzet ervan is geen kwestie van geluk, maar het gevolg van doelbewuste managementinspanningen." (www.eindhoven.nl). Van links naar rechts: Sara de Boer, Angela Lambriex, Dennis Meulenbroeks.

werd afgenomen binnen een lokale basisschool. Voor ons was dit een fantastische ondersteuning, omdat we als eerste designers zijn en geen wetenschappers en ten tweede omdat het lastig is om het directe effect te meten van culturele activiteiten.

Door de meting kwamen we erachter dat 93% van de kinderen het T+HUIS kent! Daarnaast geeft 80% van de kinderen aan deelnemer te zijn geweest van één van de T+HUIS activiteiten! In 2010 zullen we de metingen voortzetten, en we streven ernaar om steeds beter onze beoogde effecten in kaart te brengen.

Kids in the Balcony

We besloten zelf ook proefondervindelijk 0-metingen af te nemen bij onze oudere doelgroep (van 16 tot 20 en van 21 tot 28) die mee doet aan het Kids in the Balcony project. Per jaar bezoeken we 6 concerten uitgevoerd door verschillende orkesten. Wij namen een 0-meting af bij de jongeren die deelnamen aan het project 'Roaring New York' uitgevoerd door het Brabants Orkest en bij de jongeren van 16 tot 20 kwam naar voren dat de helft van de respondenten het leuk vond om met klassieke muziek in aanraking te komen. Maar liefst tweederde van alle respondenten vond het klassieke concert heel erg leuk. 'Ik werd emotioneel geraakt door het concert!' schreef één van de deelnemers die

van mening was dat het concert héél leuk was. Bijna alle deelnemers tussen de 21 en 28 jaar gaven na het concert aan vaker naar klassieke muziek te gaan luisteren. De helft van de respondenten gaan nu ook daadwerkelijk klassieke concerten bezoeken, althans dat zeggen ze. Ook kun je de beleving van de jongeren tijdens het Kids in de Balcony zien op youtube. Op: www.youtube.com/watch?v=5_OTo1VjEf0 staat een filmpje dat is gemaakt tijdens het concert 'Confessions' door Nico Mulhy, Teitur en de Holland Baroque Society.

Samenwerking met bedrijfsleven

Kids in the balcony is een van oorsprong Amerikaans project. In Amerika biedt het Netherlands American Community of Trust cultuur aan aan kinderen in de Amerikaanse binnensteden. Deze 'Community' is opgericht in Amerika door tien grote bedrijven, die oorspronkelijk uit Nederland komen en zij ondersteunen bestaande organisaties en stichtingen bij de uitvoering van hun programma's. Eén van de hoofdkantoren van die Nederlandse bedrijven van de Netherlands American Community of Trust is gehuisvest in Eindhoven, namelijk De Lage Landen.

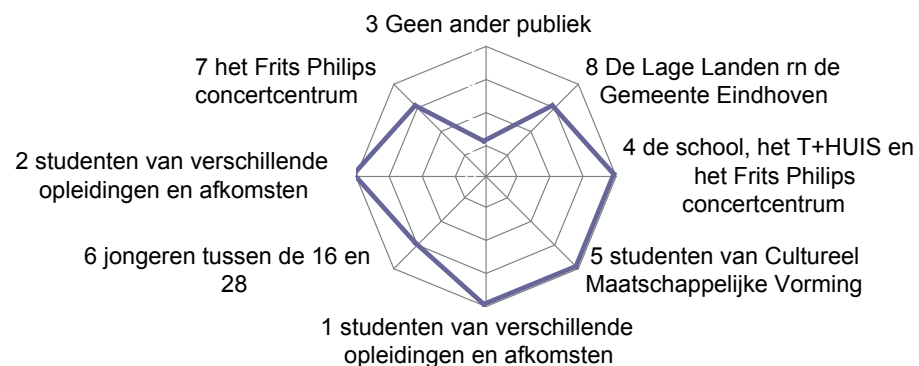
Via het bestuur van de het Netherlands American Community of Trust werd het T+HUIS aan De Lage Landen gekoppeld en zo ontstond er

een ondersteunende relatie tussen De Lage Landen en het T+HUIS. De Lage Landen neemt allerlei organisatorische taken op zich, zoals fiscaal en juridisch advies en het bouwen van een degelijke bedrijfsstructuur binnen het T+HUIS.

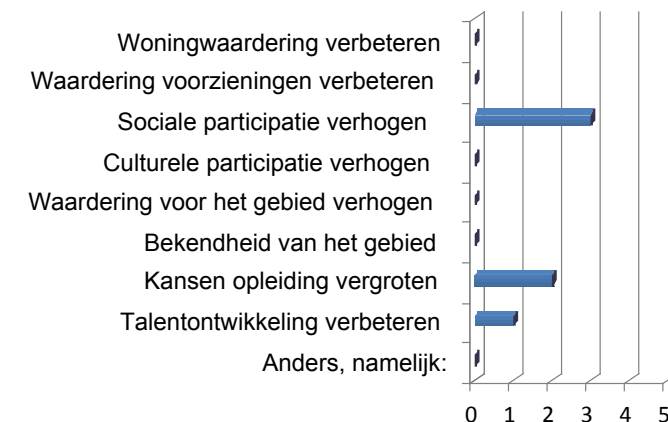
Tijdens de workshops | Linksonder: posters

Bereik en deelname van programma

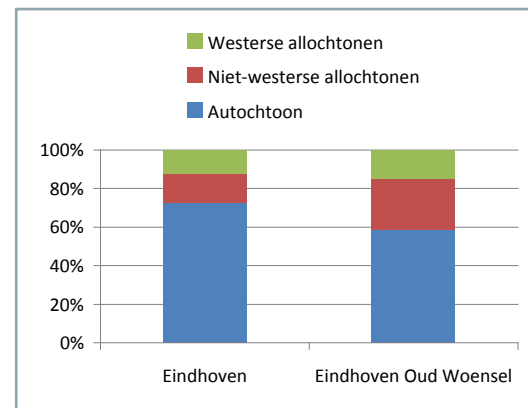
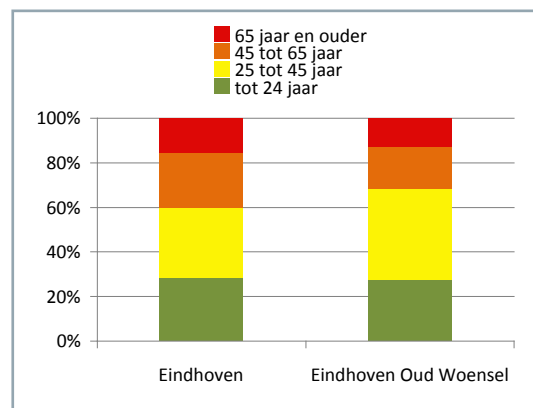
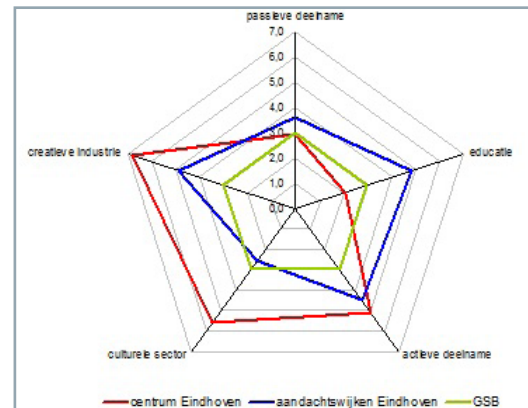
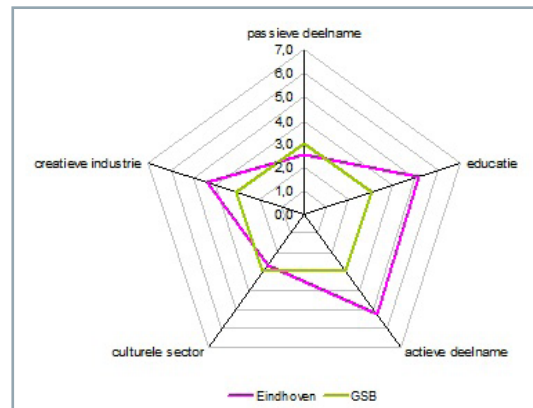
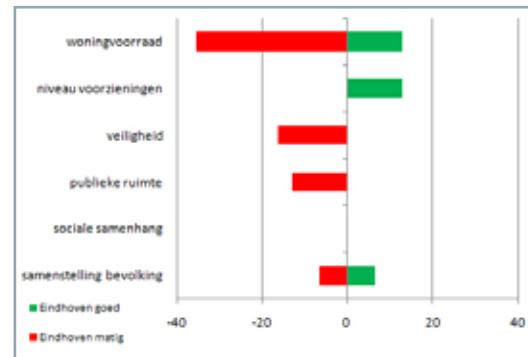
Effecten programma

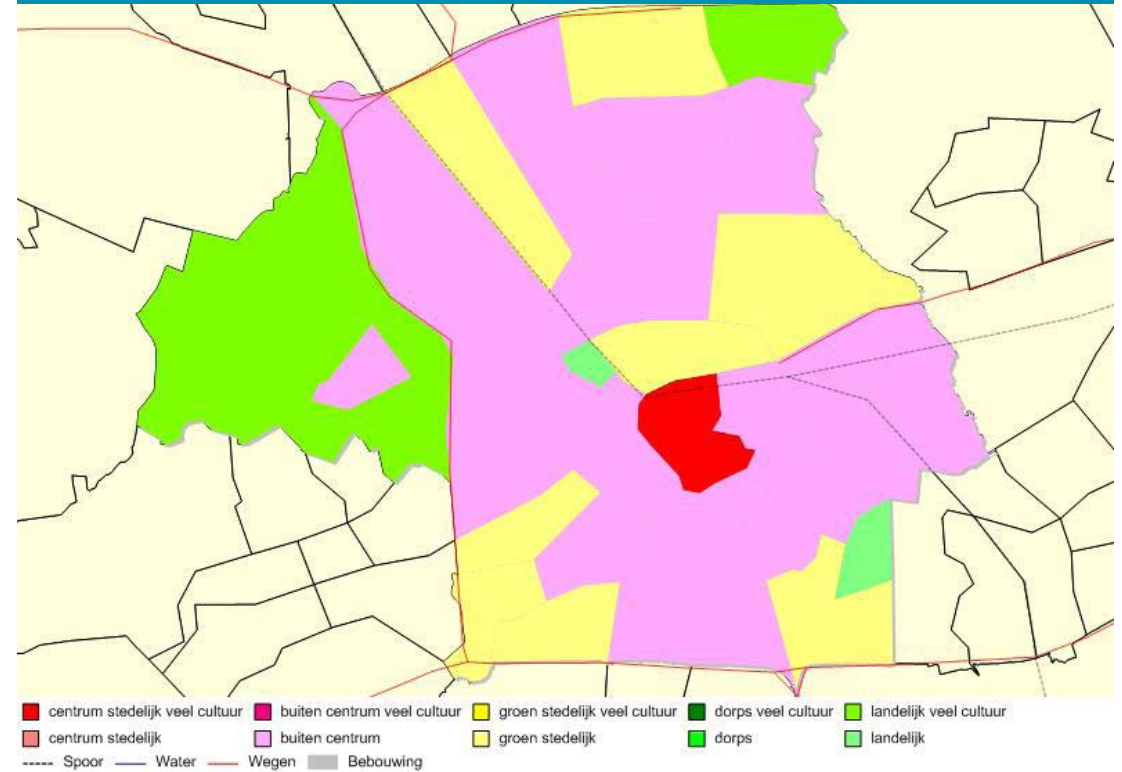
Eindhoven

- Industriestad met 210 duizend inwoners en technische universiteit.
- Diverse wijken behoren tot de 40 wijken
- Grote omvang van creatieve industrie met name in ICT, onderzoek en ontwerp
- Ook is de stad sterk in cultuureducatie en actieve participatie
- Passieve participatie en omvang cultuursector scoren laag
- Sterke concentratie in het centrum

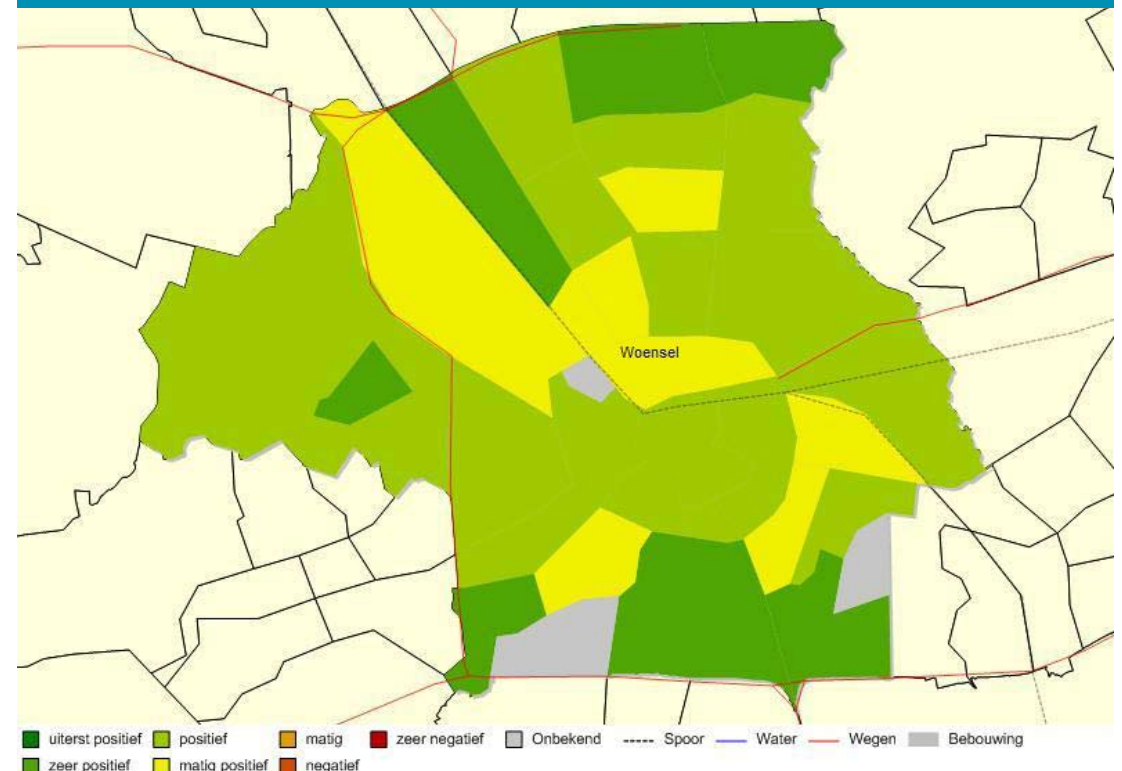
Kerncijfers gemeente GSB (2006)		
	Eindhoven	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	210	150,6
Opp totaal [ha]	8827	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	24	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	96	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	18	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	60	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	27	31,0
Werkzame Personen [%]	72	59
Perc voorraad huursector [%]	48,2	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	11	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Zina Weet Van Wijken
Omschrijving	Zina is een vrouwelijk bedrijf bestaande uit verhalenverzamelaars en kunstenaars uit de oosterse en westerse cultuur met de intense behoefte verbindingen tussen het oosterse en het westerse tot stand te brengen. Wij trekken als nomaden door eigen land, vestigen ons voor enkele maanden in een krachtwijk, wonen en werken daar. Met vrouwen en mannen, allochtoon en autochtoon. We bieden kunst en cultuurvormen aan waarbinnen de wijkbewoners zelfportretten maken. Dat werkt emanciperend en geeft mensen een stem en een gezicht. Deze portretten vinden hun vorm in een voorstelling, een expositie of in een Zinatale, die het leven in de wijk weerspiegelen
Organisatie	Zinaplatform, vallend onder Stichting De Balie
Programmaleider	Elly Ludenhoff, producent elly.ludenhoff@balie.nl
Artistiek leider	Adelheid Roosen, eindregisseur
Duur programma in maanden	6
Belangrijkste doel	Mensen bij elkaar brengen
Ambitie programma	De Zina projecten hebben tot doel bewustwording en empowerment tot stand te brengen door de wijkbewoner die wij ontmoeten en bij wie de Zina-vonk overspringt, te bejegenen als De Kunstenaar van zijn of haar eigen Leven. Dat doen we zowel op micro als op macro niveau. Of zoals een bewoner zei: "Wij moeten Nieuwe Oog maken, Nieuwe Kijken". Juist hierdoor kunnen we verbindingen leggen tussen mensen en organisaties in de wijk die elkaar anders niet zouden ontmoeten

Zina 2009 | Ivo Said

Kunstencentrum Groep Groningen | Jan Brouwer

De Kunstencentrum Groep in Groningen is een creatieve marktplaats die zich kenmerkt door de dynamiek van ontmoeten, onderhandelen, uitwisselen, inspireren en samen doen. Met respect voor diversiteit en met erkenning voor de waarden van kunst en cultuur kijken wij naar de samenleving in onze stad en proberen daar de participatie aan kunst en cultuur te versterken of te initiëren. Wij werken voor mensen die graag met elkaar aan kunst willen doen en daarin een mogelijkheid zien om zich te ontwikkelen. 'Kunst? Gewoon doen!' is ons motto.

De samenleving van Groningen is ons achterland en onze voortuin. Daar willen we onze projecten, festivals, onze educatieve activiteiten en ons aanbod voor talentontwikkeling inzetten. Altijd op zoek naar samenwerkingspartners, culturele collega-instellingen maar vooral ook de niet-culturele organisaties omdat zij voor ons de brug zijn om dieper en gericht in de samenleving te kunnen werken. Projectmatig werken binnen en met de samenleving is in onze ogen een belangrijk nieuw domein voor kunstenaars, zowel professionele als de amateurs. Het geeft een zinvolle betekenis die groei bevordert naast en boven het streven naar maximale artistieke kwaliteit.

De Community of Practice is voor ons een interessant landelijk platform omdat wij daar de verhalen kunnen vinden van andere organisaties die op vergelijkbare wijze zoeken naar en werken op het snijvlak van kunst en samenleving. Die ervaringen, de fouten, de visies, en de succesfactoren versterken onze ideeën en inspireren ons.

Binnen de CoP zijn wij met name sterk geïnteresseerd in de doorontwikkeling van bestaande projecten en de duurzaamheid na afloop ervan. Er wordt veel geïnvesteerd door kunstenaars, door maatschappelijke organisaties en door overheden; veel mooie projecten verdienen een tweede uitvoering. De couleur locale geeft bij hergebruik van een project vaak een extra interessante dynamiek waardoor reproduceren pur sang vrijwel niet voorkomt.

De rol van de eigenaar/kunstenaar is bij projecten rond community art, zeker wanneer zij doorontwikkeld worden, nog een bron van onduidelijkheid en verschillende verwachtingen. Naarmate de aandacht voor deze vorm van kunst toeneemt, zal er nader worden geanalyseerd en bestudeerd, zoals het CoP onder andere al doet, en zal op enige termijn de rol van eigenaar/kunstenaar in hergebruik van projecten beter kunnen worden beschreven. En dan nemen de kansen en mogelijkheden toe om voor bestaande projecten een ware levenscyclus te realiseren.

Het Kunstencentrum Groep Groningen heeft Zina uitgenodigd in Groningen. Sinds 1 maart hebben zij hun intrek genomen in de Korrewegwijk, De Hoogte en de Oosterparkwijk om kennis te maken met de Groningers, met hun verhalen en hun kijk op het leven.

Zina Weet van Wijken | Elly Ludenhoff

Ik ben Zina, een liefdesleger van verhalenverzamelaars uit de oosterse en de westerse cultuur. Ik ben een kunst en cultuur platform voor zachtmoedige confrontatie van het dagelijkse soms rauwe maar wonderschone leven. Als nomade trek ik door eigen land, vestig me voor een aantal maanden in een krachtwijk en woon en werk daar. Zina biedt kunst- en cultuurvormen aan waarbinnen de wijkbewoners 'zelfportretten' maken. Deze portretten vinden hun vorm in een expositie, een performance, een verhaleninstallatie, een Zina Tale (film). De werkwijze van Zina kan in drie woorden worden samengevat.

Verliefd

We werken van micro naar macro en gaan verbindingen aan met wijkbewoners die langer duren dan onze tijd in een wijk. Onze eerste aanpak is contact maken en mensen werven. Een aantal van ons, de wijkwifven genoemd, zijn hierin gespecialiseerd. Zichtbaar worden is het doel. Met ludieke acties als 'Zal ik voor jou...?' koken, voorlezen, schoonmaken, een lied zingen, samen koffie drinken of televisie kijken. We laten ons adopteren. En werken samen met bestaande en actieve instanties in een wijk. Geen selectie of

politieke correctheid: we willen mensen bereiken die niemand anders kan bereiken.

Verloofd

We zoeken het ritme van de wijk, we inventariseren behoeftes en talenten. We krijgen de echte levensverhalen omdat we mensen oprecht ontmoeten. Door de wijkbewoner te bejegenen als "De Kunstenaar van zijn of haar eigen leven" krijgen mensen een eigen stem, ontdekken ze hun kracht. Onze workshop gaan over individualiteit en het verbreden van de horizon.

Verbonden

Aan het eind van ons verblijf geven we de verhalen die we verzameld hebben in een aansprekende vorm terug aan de wijk. Daarbij spelen de bewoners zelf een grote rol in het tentoongestelde werk, als rolmodel, of als gastvrouw en gastheer. Mensen die het hebben aangedurfd om nieuwe wegen te bewandelen en zich aansluiten bij het Zinaleger. Ons werk is niet compleet als onze opbrengst niet wordt gedeeld met de buitenwereld. Onze Beauty Verhalen Salon vertaalden we naar een groter publiek door er de Beauty Verhalen Installatie van te maken waarmee we op beurzen, op vrouwenfestivals, in de schouwburg en zelfs op de Dam hebben gestaan.

Opbrengsten uit de CoP Cultuurimpuls

Zina vertelt graag over haar werk, over de kunst en cultuur waarmee we de wijkbewoners aanraken, hen sterker maken en meer zelfvertrouwen hopen te geven. We vinden altijd mooie woorden om de diepgaande contacten die ontstaan, te omschrijven. Toen stelde de CoP ons vragen over nulmeting, ambitie, resultaat en duurzaamheid. We zagen lijnen ontstaan die meer resultaat in beeld brachten dan we ons zelf hadden toegerekend:

- Het effect van ons werk op de brede omgeving van de wijk waar en de bewoners met wie we gewerkt hadden, bleek groter te zijn dan zich in ons hoofd had vastgezet
- In een leegstaand buurthuis hadden we nieuw leven geblazen
- Onze activiteiten werden doorgezet, onze methodes werden niet alleen overgenomen door de wijkbewoners, maar vonden navolging bij tal van sociale en maatschappelijke organisaties
- Ons liefdesleger groeide harder dan we hadden voorzien en blijkt zich in veel richtingen te vertakken
- We mogen brutaler zijn in het benoemen van de artistieke participatie van de wijkbewoners
- De identificatie van het publiek met de wijk is door ons werk steviger dan gedacht

- En tot slot: de wereld is een stuk kleuriger geworden omdat we ons werk door de CoP in kaart hebben kunnen brengen

Zina Mistresses

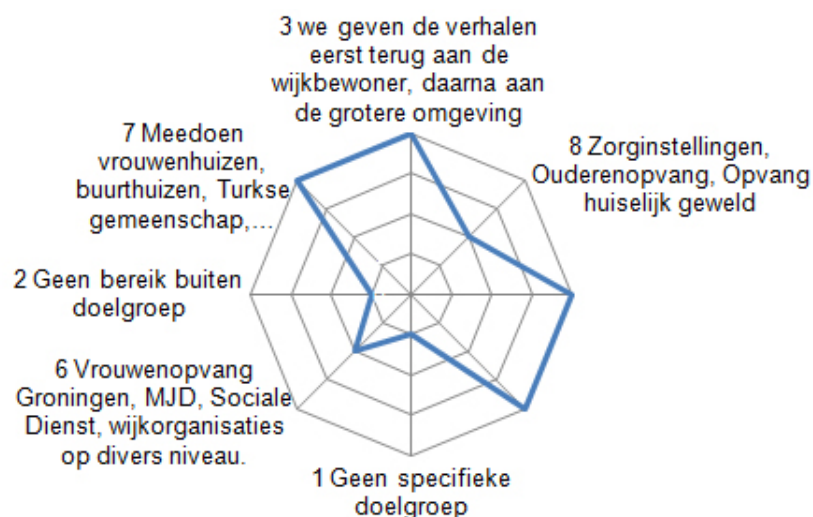
Myriam Sahraoui, Lina Issa, Mo Reda, Maureen de Jong, Merel de Groot, Lisa Schiphorst, Khadija Massaoudi, Samantha Siewertsen, Agnes Matthews, Anne-Marie Geldhof, Dirkje Houtman, Krista Wamsteker, Nazmiye Oral, Elly Ludenhoff (producent), Adelheid Roosen (eindredactie).

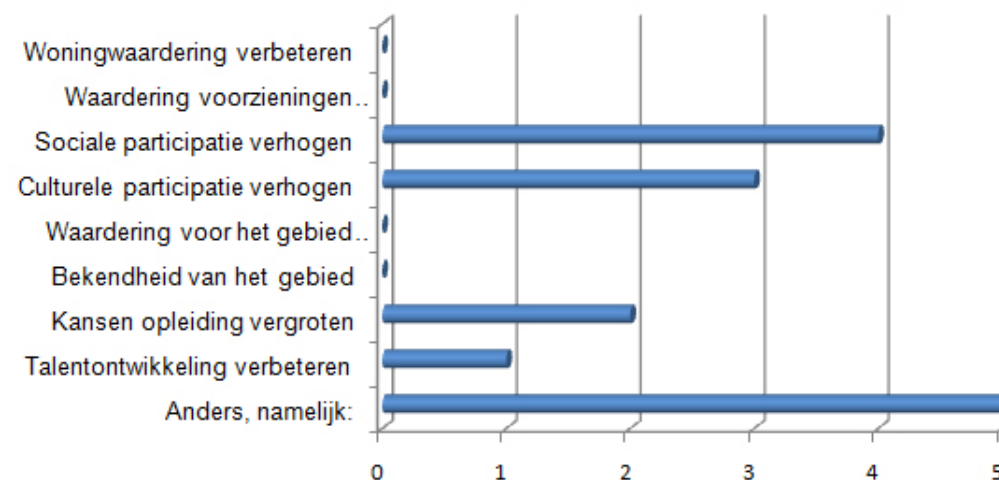
Boven: Kamer in het wijkhotel | Onder: Zina 2010

Bereik en deelname van programma

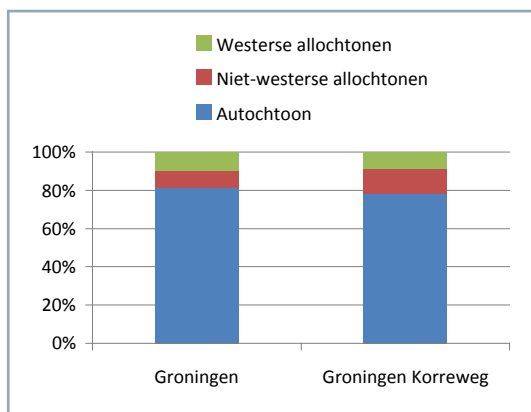
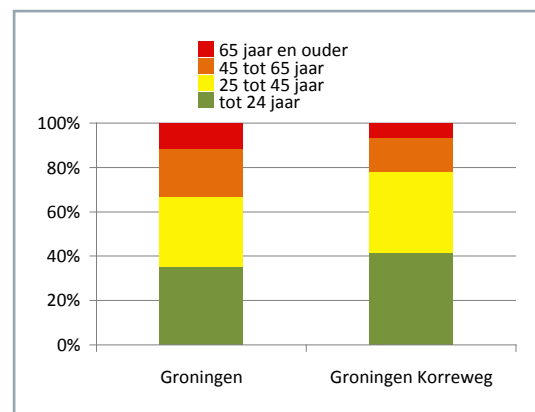
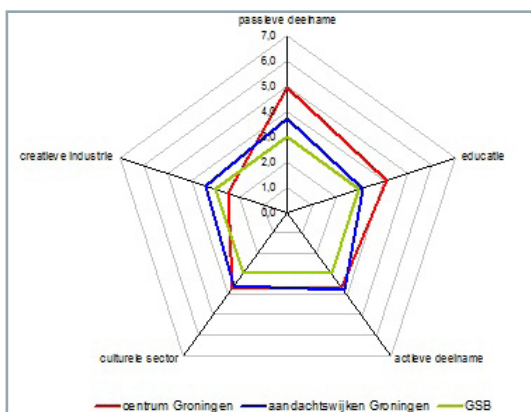
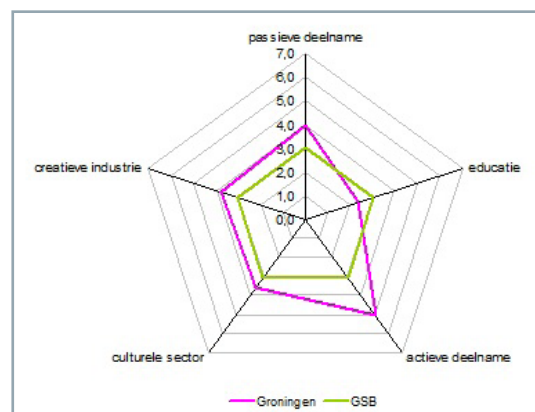
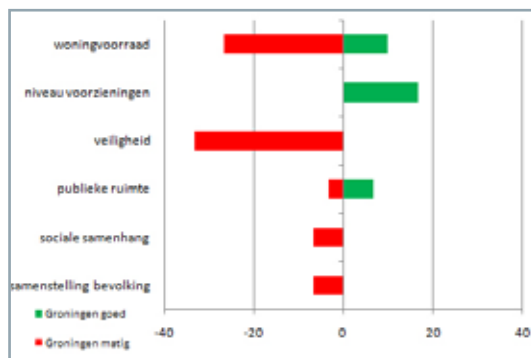
Effecten programma

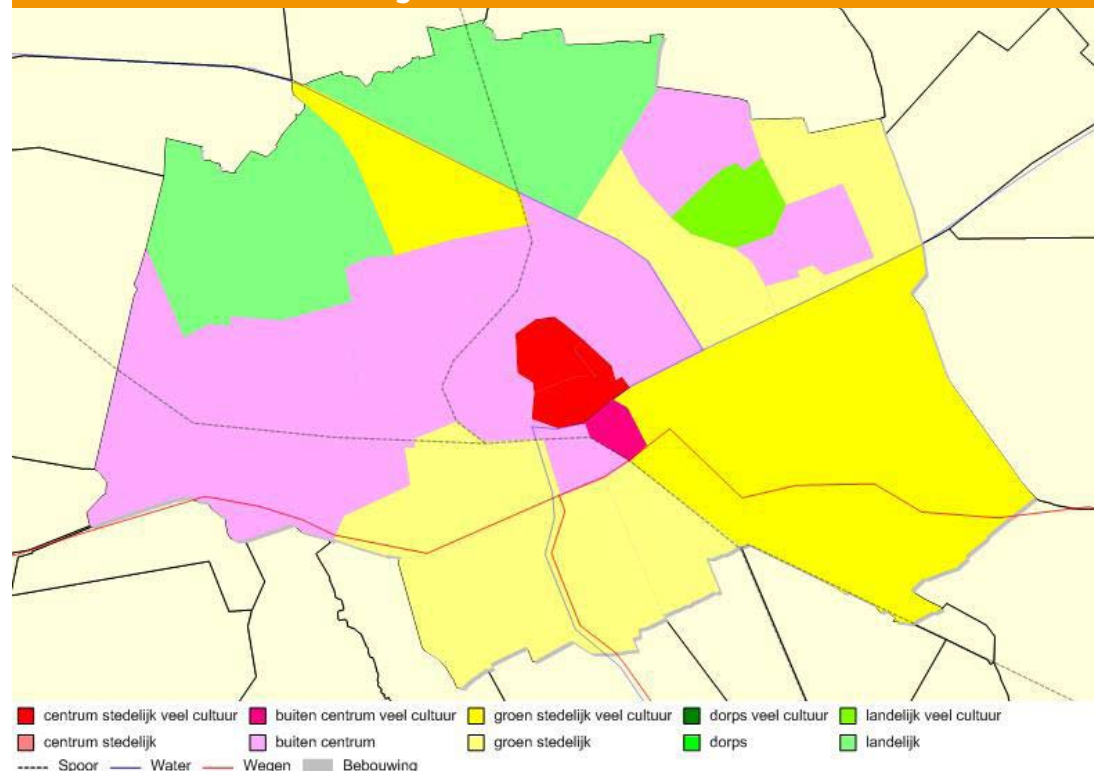
Groningen

- Cultuurhoofdstad van het Noorden met 180.000 inwoners en laag aandeel allochtonen
- Twee wijken behoren tot de 40 wijken
- Cultuur scoort op vrijwel alle onderdelen bovengemiddeld
- Spreiding cultuur tussen centrum en rest gemiddeld
- Cultuur in aandachtswijken boven gemiddeld
- Grote creatieve industrie met name door ICT

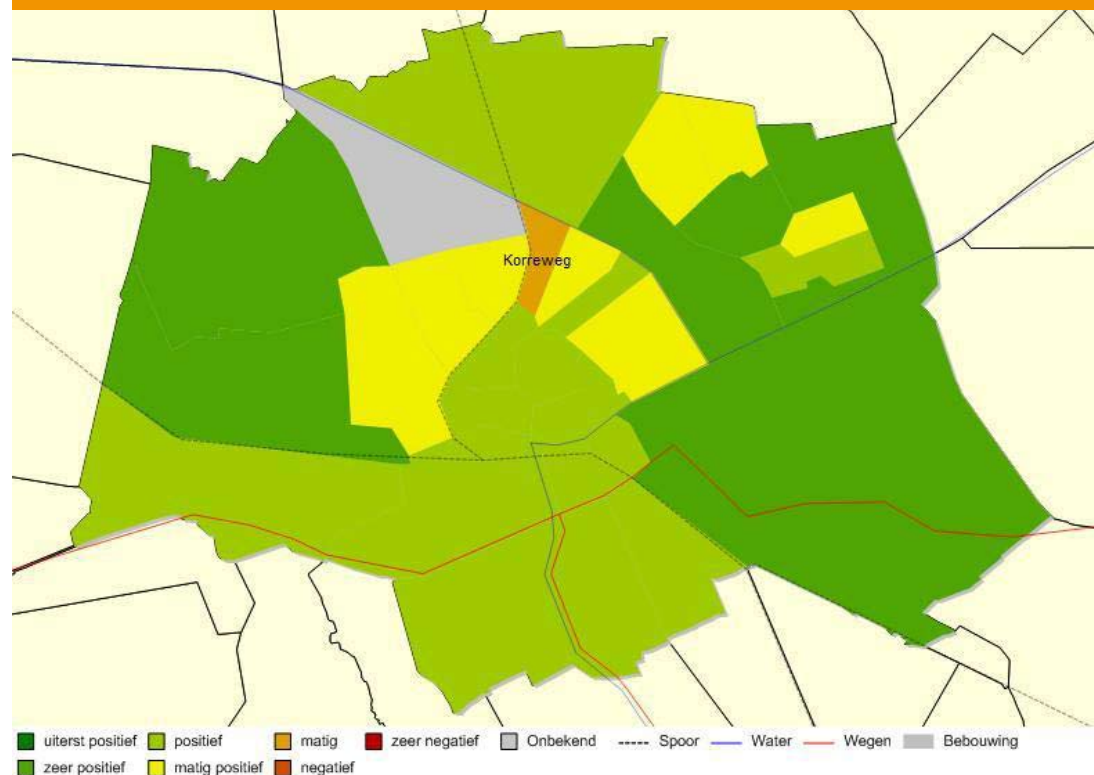
Kerncijfers gemeente GSB (2008)		
	Groningen	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	182	150,6
Opp totaal [ha]	8369	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	22	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	83	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	16	18,1
<hr/>		
Bevolking tot 45 jaar [%]	66,8	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	19	31,0
Werkzame Personen [%]	72	59
Perc voorraad huursector [%]	59,6	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	12	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Maastricht | Veer Ein!

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Schuttingtaal
Omschrijving	De schutting rondom de nieuwbouw in het centrum van Nazareth wordt beschilderd. Dit gebeurt door een grote diversiteit aan kunstenaars, autodidacten en groepen uit de wijk
Organisatie	Kunst in de wijk Noordoost - Veer Ein!
Programmaleider	Denise Maas, kartrekker kunst in wijk, coördinator Participatie Woonpunt, d.maas@woonpunt.nl
Artistiek leider	Esther Janssen, kunstenaars van collectief Veer-Ein!
Duur programma in maanden	3
Belangrijkste doel	Aandacht, profilering van de initiatiefnemer
Ambitie programma	Kunstenaars willen sfeer in buurt positief houden, en kiezen ervoor om een kleurrijke schutting te realiseren rondom de nieuwbouw van het seniorencomplex

Expeditie Maastricht

Maastricht Noordoost

Vanuit corporatie Woonpunt werkt Denise Maas als coördinator participatie en kartrekker van het project Kunst in de wijk Noord Oost, een verzameling van vier aandachtsbuurten in Maastricht. Veer Ein! vormt een netwerk van professionele kunstenaars, autodidacten, creatieve bedrijfsjes, corporaties, gemeente, Trajekt (welzijn), Kumulus (cultuureducatie), basisschool, en amateurkunstenaars. Veer Ein! werkt als een paraplu-model: het combineert bestaande kunst- en cultuurprojecten (Kunstketel, Brede Spoor, Ut Vrouwenveld) met nieuwe artistieke uitdagingen, liefst in de openbare ruimte.

Kunstcollectief Veer Ein! zet kunst in als middel om veranderingsprocessen te begeleiden, veelal ingezet in de openbare ruimte. De kunstenaars die wonen en werken in de vier buurten willen iets betekenen voor hun buurt, mits er een win-win situatie gecreëerd wordt. Signalen uit de buurt worden opgepikt en gefaciliteerd, en waar geen initiatieven zijn worden deze uitgelokt en gestimuleerd. Cultuurprojecten in broedplaats de Rijdam (exposities, hedendaagse kunst, graffiti, theater, muziek en dans) worden georganiseerd voor en mede door diverse doelgroepen. Het is tevens de thuisbasis van een Euregionale groep autonome kunstenaars. De combinatie van kunst in de wijk, cultuurparticipatie en bewonersinitiatieven geven de projecten meerwaarde. Daarnaast is er samenwerking met grote stedelijke projecten en instellingen als KunstTour en Kumulus, die de weg naar de aandachtsbuurten hebben gevonden. Kumulus, centrum van amateurkunst, werkt sinds kort samen met Trajekt in de Kunstketel in de Wittevrouwenveld, waardoor de wijkbewoners actief in aanraking komen met kunst en cultuur.

Diverse vormen van cultuur in de wijk kunnen elkaar versterken, mits ingebed in een goed functionerend cultureel netwerk, dat verder gaat dan de wijk. Veer Ein! vervult die rol.

De ambities van Veer Ein!

- Een bijdrage leveren aan het transformatieproces van vier achterstandbuurten naar één

eigenzinnige, kunstzinnige en creatieve wijk in 2018

- Het versterken van het zelfvertrouwen van de vier buurten in de wijk Noordoost
- Noordoost een belangrijke troef laten zijn bij de ambitie van de stad Maastricht culturele hoofdstad te worden in 2018

Inzichten, opgedaan in de CoP Cultuurimpuls, ter verbetering van Veer-Ein!

1. *Ritmes, tijdelijkheid en duurzaamheid*
Momenteel zit de wijk Noordoost op het dieptepunt van de curve in het ritme van de herstructurering (zie figuur 5, pagina 12), sloop geeft stress. Kunst kan rituelen ontwikkelen om samen stil te staan bij het verlies (afscheid van de te slopen kerk), mensen de kans geven hun gevoelens te uiten (fotoproject), de buurt opvrolijken door beschilderen van tunnels, muren, schuttingen en een muurschildering in het buurtcentrum. In de opbouwfase kan Kunst in de wijk meedenken over hoe risico's van de nieuwe situatie te tackelen zijn (territoriumstrijd), nieuwe bewoners welkom doen voelen in de buurt en hen helpen te wortelen en oude bewoners samenbrengen met nieuwe bewoners om communicatie op gang te brengen.

2. *Bewoners centraal*
Grootste risico is dat het subtiele evenwicht tussen oude bewoners, doorstromers en nieuwe Maastrichtenaren verloren gaat en dat er te weinig mensen overblijven die nog actief willen zijn in en voor de buurt. Ouderen kunnen dat niet meer, allochtonen zijn vaak buitengesloten uit het buurtgebeuren en weten niet wat er van hen verwacht wordt. De doorstromers hebben hun focus elders. Naarmate er meer ouderen doodgaan, stromen de minder draagkrachtigen de buurt in. Het gemeenschappelijke belang is een aantrekkelijke buurt. Kunst kan gebruik maken van de geschiedenis van de oude bewoners (verleden) en van verbeelding (samen naar de toekomst). Buig het gezapige imago van de buurt om naar een actief imago: 'hier gebeurt van alles voor én met bewoners'. Kunst en cultuurparticipatie voor alle drie de bewonersgroepen, orga-

Expeditie Maastricht

Bereik en deelname van programma

niseer ontmoetingen vanuit eenzelfde passie of identiteit, breng het publiek in aanraking met kunst en cultuurvormen zodat ze een positieve keuze kunnen maken uit het aanbod. Aandacht voor doorstromers, zoek de gemeenschappelijke passie. Wellicht is er interesse in film, toneel, creativiteit? Nieuwkomers krijgen ruimte voor hun eigen cultuur en ontmoeting wordt gestimuleerd (multiculti-activiteiten, mondiale kunstmarkt).

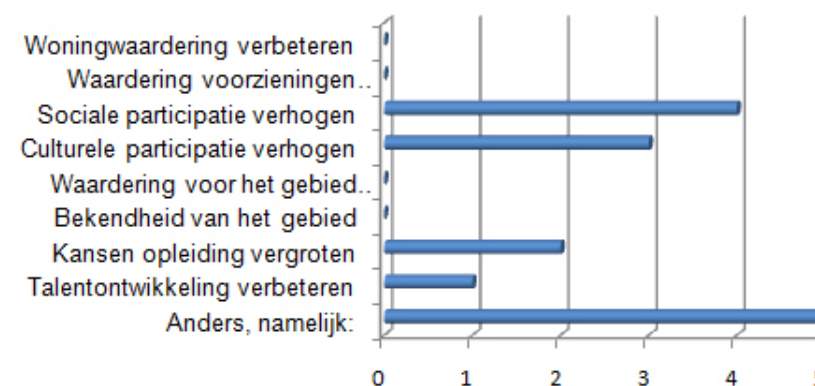
3. Herpositionering: de buurt - in al zijn eigenheid - hoort bij de stad

Maastricht heeft het imago een bourgondische stad te zijn, waar het goed toeven is. Het is als een grote bourgeoisfamilie waarin een aantal familieleden meer van belang lijken dan andere. Noordoost is heel lang genegeerd en achtergesteld. Het voelt zich verwaarloosd binnen de familie en wil worden erkend als wezenlijk onderdeel van die familie, heeft er behoefte aan te worden geaccepteerd met zijn eigen specifieke karaktereigenschappen. Het proces richting Maastricht als culturele hoofdstad is een kans om Noordoost de plek te geven die het verdient. Kunst in de wijk, inzet van vele buurtkunstenaars en het stimuleren van culturele carrières door inzet van o.a. kunsteducatie.

4. Samenwerking en regie

In Maastricht wordt al langere tijd intensief samengewerkt door organisaties en kunstenaars. De verticale invloed vanuit het rijk werkt verstorend op de horizontale samenwerkingsverbanden in de wijk, zo bracht de aanstelling van een 'combinatiefunctaris' (kunsteducatie op/vanuit school) onduidelijkheid en stress bij partners in de wijk. Het bezoek van de CoP in de expeditie bracht helderheid en een eerste aanzet tot verbetering van wederzijds vertrouwen. Centralisatie van de regie bij de gemeente is niet wenselijk, de stakeholders die al jaren in de wijk werken zijn het uitgangspunt voor samenwerking en regie. Zij komen het beste tot hun recht als zij vanuit hun eigen kracht opereren. Het gemeenschappelijke wordt bewaakt door de projectgroep als coördinerend platform en een cultuuraanjager die van alle partijen het mandaat krijgt om te coördineren. Welke vorm hiervoor in de toekomst gekozen wordt is momenteel nog niet duidelijk, vooralsnog blijft Denise Maas van Woonpunt kartrekker voor Kunst in de wijk, maar er wordt gewerkt aan een visiestuk waarin ook de regie opnieuw bekeken wordt.

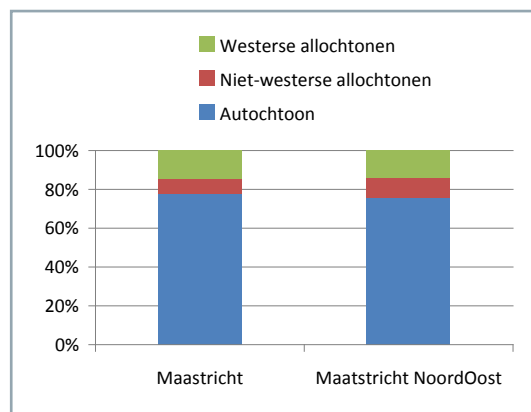
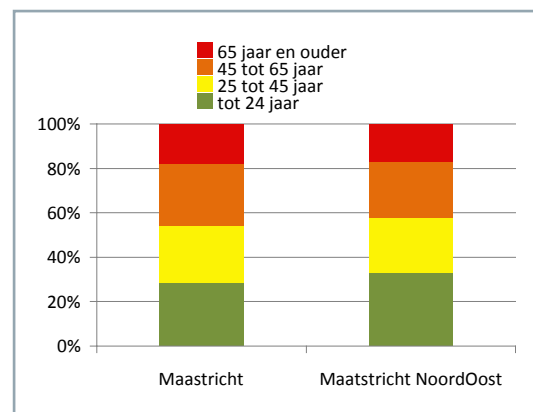
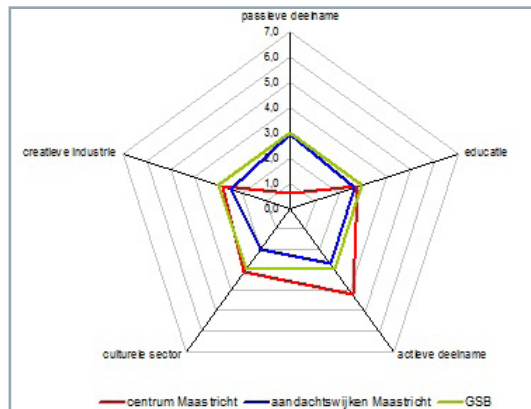
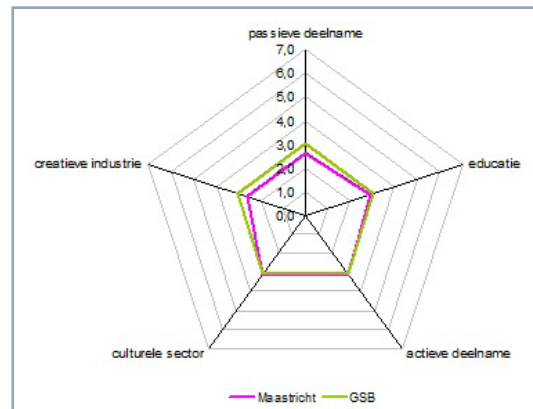
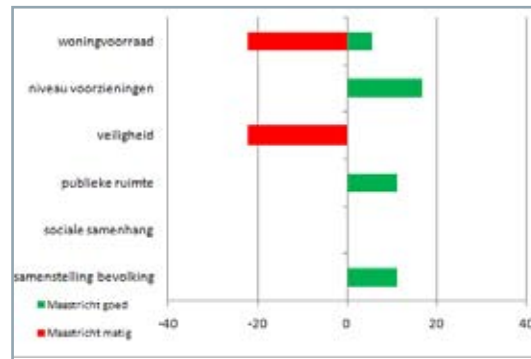
Effecten programma

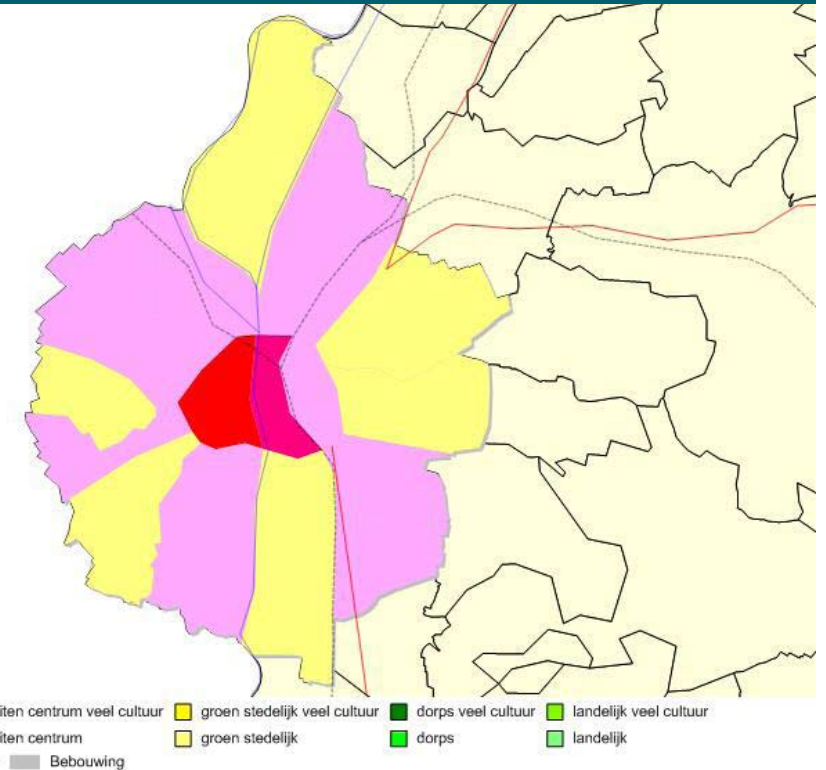
Maastricht

- Kandidaat Culturele Hoofdstad Europa in 2018 met 120.000 inwoners en klein aandeel allochtoon
- Participatie, omvang cultuur en creatieve industrie op gemiddelde GSB
- Sterke concentratie cultuur in het centrum; daardoor lage participatie in aandachtswijken
- Bescheiden omvang creatieve industrie

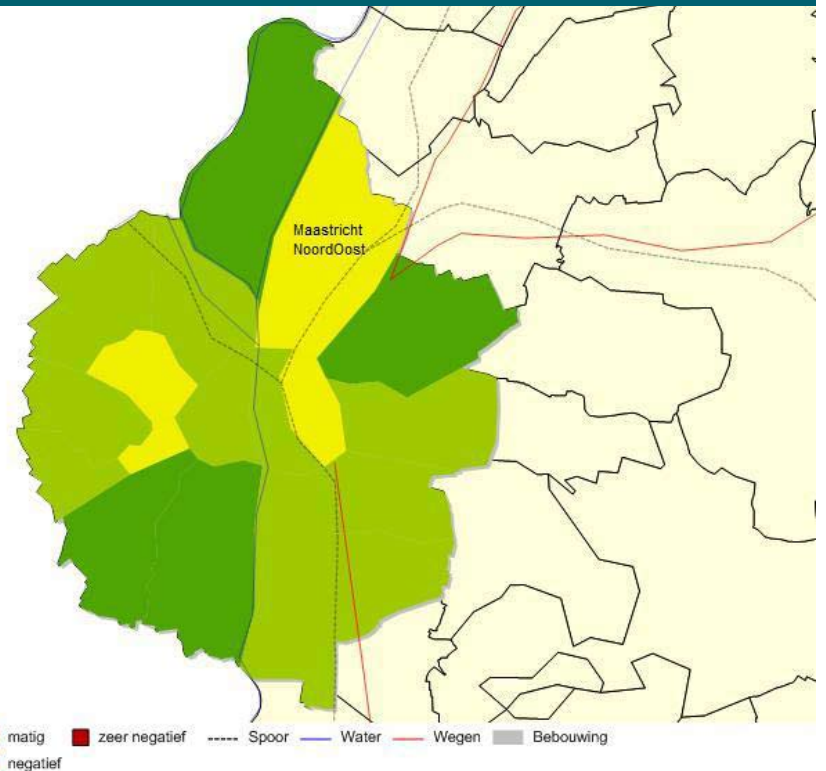
Kerncijfers gemeente GSB (2008)	Maastricht	GSB
Bevolking totaal [dizd personen]	118	150,6
Opp totaal [ha]	6006	8831,4
Dichtheid [pers/ha]	20	17,0
Voorraad totaal [dizd woningen]	56	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dizd euro]	17	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	54,2	61,6
1e en 2e generatie allocht, westers en niet westers [%]	22	31,0
Werkzame Personen [%]	63	59
Perc voorraad huursector [%]	56,1	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	11	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Rotterdam | Cultuurscouts

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Cultuurscouts
Omschrijving	Stimuleren van kunst en cultuur in de wijken van Rotterdam vanuit een sociaal oogpunt
Organisatie	SBAW de Cultuurscouts
Programmалеider	Margot van Asseldonk, manager cultuurscouts vanasseldonk@sbaw.nl
Duur programma in maanden	12+
Belangrijkste doel	Talenten deelnemers benutten
Ambitie programma	Om alle burgers die plannen hebben op het gebied van kunst en cultuur, vanuit een sociaal oogpunt, te helpen die plannen te verwezenlijken. Voor een leuker Rotterdam

Kunstroute IJsselmonde

De Rotterdamse Cultuurscouts stimuleren vanuit een sociaal oogpunt kunst en cultuur op wijkniveau middels verbinding, advisering en ondersteuning aan zowel beginnende culturele initiatieven en organisaties als aan meer gevestigde kunstinstellingen. Een belangrijke doelstelling is het zelfstandig maken van projecten. Sinds 1 januari 2010 zijn de Cultuurscouts (Voorheen Stichting Nieuwe Rotterdamse Cultuur) onderdeel van SBAW. De cultuurscouts van NRC blijven als onderdeel van SBAW kunst- en cultuurprojecten met een sociaal-maatschappelijke insteek in de wijken van Rotterdamse deelgemeenten stimuleren. De invalshoek van de projectontwikkelaars van SBAW is gericht op het realiseren en ondersteunen van culturele, maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties.

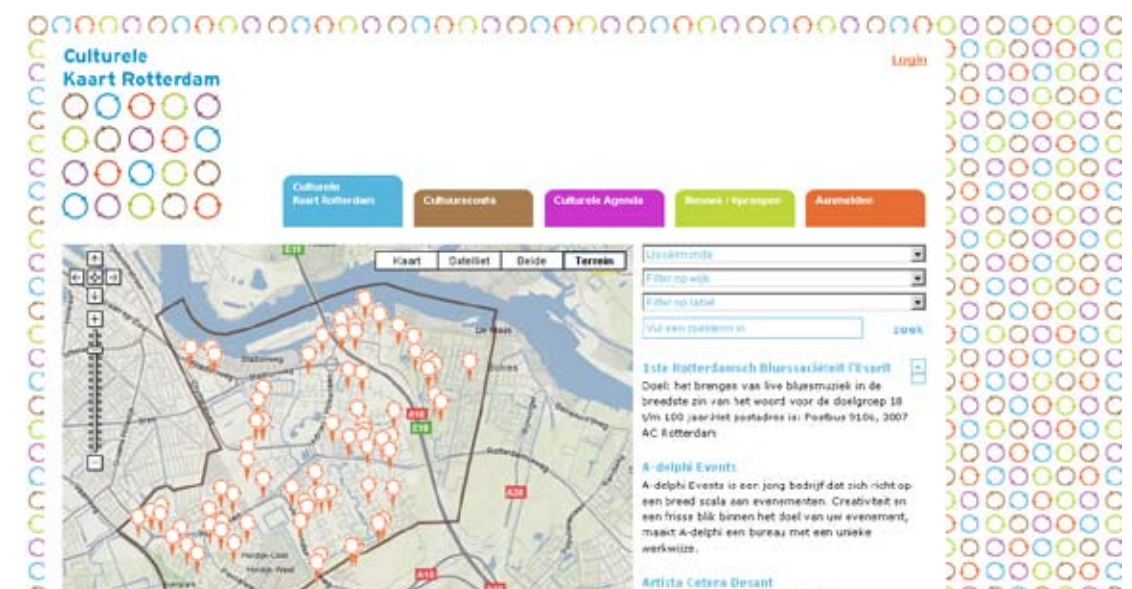
De Cultuurscouts

Tijdens de expeditie naar de Poptahof in Delft is de manager van de Cultuurscouts in contact gekomen met Mireille Wiegman, projectleider Poptahof. Naar aanleiding van haar presentatie over onder meer leefstijlen, is er voor de cultuurscouts ook een cursus gegeven om deze leefstijlen nader uit te leggen. Voor de cultuurscouts is het van belang dat zij meerdere talen spreken, dus ook de taal van een woningcorporatie. Mireille is daarnaast aangesteld als cultuurmakelaar van de cultuurscouts Noord omdat de Cultuur-

scouts haar zien als iemand die nadenkt hoe je kunst en cultuur kan inzetten in de veranderingsprocessen van een wijk.

Er worden regelmatig voorbeelden uit de expedities gebruikt in de dagelijkse praktijk, zoals uit de expeditie in Utrecht over Cultuurhuizen. Hier werd het de Cultuurscouts wederom duidelijk dat er in Rotterdam in veel Lokale Cultuur Centra nog een grote slag te maken is als het gaat om het betrekken van buurtbewoners bij programmering en het gebruik van ruimtes. Zaken die de cultuurscout niet alleen in de hand heeft, maar waar hij/zij wel over kan adviseren en waar een bijdrage aan geleverd kan worden. Het is nuttig om te zien hoe dat in andere steden in Nederland uitgezet wordt.

Bij de expeditie in Rotterdam IJsselmonde was de rol van de Cultuurscouts goed zichtbaar. We hadden veel lokale partijen benaderd en geënthousiasmeerd om bij de expeditie aanwezig te zijn (portefeuillehouder, beleidsambtenaren, woningcorporatie, initiatiefnemers en de kwartiermaker), naast de diverse landelijke contacten. Een aantal participanten was nog maar net bezig met het opzetten van een project. De expeditie gaf hen de mogelijkheid het project onder de loep te nemen. Dat was naar ons idee bij andere expedities in mindere mate zichtbaar.

Gedurende de looptijd van de CoP is het ons opgevallen dat het heel lastig is om een hele organisatie onder de loep te nemen. De Cultuurscouts doen namelijk mee als organisatie en niet als een op zichzelf staand project of programma. Dat werd vooral duidelijk bij de voorbereiding van de expeditie in Rotterdam. Om de expeditie kracht bij te zetten, was het noodzakelijk om twee projecten als voorbeeld te nemen. Dit is maar een klein aantal van de grote hoeveelheid projecten die op jaarbasis door de cultuurscouts ondersteund wordt (ca. 270 per jaar). Het is daarom van belang voor onze organisatie om een methodiek te vinden om de effecten te meten van de door ons ondersteunde organisaties. Niet alle handelingen van een cultuurscout zijn zichtbaar voor de buitenwereld, die vinden meestal achter de schermen plaats. Op zich geen probleem, maar de financiers willen behaalde resultaten graag (benoemd) zien.

Doordat de Cultuurscouts zoveel projecten ondersteunen is het ook moeilijk om de vragenlijst, behorende bij de project- en programmascan, goed in te vullen. De vragen zijn gericht op ofwel één project ofwel één programma, en eigenlijk zijn wij beiden niet. Het is lastig om onszelf te specificeren, omdat wij een organisatie zijn waar diverse initiatieven terecht komen die door de Cultuurscouts ondersteund of geadviseerd kunnen worden of waarbij verbindingen gelegd moeten worden.

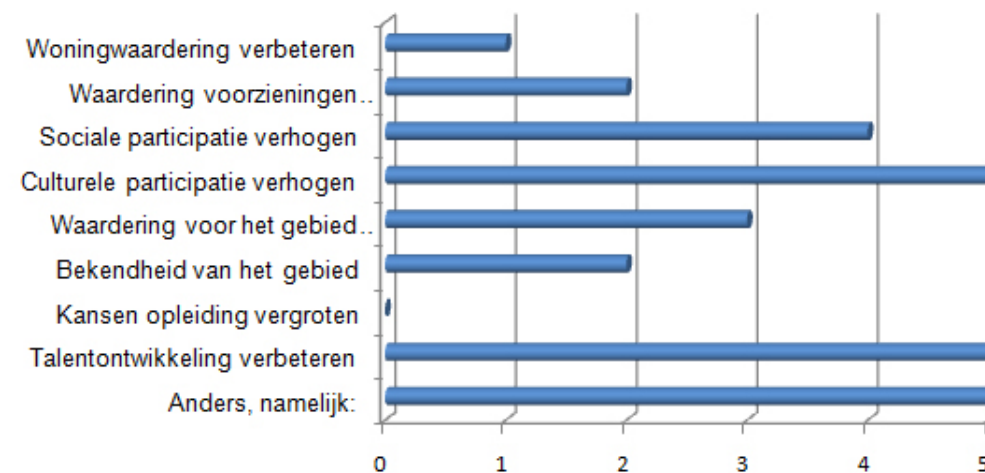
Ondanks dat onze organisatie niet in staat is geweest om zichzelf op de juiste wijze te kunnen presenteren via de vragenlijst als programma of project, hoopt ze wel op verschillende manieren een bijdrage te kunnen leveren aan de CoP, vanwege de aanwezige expertise op diverse vlakken.

< Overhandiging culturele kaart

Bereik en deelname van programma

Effecten programma

Rotterdam | Bakens van Beverwaard

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Bakens van Beverwaard Rotterdam IJsselmonde
Omschrijving	Een interactief onderzoek ter voorbereiding van een blijvend participatief kunstwerk in de buitenruimte
Organisatie	Stichting Disk
Programmaleider	Kunst in de wijk & RNW Conceptdesign, kartrekker kunst in wijk, coördinator Participatie Woonpunt info@bakensvanbeverwaard.nl
Artistiek leider	RNW Conceptdesign & Kunst in de straat
Duur programma in maanden	9
Belangrijkste doel	Imagoverbetering van plek of wijk naar buiten
Ambitie programma	Een zo groot mogelijke betrokkenheid van bewoners in de buitenruimte van Beverwaard

Sanne Nelissen en Bivri Ink

Rotterdam IJsselmonde Introductie op Pact op Zuid

Pact op Zuid is een samenwerkingsverband tussen de gemeente Rotterdam, de drie deelgemeenten Charlois, Feijenoord en IJsselmonde en vier woningcorporaties: Vestia, Woonbron, Com-Wonen en Woonstad Rotterdam. Doel van het Pact op Zuid is dat de partners zich gezamenlijk inzetten om in tien jaar tijd de achterstand van Rotterdam Zuid weg te werken. De opdracht van het kunst- en cultuurprogramma binnen het Pact op Zuid is om met cultuur een verbindende rol te spelen tussen de fysieke, economische en sociale pijlers. Middels het kunst- en cultuurprogramma wordt positieve aandacht voor Zuid gegenereerd. Het verbindt bewoners en voegt kwaliteit toe aan de bestaande leefbaarheid. Kunst kan een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van de kracht van de wijken en het verbeteren van het imago. Door de kunst kunnen bewoners weer trots worden op hun wijk en zich er thuis voelen. Tegelijkertijd worden er nieuwe creatieve manieren van bewonersparticipatie ontwikkeld en ingezet.

Dromen over Beverwaard

Het project Bakens van Beverwaard wordt ondersteund door Pact op Zuid en is door Kunst in de Straat en RNW Conceptdesign geïnitieerd en geproduceerd. Sanne Nelissen, cultuurscout van de Stichting SBAW, is vanaf het begin zeer betrokken geweest in de begeleiding.

Je hoort mensen soms zeggen over Beverwaard 'dat ze er nog niet dood gevonden zouden willen worden'. Dat is pijnlijk voor bewoners en ondernemers want die denken daar zelf heel anders over. Maar wat denken zij dan precies? Wat willen ze met hun wijk? Voor bestuurders en andere beleidsbepalers is dat niet altijd glashelder. Daarom streek een kunstenaarscollectief, een samenwerking tussen RNW Conceptdesign en Kunst in de straat, tijdelijk middenin het winkelcentrum neer met het initiatief 'Bakens van Beverwaard' om te ontdekken wat de Beverwaarders bindt en hoe je de ambities van bewoners kunt versterken. Ze openden het 'postkantoor voor verhalen en beeld' om bij bewoners

op zoek te gaan naar verhalen, geschiedenissen, dromen en ideeën over de wijk. Het uiteindelijke doel is om een advieswaaier aan te bieden aan deelgemeente IJsselmonde waarbij vanuit een aantal scenario's voor de komende jaren tot buurtparticipatie mede op initiatief van bewoners kan worden gekomen. Erfgoed, creativiteit en openbare ruimte zijn de rode draden uit de verhalen waarlangs de bewoners onder begeleiding van ontwerp bureau RNW Conceptdesign en Kunst in de straat (cultureel-maatschappelijk werk) als collectief een nieuw weefsel creëren.

Hoewel Beverwaard een dorps sfeer kent, is er ook anonimiteit. Soms zijn bewoners met hetzelfde bezig, terwijl ze elkaar niet kennen. Via Bakens komen ze met elkaar in contact. Het afgelopen halfjaar waren er workshops te volgen rond een grote droommaquette die voortbouwen op bestaande kwaliteiten in Beverwaard en ruimte lieten voor invulling van nieuwe bewonersambities.

Een van de ontdekkingen van Bakens was dat er veel muzikanten in de Beverwaard wonen. Brass, pop, reggae, poëzie, rap, hiphop, bollywood-producties: het wordt allemaal binnenskamers of buiten de wijk beoefend. Door Bakens raakten rapjongeren in contact met dichter Joz Knoop, die al 25 jaar in Beverwaard woont en onlangs op initiatief van Bakens werd benoemd tot de eerste wijkdichter van Rotterdam. Ze maakten samen een studio-opname over Beverwaard in wijkcentrum Focus, als uitnodiging aan de kerngroep en hun achterban om dit voorjaar ontmoetingen in de wijk op positieve wijze te organiseren. Het contact tussen jong en oud, of liever het gebrek daaraan, werd door vele Beverwaarders aangedragen als een punt waar iets mee moet gebeuren.

Deelname aan de CoP Cultuurimpuls

Bakens van Beverwaard was een case in de expeditie van de CoP Cultuurimpuls naar IJsselmonde. In de workshop over het project werden twaalf concrete adviezen geformuleerd om de betrokkenheid van de bewoners bij hun wijk en daarmee bij hun medewijkbewoners te vergro-

Flyer Maak Cultuur in de Buurt met maquette

ten en deze te borgen voor de toekomst. De adviezen richten zich op het waarborgen van de continuïteit en het vormen van een gezamenlijke identiteit. Voor Wouter Storm is het belangrijkste leerpunt uit de expeditie dat Beverwaard geen geïsoleerde gemeenschap is. Als je het negatieve imago waarvan de bewoners trachten te ontsnappen probeert te veranderen, moet Rotterdam als omgeving beschouwd worden.

Kader

Het verzamelen van verhalen en ideeën van bewoners is populair als middel om bewoners binding met elkaar en met hun wijk te laten krijgen. Elders in IJsselmonde, rond winkelcentrum Keizerswaard, zijn verhalen van bewoners en schoolkinderen verzameld die vervolgens door een kunstenaar verbeeld worden in een

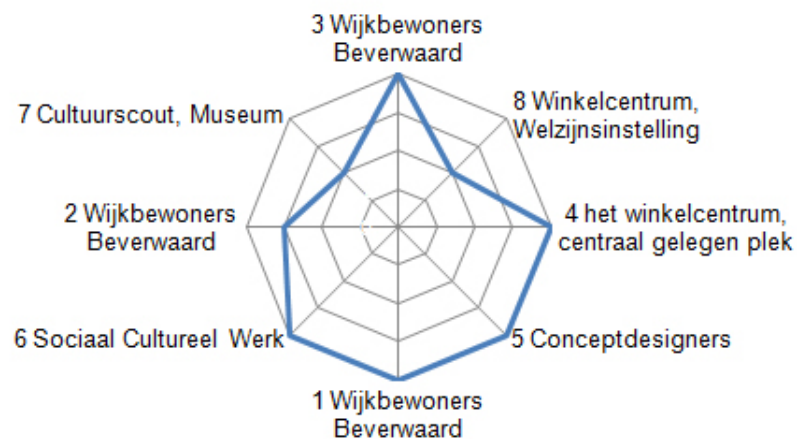
driehonderd meter lang fotodoek. Dit doek komt rond de bouwput van het nieuwe Hart van IJsselmonde. In de wijk Feijenoord is corporatie Woonstad met deelgemeente Feijenoord gestart met 'Feijenoord Vertelt'. Doel is om bewoners meer te betrekken bij de wijkaanpak en via verhalen van bewoners zelforganisatie en ondernemerschap te stimuleren. Het Historisch Museum Rotterdam laat met succes schoolkinderen verhalen vertellen met 'Panorama', dat al in diverse Rotterdamse wijken heeft aangedaan. En ook de dienst Jeugd Onderwijs en Samenleving (JOS) is actief met het verzamelen van verhalen van Rotterdammers om die aan te bieden aan het stadsbestuur.

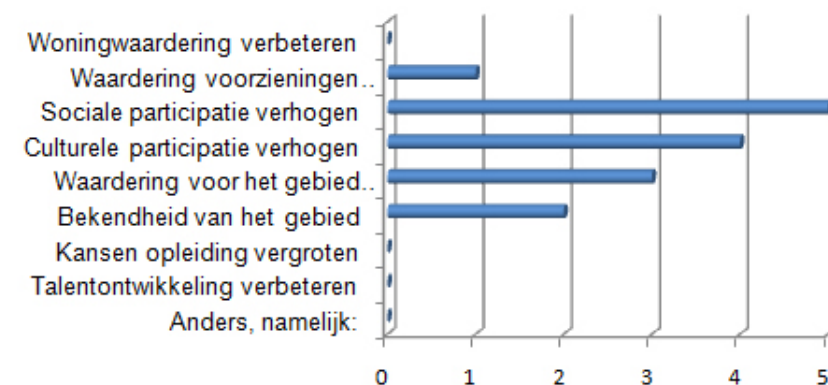
Wijkdichter >

Bereik en deelname van programma

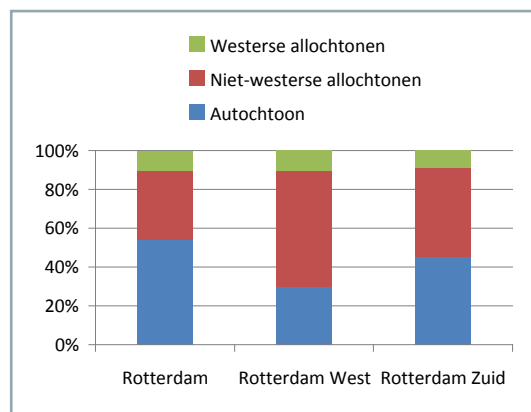
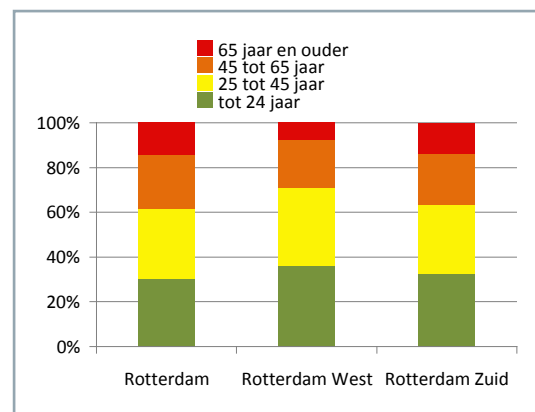
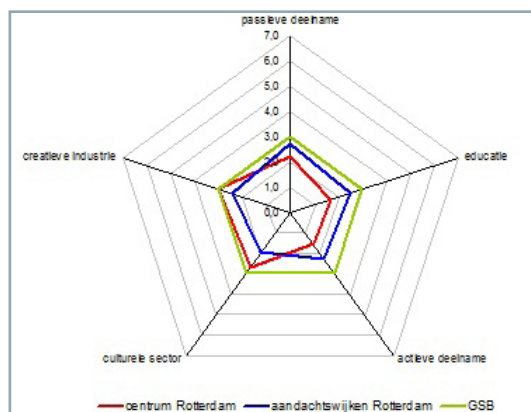
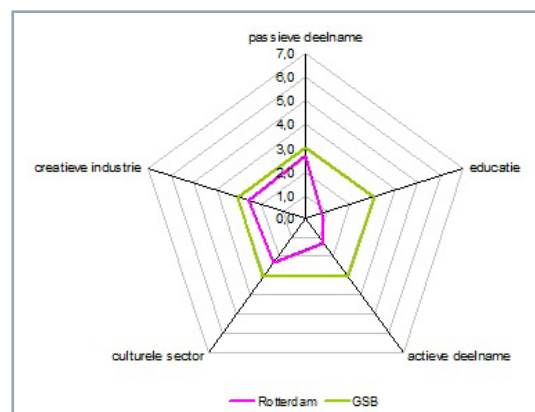
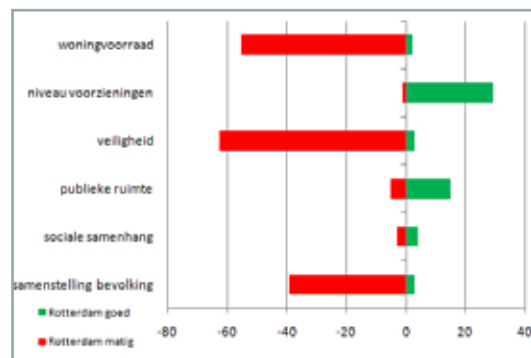
Effecten programma

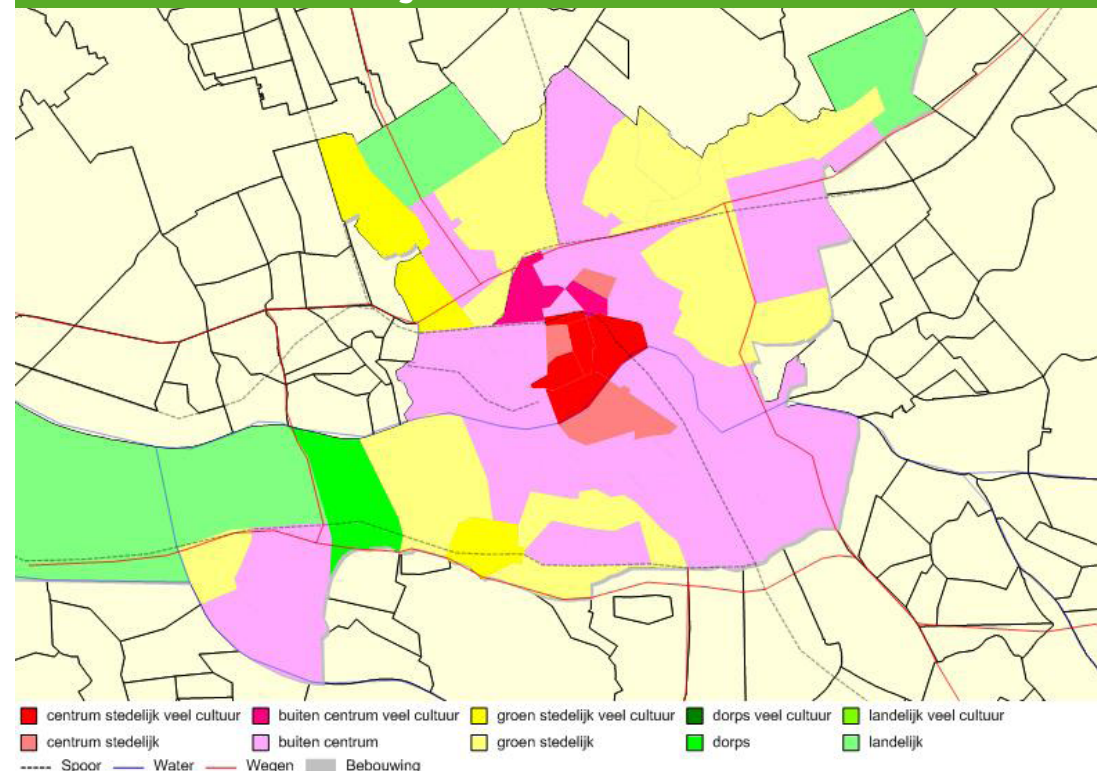
Rotterdam

- Havenstad aan de Maas met 580.000 inwoners en groot aandeel allochtoon
- Groot aantal "krachtwijken"
- Participatie en de omvang cultuur en creatieve industrie onder gemiddelde GSB; met name participatie laag
- Sterke concentratie cultuur in het centrum; desondanks participatie ondergemiddeld

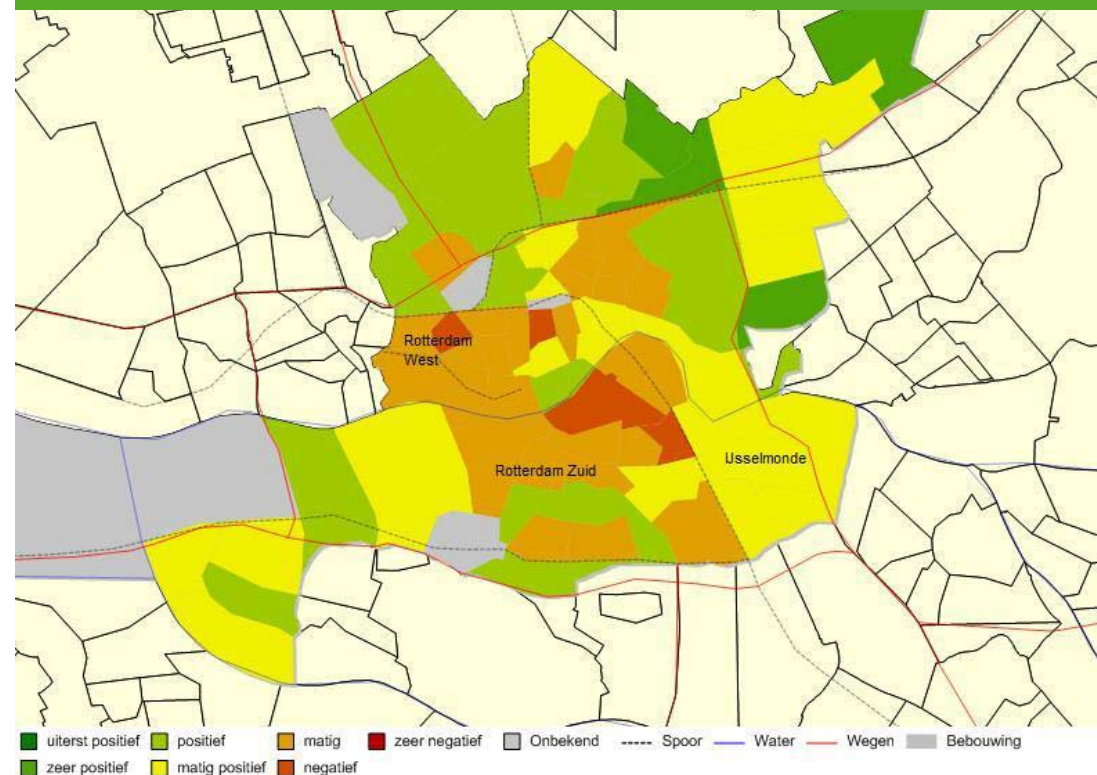
Kerncijfers gemeente GSB (2008)		
	Rotterdam	GSB
Bevolking totaal [dvd personen]	583	150,6
Opp totaal [ha]	251,66	8881,4
Dichtheid [pers/ha]	23	17,0
Voorraad totaal [dvd woningen]	289	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dvd euro]	18	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]	61,7	61,6
1e en 2e generatie allocht, westerse en niet westerse [%]	46	31,0
Werkzame Personen [%]	55	59
Perc voorraad huursector [%]	71	56,2
Bedrijfgrootte [aantal personen per bedrijf]	13	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Utrecht | Cultuurhuis Stefanus

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Tandem
Omschrijving	3 jarig project waarbij diverse doelgroepen uit de wijk gestimuleerd of onderwezen worden in een kunstvorm. Na afloop van de workshop of cursus wordt het resultaat getoond in een festival waar ook andere optredens van bewoners of groepen te zien zijn
Organisatie	ZIMIHC huis voor amateurkunst
Programmaleider	Linn den Hollander, cultuurcoach Overvecht lcultuurovervecht@zimihc.nl
Artistiek leider	Linn den Hollander, cultuurcoach Overvecht
Duur programma in maanden	36
Belangrijkste doel	Mensen bij elkaar brengen
Ambitie programma	Bewoners in contact brengen met kunst&cultuur en ontmoeting

Tandem Festival

Tandem cultureel festival

Tandem is een terugkerend festival in de wijk Overvecht. Bijzonder aan dit festival is dat meer dan 90% van de invulling uit de wijk zelf komt. Er is eten en drinken uit allerlei windstreken, er zijn vele artiesten en allerlei podiumactiviteiten, van Iraanse dichters tot Streetdance, van ouderenkoor tot bandjes. Voor ouderen uit Overvecht wordt er een taxiservice opgezet. Het festival is voor iedereen gratis toegankelijk; voor eten en drinken betaal je gemiddeld een euro. Je kunt dus voor weinig geld ongegeneerd proeven van elkaars cultuur.

De Tandem festivals worden georganiseerd om te laten zien dat de vele culturen in de wijk Overvecht elkaar aanvullen. Inwoners van Overvecht ontmoeten elkaar op een open en prettige manier. Met zijn allen laten ze zien dat Overvecht in de lift zit; een wijk waar je trots op kan zijn. De Tandem-festivals werken als een olievlek; steeds meer inwoners doen mee en nodigen hun burens, vrienden en familie uit. Dit is dan ook de opzet van ZIMIHC huis voor amateurkunst: zoveel mogelijk mensen betrekken bij een evenement dat voor iedereen leuk is. Op dit moment trekt een Tandem festival zo'n 600 mensen per editie. De organisatie van de Tandem festivals is in handen van ZIMIHC huis voor amateurkunst. Bij

ZIMIHC werkt een wijkcoach die contact onderhoudt met zoveel mogelijk mensen in Overvecht. De meeste deelnemers kent ze persoonlijk. Deze persoonlijke benadering is de kern van het werken in de wijk volgens ZIMIHC. Tevens heeft ZIMIHC de beschikking over de grote zaal van Cultuurhuis Stefanus in Overvecht. Een 'Cultureel Trapveldje' als dit wordt gerealiseerd vanuit de gedachte dat cultuur, net als sport, voor iedereen om de hoek te vinden moet kunnen zijn met een lage drempel om mee te doen.

In het project Tandem liggen de zwaartepunten tussen de assen 'sociale cohesie' en 'persoonlijke emancipatie'. Daarmee kan het project gedefinieerd worden als een klassiek community art project, waarbij onderdelen als 'gemeenschap', 'artistieke participatie' en 'doelgroep identiteit' ieder hun eigen rol vervullen in het geheel. De nadruk in het project ligt op ervaren en participeren. Met dit project Stimuleert ZIMIHC een bijzonder kunst- en cultuurnetwerk, waarin 'meedoen' en 'samen doen' de rode draad is. Bij deze rode draad zijn een veelheid aan mensen en organisaties betrokken uit de wijk: bewoners, amateurkunstenaars (individueel en georganiseerd), welzijnswerk, culturele instellingen en instellingen die zich aan de rand van het kunstveld bevinden (scholen, bibliotheken e.d.).

Tandem Festival

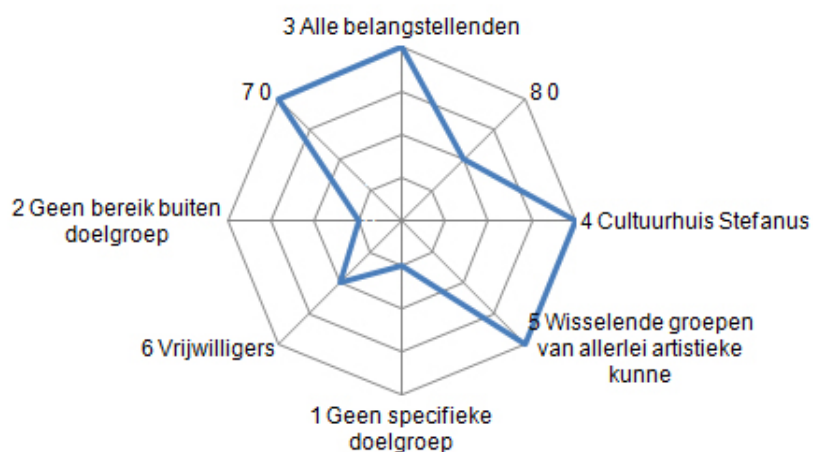
Tandem Festival

Nieuwe inzichten uit de CoP

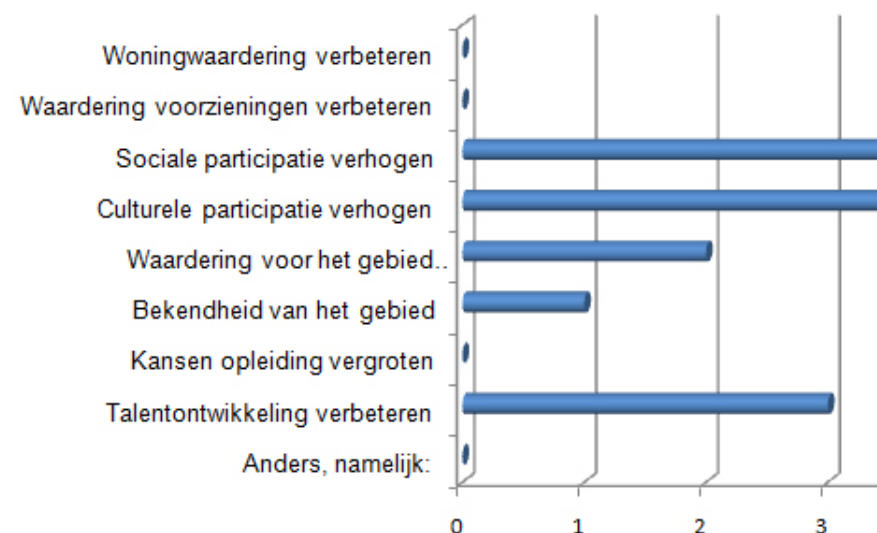
Middels onze deelname aan de 'Community of Practice' hebben wij als cultuurhuis vooral onze eigen inzichten kunnen toetsen aan diverse praktijkvoorbeelden in het land. Wij hebben de kans gekregen om via de CoP bij andere culturele instellingen en projecten een spreekwoordelijk 'kijktje in de keuken' te nemen. Dit is ansich al een hele verfrissende en inspirerende ervaring geweest. Je deelt samen met andere artistieke professionals een passie: het werken in de wijk. Samen neem je diverse projecten onder de loep, waarbij je als team de knelpunten in de praktijk en de visie en/of methodiek voor de toekomst mag formuleren. Hiermee voel je je als organisatie al enorm ondersteund; een soort empowerment onder professionals. Ieder project bleek uniek en zo hebben wij inzichten opgedaan vanuit een heel ander perspectief (CEC Amsterdam Zuidoost; vanuit stenen naar mensen), vanuit een breder kader en ruimschootse ervaring bij het betrekken van stedelijke instellingen (Werkplein Keizerlanden Deventer; 8 jaar cultuuraanagen) en de ervaring die wij persoonlijk hebben overgehouden aan onze eigen expeditie (Cultuurhuizen in Kanaleneiland en Overvecht Utrecht; vereenvoudigen van aanbod met hoge kwaliteit).

Tandem Festival

Bereik en deelname van programma

Effecten programma

Utrecht | Cultuurhuis Kanaleneiland

PROGRAMMAGEGEVENS startmeting januari 2010

Programma	Cultuurhuis Kanaleneiland
Omschrijving	Creatieve talentontwikkeling en culturele ontplooiing van jongeren en andere inwoners van de wijk Kanaleneiland
Organisatie	Stichting Cultuurhuis Kanaleneiland
Programmaleider	Mieke Franssen, algemeen manager m.franssen@cultuurhuiskanaleneiland.nl
Artistiek leider	Aziz Aarab, artistiek manager
Duur programma in maanden	36
Belangrijkste doel	Imagoverbetering van plek of wijk naar buiten

Missie

Jongeren Cultuurhuis Kanaleneiland maakt het jongeren mogelijk zich de waarde van kunst en cultuur eigen te maken en zich te ontwikkelen op het gebied van actieve en passieve kunstparticipatie. Het cultuurhuis realiseert dit door zich te richten op een breed gedragen verkenning van het kunst- en cultuuraanbod, op een verdere verdieping met geïnteresseerde jongeren en door talentontwikkelingsprogramma's samen te stellen met jongeren die zich onderscheiden. Het huis spreekt jongeren aan op hun talent in plaats van op hun eventuele problemen of achterstand en stimuleert hiermee meer zelfvertrouwen en een meer gevarieerde vrijetijdsbesteding.

Het cultuurhuis wil met haar kunst- en cultuuraanbod een inclusieve cultuur bewerkstelligen, waarin geput wordt uit een verscheidenheid aan bronnen, zowel met autochtone als allochtone oorsprong. Bij het kunst- en cultuuraanbod heeft het huis dus expliciet een interculturele agenda.

Het Jongeren Cultuurhuis bevordert met haar activiteiten onderling contact, begrip en uitwisseling tussen verschillende bevolkingsgroepen. Dit gebeurt onder andere door het regelmatig presenteren van artistieke producties van jongeren aan een breed publiek in de wijk en daarbuiten. Hierdoor krijgen jongeren de kans hun eigen stem te laten horen en zich zodoende positief te onderscheiden.

Visie

Op basis van kennis, ervaring en inzicht heeft het Cultuurhuis Kanaleneiland een eigen visie ontwikkeld op het wijkgericht werken met jongeren en kunst en cultuur. In deze visie staan de volgende uitgangspunten centraal:

- Het cultuurhuis gaat uit van de kansen, talenten en zeggingskracht van jongeren. Het geloof in de potentie van jongeren is het startpunt. Er wordt gewerkt met een kleine organisatie van bevlogen professionals die een persoonlijke drijfveer hebben om met jongeren in de wijk te werken, evenwichtig zijn in artistieke en sociale kwaliteiten en veel persoonlijk contact hebben met de doelgroep/klanten

- Het team bestaat uit mensen met verschillende culturele achtergronden. De artistieke medewerkers fungeren als peer-educators: docenten, kunstenaars en regisseurs die als voorbeeld kunnen dienen voor de jongeren zelf. Dit zijn o.a. studenten en afgestudeerden van de pop- en dansacademie. Het team beschikt over doorzettingsvermogen en is vindingrijk en flexibel in het opdrijven van de vraag. De jongeren moeten in de beginfase een voorbeeld worden binnengehaald, daarna volgen de eerste vrienden en vriendinnen en pas in een volgende fase zal het cultuurhuis een vaste plek gaan innemen in de belevingswereld van de jongeren in de wijk en in de participatie aan kunst en cultuur. Het Jongeren Cultuurhuis biedt begeleiding en kansen die aansluiten bij het niveau en de invalshoek van de jongeren zodra jongeren gegrepen zijn door de beoefening van een of meerdere kunst disciplines. Hierdoor zetten zij telkens een nieuwe stap als kunstbeoefenaar en als kunstconsument
- Het cultuurhuis werkt aan een veilige omgeving, waarin jongeren zich vrij voelen om zich op onbekend terrein te begeven en zich gesteund voelen in hun eigen presentatie als kunstbeoefenaar voor publiek
- De jongeren worden actief betrokken bij de invulling van het programma. Naast het volgen van de inhoudelijke ontwikkelingslijn zijn er ook mogelijkheden voor jongeren die zich op het gebied van organisatie, PR, techniek etc. willen ontwikkelen
- Cultuurhuis Kanaleneiland gelooft in de toekomst van cultureel ondernemerschap en streeft er dan ook zowel naar dit in haar eigen organisatie toe te passen, als om jongeren bewust te maken van de economische waarde die kunst kan hebben
- Het kunst- en cultuurprogramma van het cultuurhuis maakt de diverse samenleving zichtbaar en toont de waarde hiervan. Het programma realiseert ontmoeting en dialoog tussen verschillende bevolkingsgroepen. Middels intergenerationele projecten draagt het huis bij aan de inbreng van divers cultureel erfgoed in de ontwikkeling van een inclusieve cultuur. Middels internationale projecten bewerkstel-

ligt het cultuurhuis een vernieuwende relatie met de globaliserende wereld.

Doelstellingen 2010-2013

Tussen 2010 en 2013 wil Cultuurhuis Kanaleneiland stappen zetten op het gebied van:

- Verankering van het programma-aanbod
- Verdere professionalisering van de organisatie
- Vergroten en verbreden van naamsbekendheid
- Verdiepen en verbreden van samenwerking met scholen
- Verdiepen en verbreden van samenwerking met overige (wijk)partijen
- Verdiepen en verankeren van de artistieke lijn

Doelgroepbepaling

Jongeren Cultuurhuis Kanaleneiland richt zich in de eerste plaats op jongeren tussen de 12 en 26 jaar. Daarnaast worden regelmatig ook jongere kinderen en ouderen bij het programma betrokken. De doelstelling van kennismaking en uitwisseling loopt immers door alle leeftijdsgroepen heen.

In de eerste plaats richt het cultuurhuis zich op jongeren uit Kanaleneiland, daarnaast op jongeren uit heel Utrecht Zuidwest. Vervolgens op jongeren uit de overige Utrechtse wijken en ten slotte op jongeren uit de randgemeenten.

Inzicht verkregen uit expedities

Een cultureel ondernemer of organisator heeft veel te ontdekken en uit te vinden in het realiseren van een cultuurimpuls in herstructureringswijken. Een van de grootste uitdagingen is het vinden van een goede balans tussen een programma dat aansluit bij de huidige cultuur in een wijk en de mate waarin je een programma brengt met een culturele lading die anders of diepgaander is.

In alle expedities waaraan ik heb deelgenomen, werd het belang onderkend van een bottom-up ontwikkeling. De cultuurimpuls moet aansluiten bij de belevingswereld van de wijk of buurt. Tijdens de eerste expeditie brachten we een bezoek aan de Delftse buurt Poptahof. Het inzicht dat ik daar heb gekregen, heb ik alle daaropvolgende expedities meegedragen.

Projectbureau Poptahof heeft samen met de Holland Branding Group kernwaarden in kaart gebracht van huidige bewoners die ook na de herstructurering nog in de Poptahof zullen wonen, en van nieuwe bewoners. Hieruit zijn gedeelde waarden of kenmerken gedestilleerd die als uitgangspunt dienden voor de culturele programma's die in de wijk ontwikkeld worden. Kort gezegd, hier wordt methodisch vorm gegeven aan een herontwikkeling met de kracht van de wijk als uitgangspunt. Die kracht wordt het

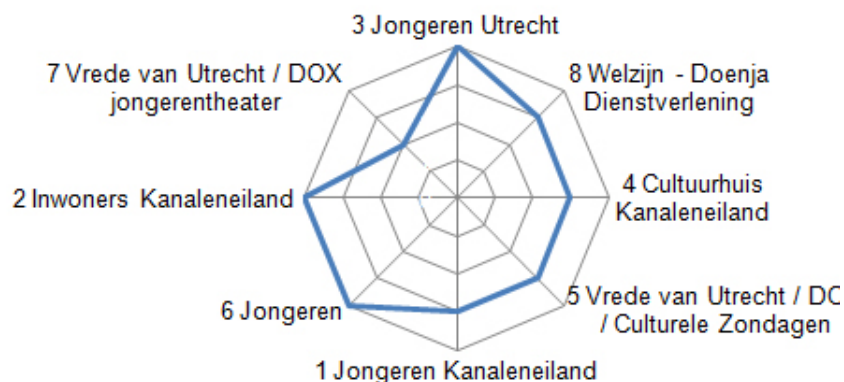
startpunt van renovatie, waarmee ondoordachte sloop en nieuwbouw voorkomen kunnen worden. Het is mijn overtuiging dat deze werkwijze effectiever, sneller en goedkoper is dan volledige sloop en nieuwbouw van een gemeenschap. Zelf pas ik deze inzichten toe wanneer ik bijvoorbeeld door projectontwikkelaars en gemeente word gevraagd om mee te denken over het verbeteren van het imago van Kanaleneiland, het verkopen van nieuwbouwwoningen en het be-

trekken van de buurtbewoners. Ik stel projecten voor die aansluiten bij de beleving van buurtbewoners, maar die ook uniek in hun soort zijn en daarmee de potentie hebben om buurtbewoners trots op hun wijk te maken en interesse te wekken bij mensen van buiten de wijk.

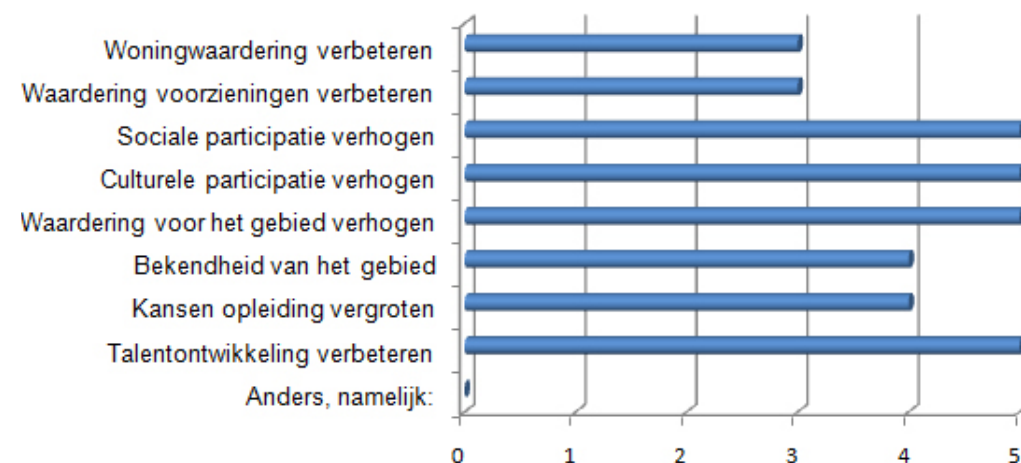
Lokale radio en percussieworkshop

Bereik en deelname van programma

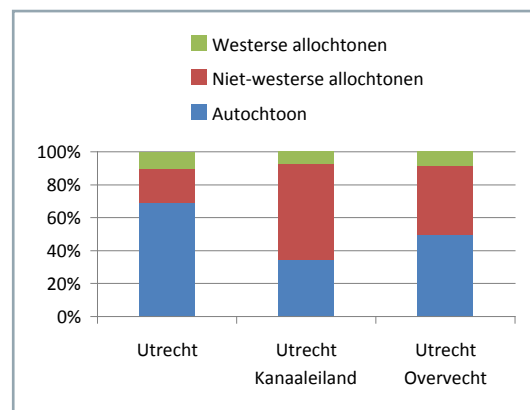
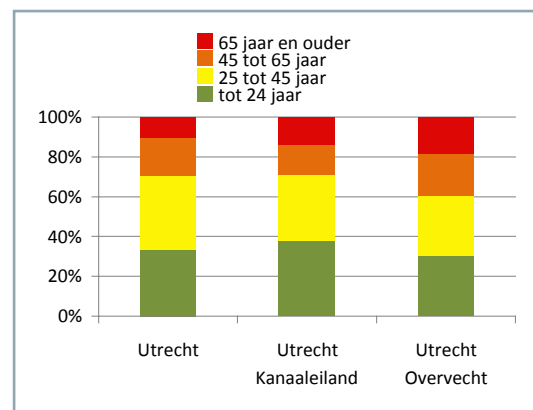
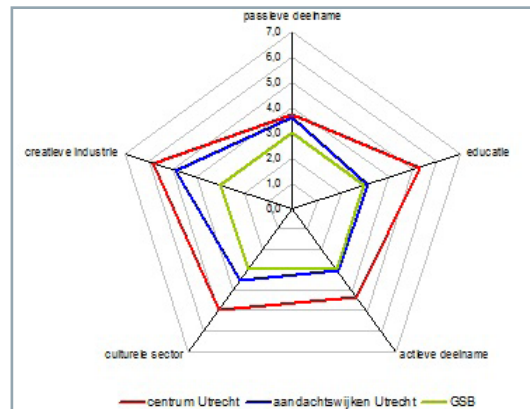
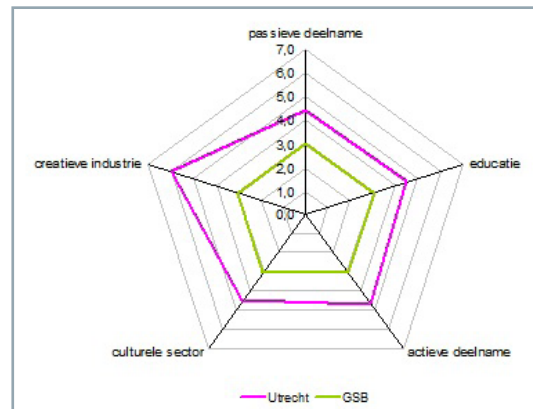
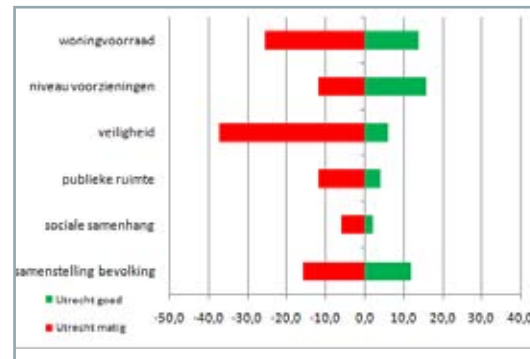
Effecten programma

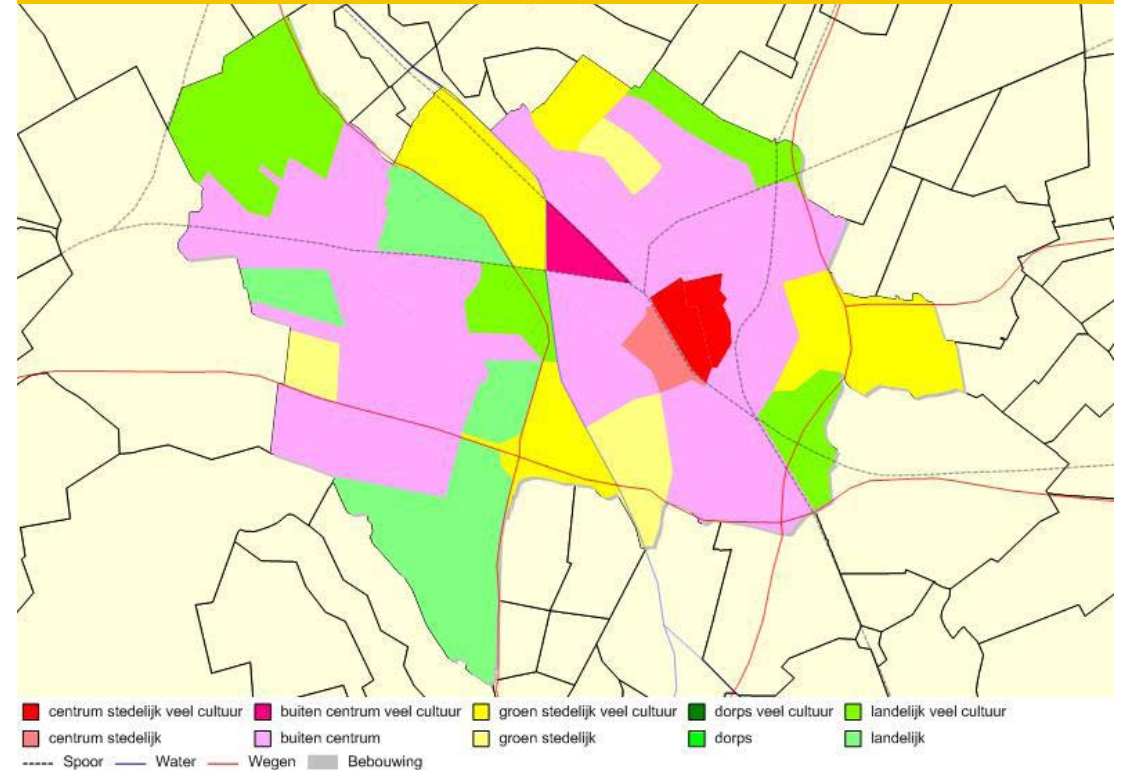
Utrecht

- Kandidaat Culturele Hoofdstad Europa in 2018 met 300.000 inwoners en gemiddeld aandeel allochtoon
- Diverse wijken behoren tot de 40 wijken
- Culturele participatie, culturele sector en creatieve industrie (veel) groter dan GSB
- Dat geldt ook voor de aandachtswijken
- Met name creatieve industrie is sterk met name in ICT, onderzoek en ontwerp en redelijk gespreid over de stad

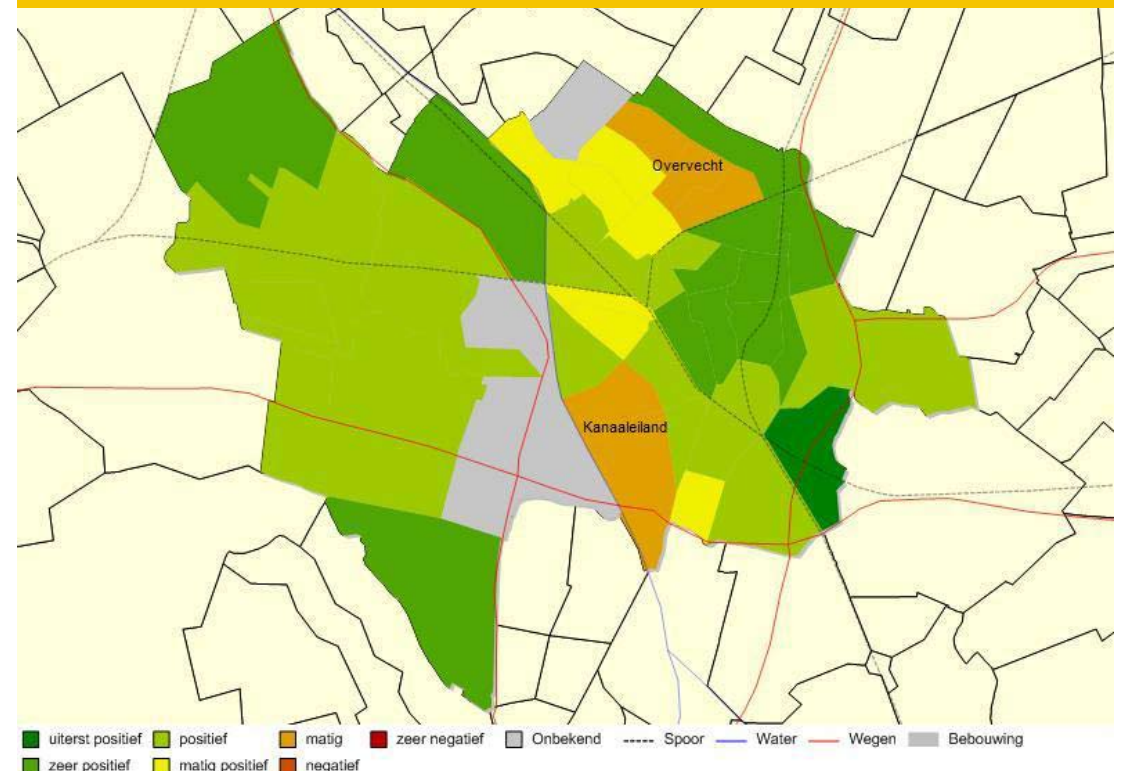
Kerncijfers gemeente GSB (2008)		Utrecht	GSB
Bevolking totaal [dvd personen]		295	150,6
Opp totaal [ha]		9933	8881,4
Dichtheid [pers/ha]		30	17,0
Voorraad totaal [dvd woningen]		127	69,8
Gemiddeld besteedbaar inkomen 2006 [dvd euro]		19	18,1
Bevolking tot 45 jaar [%]		70,6	61,6
1e en 2e generatie allocht. westers en niet westers [%]		31	31,0
Werkzame Personen [%]		73	59
Perc voorraad huursector [%]		50,3	56,2
Bedrijfsomvang [aantal personen per bedrijf]		11	9

Kaart: Woonmilieus en omvang cultuursector

Kaart: Leefbaarheid

Nawoord

De CoP Cultuurimpuls verbindt de kennis en ervaring die in culturele projecten in aandachtswijken zijn opgedaan. Cultureel ondernemers leren van elkaars valkuilen en successen. Opdrachtgevers van kunst- en cultuurprojecten in de wijk leren waar ze op moeten letten als ze een cultureel initiatief in de wijk willen initiëren of ondersteunen. Ook leren ze van de ervaringen elders opgedaan bij het herbestemmen van cultureel erfgoed. Juist dat bij elkaar brengen van in de praktijk opgedane ervaringen is de meerwaarde van de CoP Cultuurimpuls.

Nu corporaties, welzijnsinstellingen en gemeenten steeds meer aandacht hebben voor de rol die kunst, cultuur en cultureel erfgoed kunnen spelen in het verbeteren van aandachtswijken, is de zoektocht naar welke aanpak werkt steeds essentiëler. De toenemende aandacht voor de rol van kunstenaars, creatieven maar ook cultureel erfgoed in de wijk is niet zo vreemd. Immers, cultuur stimuleert de creativiteit van mensen en draagt bij aan zelfontplooiing en talentontwikkeling. Kunst verbindt. Door aan kunst te doen, actief of passief, worden mensen bij elkaar gebracht, op incidentele basis of in wijkverband. Aandacht voor de fysieke cultuur kan bijdragen aan de binding van bewoners met hun omgeving, door het behoud van markante of beeldbepalende gebouwen blijft de geschiedenis voor de omgeving zichtbaar. Daarnaast geeft creatieve bedrijvigheid een impuls aan de wijk economie.

Wonen, Wijken en Integratie wil de wijken-aanpak verrijken met de kennis en ervaring in effectieve ingrepen van professionals en bewoners uit verschillende wijken en deze met elkaar verbinden. De CoP Cultuurimpuls sluit goed op deze rol aan.

Ali Rabarison | ministerie van VROM

Wat maakt een buurt prettig om in te wonen en te leven? Goede en betaalbare huisvesting, evenals een gevarieerd winkelaanbod, goede scholen en natuurlijk veiligheid en beperking van overlast. In deze rij van factoren krijgt tegenwoordig ook cultuur een vaste plaats. De komst van kunstenaars en creatieve bedrijvigheid kan een wijk magnetische aantrekkingskracht geven. Maar leven in een wijk wordt er voor zijn bewoners ook veel aantrekkelijker op als er op de brede school bijvoorbeeld allerlei muziek- en danslessen zijn, wanneer jongeren in een buurtpodium kunnen werken aan een theaterproductie, of als koren makkelijk kunnen repeteren in een ruimte om de hoek. Mensen krijgen zo de kans hun talenten te ontwikkelen. Het is goed voor het onderling contact en het geeft vaak geweldig veel plezier en voldoening. Faciliteiten voor actieve cultuurparticipatie moeten daarom niet alleen in een binnenstad voor handen zijn. Het is juist belangrijk dat bewoners ook in hun eigen wijk de mogelijkheid hebben om cultureel actief te zijn. Op veel plaatsen in Nederland wordt cultuur daarom ingezet bij het versterken van de wijken. Maar er valt ook nog veel te leren van elkaar. De Cultuurimpuls is juist daarop gericht: door ervaringen uit te wisselen, praktijkvoorbeelden te onderzoeken en zo de maatschappelijke waarde van cultuur verder te onderbouwen.

Jan Jaap Knol | Fonds Cultuurparticipatie

Een succesvol kunstproject in de wijk is ook een zoektocht naar een uitdagende balans tussen artistieke en sociale aspecten. De trend dat kunst(enaars) en samenleving op zoek zijn naar elkaar, elkaar gebruiken om nieuwe wegen, beelden en oplossingen te creëren voor vraagstukken die spelen in wijken, is duidelijk zicht-

baar. Kunstenaars&CO heeft ruime ervaring met het inzetten van kunstenaars in wijkprojecten en heeft naar de effecten daarvan onderzoek gedaan. Kunstprojecten werken: de wijken worden beter van de aanwezigheid van kunst en cultuur. De CoP Cultuurimpuls heeft de verschillende aanpakken van buurtprojecten geïnventariseerd en de rol van de kunstenaars in deze projecten expliciet gemaakt. Door deze kennis proactief te gebruiken, wordt de inzet van kunstenaars in wijkprojecten inhoudelijk beter en effectiever. Een goed begin van een proces dat de komende jaren veel betekenis kan hebben in prachtige buurten en wijken.

Jo Houben | Kunstenaars&CO

De CoP Cultuurimpuls legitimeert cultuurparticipatie door ervaringen te delen en onderzoek te doen naar praktijkvoorbeelden. De focus ligt daarbij in het ontdekken van het nut en de noodzaak van kunst- en cultuurprojecten in wijken. De CoP streeft ernaar de culturele en sociale ontwikkeling van burgers in een multiculturele samenleving te versterken door onderzoek te doen naar de effecten van kunst- en cultuurprojecten. Cultuurparticipatie creëert verbondenheid tussen burgers onderling maar ook verbindingen met hun fysieke omgeving. Burgers worden bewuster van hun wijk- en leefomgeving. Het investeren in kunst en cultuur heeft een positief effect op de sociale cohesie en participatie. En de mate waarin geïnvesteerd wordt in cultuurparticipatie en de professionaliteit van kunstenaars en cultuurmakelaars is bepalend voor de dynamiek en sociale stijging in buurten, wijken en steden. De CoP Cultuurimpuls sluit daarmee aan bij de doelstellingen van FORUM.

Rein Sohilaït | FORUM, Instituut voor multiculturele vraagstukken

Colofon

Uitgave :: Stichting CoP Cultuurimpuls

Redactie :: Simon van Dommelen, de Stad bv

Tekst algemeen ::

Jeroen Saris, de Stad bv

Simon van Dommelen, de Stad bv

Fleur Gieben, Stad en Mens

Sikko Cleveringa, Kunstcircuit / LPC

Jan Brouwer, ABF Cultuur

Tekst projecten ::

Annet Zondervan, CBK Zuidoost

Marion Jonk, Koers Nieuw West

Marijn Swarte, Kunstbedrijf Arnhem

Charlotte Wiering, Projectbureau Poptahof

Sikko Cleveringa, Kunstcircuit / LPC

Sara de Boer, T+Huis

Jan Brouwer, Kunstencentrum Groningen

Elly Ludenhoff, Zina's

Denise Maas, Woonpunt

Sanne Nelissen, Cultuurscout IJsselmonde

Wouter Storm, Bakens van Beverwaard

Linn den Hollander, Cultuurhuis Stefanus

Mieke Franssen, Jongerencultuurhuis Kanaleneiland

Illustraties ::

Stichting CoP Cultuurimpuls

de Stad bv

Projectscans/stadsscans ::

Jan Brouwer, ABF Cultuur

Fotografie ::

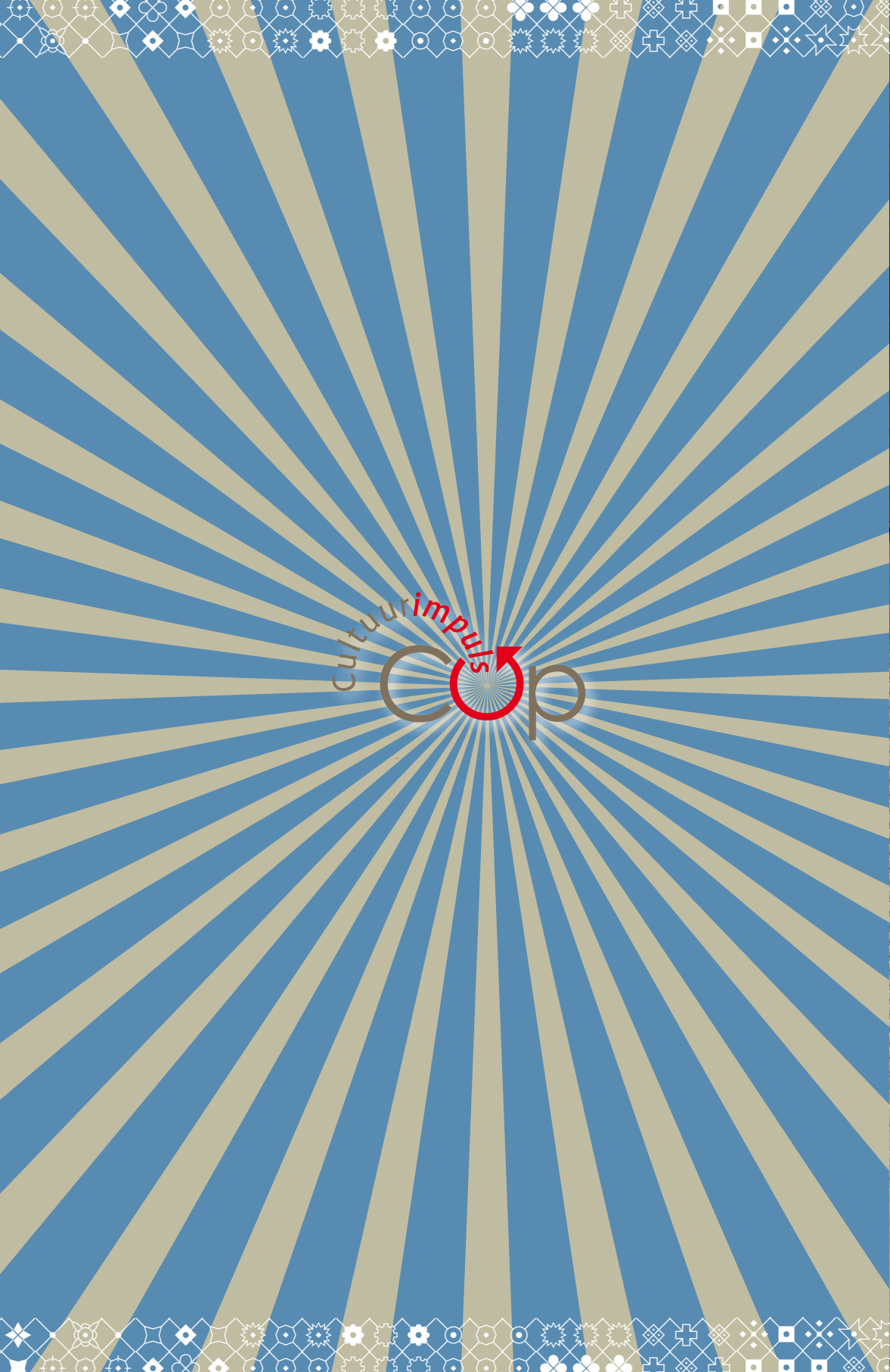
Aat Remkes (cover); Simon van Dommelen p4; Bert Janssen p13; Aat Remkes p18; L.Hoofst p20; CBK Zuidoost p22; Stichting Nieuw en Meer p24; Studio West p26; Kunstbedrijf Arnhem p30-33; Projectbureau Poptahof p36-39; Adriaan Nette p42-45; T+Huis p48-51; Zina's p54-57; Bert Janssen p60-62,86; Sanne Nelissen p66-68; Bakens van Beverwaard p70-73; Marieke Kamperman p76-79; Cultuurhuis Kanaleneiland p80-83

Vormgeving :: DEDAAD.COM | Edwin Boering

Druk :: Sil's drukwerk, Amsterdam

De CoP Cultuurimpuls wordt ondersteund door Ministerie van VROM, Fonds voor Cultuurparticipatie, VSBfonds, Oranje Fonds, Kunstenaars&CO en FORUM

© maart 2010

Cultuurimpuls
COP

